Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Obohacování slovní zásoby jako součást výuky českého jazyka na SŠ

(se zaměřením na přejímání slov z cizích jazyků)

Diplomová práce

Autor:	Bc. Hana Solarová
Studijní program:	N7504 / Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy – český jazyk a literatura
	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – anglický jazyk a literatura
Vedoucí práce:	Mgr. Žaneta Göbelová
Oponent práce:	PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Hradec Králové 2020

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: **Hana Solarová**

Studium: P18P0860

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura

Název diplomové práce: **Obohacování slovní zásoby jako součást výuky českého jazyka na SŠ (se zaměřením na přejímání slov z cizích jazyků)**

Název diplomové práce AJ: The Vocabulary Enrichment in the Lessons of Czech Language at Secondary Schools (focusing on accepted words from other languages)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl: Cílem této práce bude popsat obohacování slovní zásoby českého jazyka, jak je toto téma probíráno a vyučováno na středních školách a následné vyhodnocování této situace včetně tvorby vhodných jazykových cvičení, která by podpořila výuku v této tematické oblasti. Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměříme na slovní zásobu českého jazyka a na slovo jako její základní jednotku. Budou zde také uvedeny základní slovotvorné způsoby, u kterých se detailněji zaměříme na přejímání slov z cizích jazyků. Součástí praktické části bude výzkum ve formě dotazníkového šetření, analýza středoškolských učebnic a tvorba cvičení či aktivit, které budou korespondovat s vyhledáváním v databázi Českého národního korpusu a které by se při výuce tohoto tématu na středních školách mohly využít. Metody: Práce bude založena na studiu odborné literatury, na dotazníkovém šetření a jeho následné evaluaci, dále také na analýze vybraných učebnic českého jazyka pro střední školy a tvorbě praktických cvičení, jež budou vycházet z Českého národního korpusu.

ADÁMKOVÁ, Petra. Český jazyk a komunikace pro střední školy. Brno: Didaktis, 2010. ISBN 978-80-7358-166-4. DANEŠ, F. Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia, 1997, 292 s. ISBN 80-200-0617-6. GREPL, M. a kol. Příruční mluvnice češtiny. Vyd. 2., opr. Editor Petr KARLÍK, editor Marek NEKULA, editor Zdenka RUSÍNOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8. MARTINEC, I. a kol. Učebnice českého jazyka pro střední školy. Plzeň: Fraus, 2010, 3 sv. ISBN 978-80-7238-779-3. MARTINEC, I. Český jazyk pro SOŠ a SOU UČ. Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-875-2 SOCHROVÁ, Marie. Český jazyk v kostce: pro střední školy. 2. vyd. Praha: Fragment, 2009, 224 s. V kostce. ISBN 978-80-253-0950-6. SVOBODOVÁ, D. Průvodce českou slovní zásobou. Opava: Vade mecum Bohemiae, 2006, 121 s. ISBN 80-86041-34-4. SVOBODOVÁ, Diana. Internacionalizace současné české slovní zásoby. Vyd. 1., Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2007. 141 s. ISBN 978-80-7368-308-5. Elektronické zdroje BOZDĚCHOVÁ, I. Anglicismy v českém lexiku. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/ANGLICISMY V ČESKÉM LEXIKU Český národní korpus - SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: https://www.korpus.cz

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Oponent: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní magistře Žanetě Göbelové za přínosné rady a názory při zpracování této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala i svému partnerovi a rodině, kteří mě podporovali nejen při psaní této závěrečné práce, ale i během celého studia.

Anotace

SOLAROVÁ, Hana. *Obohacování slovní zásoby jako součást výuky českého jazyka na SŠ (se zaměřením na přejímání slov z cizích jazyků)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 95 s. Diplomová práce

Diplomová práce se zabývá tématem obohacování slovní zásoby jako součást výuky českého jazyka na SŠ se zaměřením na přejímání slov z cizích jazyků. Teoretická část práce se věnuje charakteristice slova a slovní zásoby, podává stručný výklad o slovotvorbě v českém jazyce, nastiňuje základní slovotvorné způsoby a detailněji se zaměřuje na přejímání slov z cizích jazyků. Poslední kapitola teoretické části popisuje základní informace o Českém národním korpusu a jeho využití. Analytická část práce se zaobírá analýzou učebnic českého jazyka, tvorbou dotazníku a následným jazykovým výzkumem na SŠ, který je zaměřen na obohacování slovní zásoby. Nakonec se věnujeme tvorbě pracovních listů na téma obohacování slovní zásoby, jež by měli sloužit jako výukový materiál při jazykových hodinách češtiny na SŠ.

Klíčová slova: slovní zásoba, slovotvorba, anglicismy, Český národní korpus, učebnice českého jazyka pro SŠ

Annotation

SOLAROVÁ, Hana. *The Vocabulary Enrichment in the Lessons of Czech Language at Secondary Schools (focusing on accepted words from other languages)*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 9 p. Diploma Thesis.

This diploma thesis deals with The Vocabulary Enrichment in the Lessons of Czech Language at Secondary Schools focusing on loanwords from other languages. The theoretical part of the thesis describes characteristics of a word and vocabulary, presents a brief explanation of a word-formation in Czech language, outlines basic word-forming processes and concentrates on loanwords from other languages in details. The last chapter of the theoretical part describes basic information connected to the Czech National Corpus and its use. The analytical part of the thesis focuses on Czech grammar books as well as on a research questionnaire structure and, in addition, on a secondary school language research aimed on vocabulary enrichment. Finally, we present some lesson worksheets, which can be used as educational materials during Czech language lessons at secondary schools.

Keywords: vocabulary bank, word formation, anglicisms, Czech National Corpus, Czech language secondary school textbooks

Obsah

ÚVOD **12**

1. LEXIKOLOGIE **14**

1.1. SLOVO JAKO JEDNOTKA SLOVNÍ ZÁSOBY 14
1.2. CHARAKTERISTIKA SLOVA 14
1.3. SLOVNÍ ZÁSOBA 15
1.3.1. Jádro a periferie slovní zásoby *16*
1.3.2. Vrstvy slovní zásoby *16*
1.3.3. Tendence v současné slovní zásobě češtiny *17*
1.3.4. Internacionalizace současné české slovní zásoby *18*

2. OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSOBY **19**

2.1. ZMĚNA PŮVODNÍHO VÝZNAMU SLOV 19
2.2. SLOVOTVORBA 20
2.2.1. Základní slovotvorné způsoby *21*
2.2.2. Odvozování *21*
2.2.3. Zkracování *22*
2.2.4. Skládání *23*
2.2.5. Vznik ustálených slovních spojení *23*
2.2.6. Přejímání slov z cizích jazyků *25*
2.2.6.1. Původ přejatých slov *25*
2.2.6.2. Přizpůsobení přejatých slov *26*
2.3. ANGLICISMY 27
2.3.1. Přejímání a adaptace anglicismů *27*

3. JAZYKOVÉ KORPUSY **29**

3.1. DEFINICE JAZYKOVÉHO KORPUSU 29
3.2. KORPUS A KORPUSOVÁ LINGVISTIKA 30
3.3. VYUŽITÍ KORPUSŮ 30
3.4. ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS 31
3.5. TYPY KORPUSŮ 31
3.6. POPIS PRÁCE S ČNK 33
3.7. KORPUSOVÁ CVIČENÍ 34
3.7.1. Typy korpusových cvičení *34*
3.7.2. Výhody korpusových cvičení *35*

ANALYTICKÁ ČÁST **36**

4. ANALÝZA UČEBNIC **36**

4.1. HYPOTÉZY PRO ANALÝZU UČEBNIC 36
4.2. VÝBĚR UČEBNIC A PUBLIKACÍ PRO ANALÝZU 36
4.3. ANALÝZA PUBLIKACE *ČESKÝ JAZYK V KOSTCE* (SOCHROVÁ, M., FRAGMENT, 2008) 37
4.4. ANALÝZA *MLUVNICE – UČEBNICE ČESKÉHO JAZYKA PRO STŘEDNÍ ŠKOLY* (MARTINEC I., FRAUS, 2009) 38
4.5. ANALÝZA UČEBNICE *ČESKÝ JAZYK A KOMUNIKACE PRO STŘEDNÍ ŠKOLY*, 2. DÍL (ADÁMKOVÁ, P., DIDAKTIS, 2011) 39
4.6. ANALÝZA UČEBNICE ČESKÝ JAZYK PRO STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ (MARTINEC I., FRAUS, 2013) 40

4.7. Shrnutí analýzy učebnic 42
4.8. Výskyt příkladových slov z jednotlivých jazyků 43
4.9. Vyhodnocení hypotéz analýzy učebnic 46
5. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ 48
5.1. Výzkumný problém 48
5.2. Tvorba dotazníku a výběr přejatých slov 48
5.3. Seznam použitých přejatých slov a předpon 49
5.4. Hypotézy 49
5.5. Výběr respondentů 50
5.6. Rozhovor před zahájením výzkumu 51
5.7. Výzkum 51
5.8. Průběh výzkumu 55
5.9. Vyhodnocení výzkumu 55
Pro srovnání, jakým způsobem se angličtině věnují studenti a studentky byl vytvořen následující graf: 58
5.10. Vyhodnocení hypotéz 63
Hypotéza č. 1 63
Hypotéza č. 2 64
Hypotéza č. 3 66
Hypotéza č. 4 a č. 5 67
5.11. Shrnutí dotazníkového šetření 68
6. AKTIVITY A PRACOVNÍ LISTY 69
Aktivita č. 1 – Vyvoď význam slova z kontextu 69
Aktivita č. 2 – Porovnávání anglicismů a českých ekvivalentů 71
Aktivita č. 3 – Vytvoř věty/příběh s cizími slovy 72
Aktivita č. 4 – Paronyma 73
Aktivita č. 5 – Práce s přejatými předponami a příponami 74
Aktivita č. 6 – Gap filling 76
Aktivita č. 7 – Alfabox 77
Aktivita č. 8 – Definice 79
Aktivita č. 9 – Popisovací hra 79
Aktivita č. 10 – Básníci 81
Aktivita č. 11 – Tři slova 82
Aktivita č. 12 – Překladatel 83
ZÁVĚR 86
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ 90
PŘÍLOHY 94
Příloha A – Dotazník 94

Seznam tabulek

Tabulka 1: Shrnutí hodnotících kritérií vybraných publikací 42
Tabulka 2: Příkladová slova přejatých slov z jednotlivých učebnic 43
Tabulka 3: Počet přejatých slov v učebnicích 47

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví… 54
Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle ročníku studia 56
Graf č. 3 Kolik hodin týdně se studenti věnují AJ 57
Graf č. 4 Jakými způsoby se studenti věnují AJ 58
Graf č. 5 Způsoby, jakými se studenti a studentky věnují AJ 58
Graf č. 6 Úspěšnost respondentů v jednotlivých otázkách 62
Graf č. 7 Rozdíly odpovědí mezi 3. a 4. ročníkem 63
Graf č. 8 Rozdíly mezi muži a ženami 65
Graf č. 9 Srovnání odpovědí studentů podle množství hodin, které věnují AJ 66

Seznam použitých zkratek a symbolů

AJ = anglický jazyk

ASCS = Akademický slovník cizích slov

AV ČR = Akademie věd České republiky

ČNK = Český národní korpus

IT = Informační technologie

MŠMT ČR = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

SSJČ = Slovník spisovného jazyka českého

SOŠ = střední odborná škola

SOU = střední odborné učiliště

SŠ = střední škola

ÚJČ AV ČR = Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky

ÚVOD

V této diplomové práci se budeme zabývat tématem obohacování slovní zásoby v rámci výuky českého jazyka na SŠ, a to se zaměřením na přejímání slov z cizích jazyků. Práce bude rozdělena na dvě části. První část se bude věnovat vybranému tématu po stránce teoretické a bude vycházet z odborné literatury. Druhá část bude zaměřena prakticky a bude se zaobírat analýzou učebnic, dotazníkovým šetřením a tvorbou praktických cvičení, které bude možno využít ve výuce českého jazyka na SŠ.

Cíle této práce budou tři. Prvním cílem bude zjistit a zhodnotit, jakým způsobem se věnují vybrané učebnice českého jazyka pro SŠ tematice přejatých slov. Dalším cílem bude zjistit úroveň znalostí přejatých slov mezi studenty. Posledním cílem této práce bude vytvořit a doporučit aktivity pro výuku přejatých slov, jelikož se domníváme, že tato oblast není do výuky příliš zahrnována a zmiňuje se pouze okrajově. V dnešní době globalizace je však nezbytně nutné pracovat s tematikou přejatých slov ve výuce českého jazyka, především s tematikou anglicismů, které jsou v současné době nejvíce přejímané. Je tudíž důležité, aby se studenti tomuto tématu věnovali i ve škole. Jako učitelé můžeme studentům pomoci pochopit tuto problematiku, zlepšit jejich porozumění v oblasti přejatých slov a poukázat na to, že tomuto fenoménu je třeba věnovat pozornost, jelikož se s přejatými slovy, zvláště anglicismy, setkáváme v současné době již v každodenní komunikaci. Studenti se i díky nám mohou lépe orientovat v současném světě a rozumět mu.

V teoretické části této diplomové práce se budeme zabývat tematikou slova jako jednotky slovní zásoby, charakteristikou slovní zásoby a různými způsoby jejího obohacování. Představíme si Český národní korpus, nastíníme způsob práce s ním a přiblížíme jeho využití ve výuce českého jazyka.

Analytická část této diplomové práce se rozdělí na tři různé sekce, které spolu tematicky souvisí. Nejprve se budeme věnovat analýze vybraných středoškolských učebnic, v nichž budeme posuzovat, jakým způsobem je v nich zpracována tematika obohacování slovní zásoby se zaměřením na přejatá slova. Před započetím analýzy si stanovíme hypotézy, které se budou vztahovat k tomu, jakým způsobem očekáváme, že se této tematice učebnice věnují. Druhá sekce analytické části bude založena na dotazníkovém šetření, které bude testovat znalosti studentů na SŠ o přejatých slovech. Část dotazníku bychom chtěli soustředit přímo na anglicismy, které se nyní v českém jazyce hojně vyskytují. Pro některé typy otázek bude využit

jazykový materiál z ČNK. Před započetím dotazníkového výzkumu budou opět stanoveny hypotézy, jež budou souviset s našimi očekáváními ohledně vědomostí studentů. Třetí sekce analytické části se bude soustředit na tvorbu aktivit a pracovních listů, které by se mohly využít při výuce českého jazyka na SŠ v souvislosti s výukou obohacování slovní zásoby, konkrétně s tematikou přejatých slov. Tato problematika se probírá ve druhých ročnících SŠ, tudíž navržené aktivity bude nejvhodnější použít právě v tomto ročníku, avšak mohou sloužit i k pozdějšímu zopakování této látky v následujících ročnících. Tyto aktivity a pracovní listy budou částečně založeny na výsledcích dotazníkového šetření. Některé pracovní listy a aktivity budou odpovídat těm typům cvičení, se kterými měli studenti při vyplňování dotazníku největší problémy. Několik cvičení bude vytvořeno na základě inspirace ze stránek ČNK, jelikož chceme, aby se do výuky začala zařazovat cvičení, která obsahují aktuální jazyk, se kterým se studenti mohou setkat např. v dnešní publicistice, beletrii či odborné literatuře. Další cvičení budou kombinovat různé výukové metody jako jsou brainstorming, mluvní cvičení či práce s internetovou databází ČNK a budeme se také snažit o propojení výuky mluvnice a slohu.

1. LEXIKOLOGIE

Brabcová definuje lexikologii jako nauku o slovní zásobě (BRABCOVÁ, 1992, s. 65 In: SOLAROVÁ, 2018, s. 21). Profesor Uličný (2000, s. 134. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 21) zastává názor, že v oblasti lexika je současný vývoj českého jazyka nejdynamičtější.

1.1. Slovo jako jednotka slovní zásoby

Základní jednotkou slovní zásoby je slovo. Příruční mluvnice češtiny uvádí, že: *„V jazykovědě nebyla dosud vytvořena uspokojivá definice, která by na jedné straně odpovídala všem slovům a na druhé straně nemohla být vztažena na jiné jednotky jazyka. Příčinou je velká formální, významová i funkční různorodost slov.“* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 65).

1.2. Charakteristika slova

Vzhledem k výše uvedené problematické definici slova je třeba následující charakteristiky slova vnímat jako relativně platné a výběrové. Slovo disponuje následujícími charakteristikami:

1. Formálně-významová jednota

   Slovo disponuje jak formální, tak i významovou stránkou, jež jsou od sebe neoddělitelné. Formální a významová stránka se však nemusí vyskytovat v rovnocenném poměru. Takovou výjimku tvoří synonyma, v jejichž případě více forem odpovídá jednomu významu. Opačný případ se týká homonym, jelikož jedna forma představuje více významů.

2. Fonetická a fonologická utvářenost

   Slovo může být definováno jako ucelená řada fonémů, pro nějž je charakteristická přízvučná první slabika (výjimku tvoří nepřízvučné příklonky). Tyto ucelené řady fonémů jsou odděleny pauzami, avšak někdy nastane i situace, kdy se v projevu pauzy a hranice slov nekryjí.

3. Grafická podoba

   Pokud se zaměříme na grafickou podobu slova, ta je definována řadou grafémů, někdy i jediným grafémem a je ohraničena mezerami. I v tomto případě nalezneme výjimky, a to v případě spřežek, kdy je možno některé spřežky psát dvěma způsoby, např. *za prvé* i *zaprvé*, z *počátku* i *zpočátku*.

4. Významová stránka

   Co se týče významu, slova jsou charakteristická svým lexikálním a gramatickým významem. V kontextu mohou mít i pragmatický význam. Lexikální význam umožňuje pojmenování předmětů, jevů a vztahů, gramatický význam naplňuje vnitrojazykové funkce, např. textové. Tyto významy jsou v různých slovních druzích zastoupeny rozdílně. Pragmatický význam je spjat s postoji mluvčího ke sdělení či aktuální komunikační situaci.

5. Přemístitelnost a nahraditelnost

   Slovosled je v českém jazyce volný, avšak má svá pravidla např. aktuální členění větné či rytmickou výstavbu textu. Slova tedy můžeme v omezené míře přemisťovat. Slovo můžeme libovolně nahradit jiným slovem, které patří v obecném významu do stejného paradigmatu (třídy). Např. *modrá/žlutá/fialová bunda/mikina.*

6. Ustálenost

   Slovo je ustálené a reprodukovatelné v určitém jazykovém společenství, tzn. v češtině můžeme vytvořit řady hlásek jako jsou *l-o-m* či *m-o-l*, avšak kombinace hlásek *l-m-o* či *o-m-l* slovy nejsou (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 66–67).

Příruční mluvnice češtiny slovo souhrnně definuje jako: „*Ustálenou jednotku jazyka, která je tvořena řadou fonémů ve větě přemístitelnou (výjimečně fonémem jediným) a nese lexikální a/nebo gramatický (případně též pragmatický) význam.“* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 67).

1.3. Slovní zásoba

V této kapitole budeme stručně charakterizovat slovní zásobu českého jazyka. Podle Příruční mluvnice češtiny (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 92) můžeme lexikon definovat jako: *„Souhrn všech lexikálních jednotek jazyka, tj. jednovýznamových i vícevýznamových slov a ustálených slovních spojení.“* Počet slov slovní zásoby se neustále mění, přesné číslo je tedy nemožné získat. Nejvyšší počet, a to 250 tisíc slov, obsahuje *Příruční slovník jazyka českého* (1935–1957), který však neobsahuje všechna existující a užívaná slova. Svobodová (2006, s. 43) tvrdí, že rozšiřování slovní zásoby je způsobeno nutností pojmenovávat nové věci okolo nás.

1.3.1. Jádro a periferie slovní zásoby

V lexikologii se slovní zásoba rozlišuje na centrální a periferní. Centrum slovní zásoby tvoří neutrální, bezpříznaková slova, a jelikož se využívají častěji a více než slova periferní, mají tzv. vyšší funkční potenciál (HRADILOVÁ, 2013, s. 96). Mezi ně náleží ke komunikaci nejvíce používaná a nepostradatelná slova jako jsou *slunce, otec, hlava, sůl, pes* apod. Jedná se o nemotivovaná slova, která patří z hlediska vývoje k nejstarším slovům, jež zůstala přítomna ve slovní zásobě. Vytváří se z nich slova motivovaná. Oproti centrálním slovům stojí slova periferní, která jsou, na rozdíl od jádrových slov, málo frekventovaná. Mohou to být buď slova zastarávající, která se postupně vyčleňují z frekventovanějšího používání, nebo naopak slova nově přejatá, která se do frekventovanější oblasti slovní zásoby nestihla začlenit. Tato slova nesou specifický příznak, a nejsou tudíž neutrální (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 92–93).

1.3.2. Vrstvy slovní zásoby

Slovní zásobu českého jazyka můžeme rozdělit do dvou základních vrstev, a to na češtinou spisovnou a nespisovnou. Obě tyto vrstvy se dále člení. Spisovná čeština může být dále dělena na knižní, neutrální a hovorovou, přičemž poslední zmíněná se používá především v mluveném projevu (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 93). Pokud chceme vědět, zda je vybrané slovo spisovné, musíme ověřit, zda je kodifikované. To zjistíme tím způsobem, že jej lze nalézt v kodifikačních příručkách. Spisovná slova jsou polyfunkční, lze je tedy použít ve více komunikačních situacích než jednotky nespisovné (HRADILOVÁ, 2013, s. 97). Do nespisovné češtiny poté zařazujeme obecnou češtinu, dialekty, slang a argot.

Nyní si rozebereme dělení slovní zásoby z několika hledisek. Prvním hlediskem je teritorium, slovní zásoba je tedy vymezena místem výskytu. Tato slova jsou označována jako dialektismy, popřípadě jako regionalismy (moravismy a čechismy) např. *dědina x vesnice, stolař x truhlář, zavazet x překážet*.

Dalším hlediskem pro rozdělení slovní zásoby je sociální vymezení. V tomto hledisku rozlišujeme profesní mluvu, slang a argot. Profesní mluva je spjata s konkrétními zaměstnáními, přičemž každé z nich má své odborné výrazy, u lékařů se např. využívá *pacoš–pacient, penoš–penicilín* aj. Pokud se zaměříme na slangová slova, zjistíme, že se pojí se skupinou lidí, jež mají stejné zájmy (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 94). Např. můžeme mluvit o studentském slangu a výrazech jako *gymplák, nalejvárna, pajdák* apod. Existují slangy motoristické, horolezecké či počítačové. „*Pozornost je třeba věnovat pojmenováním z oblasti*

informačních technologií, která se rychle šíří z profesní skupiny uživatelů do běžně mluveného jazyka (dotykáč, fleška, zalogovat se aj.).“ (HRADILOVÁ, 2013, s. 97). Sociolekty jsou expresivní, často metaforické a někdy používají jazykové hry se slovy. Profesní mluva a pracovní slang se někdy mohou prolínat (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 94). Poslední částí slovní zásoby podle sociálního vymezení je argot, jenž je spojován s mluvou spodní vrstvy obyvatel.

Slova jsou rozdělena také podle své časové platnosti. V tomto případě se zabýváme slovy zastaralými v protikladu se slovy nově vzniklými. Zastaralá slova se dělí na archaismy a historismy. Mezi historismy patří ta slova, která se nyní již nepoužívají, jelikož pojmenovávala historické skutečnosti a předměty, které již zanikly např. *halapartna, verbíř, dráb*. Archaismy zahrnují slova, která jsou na ústupu, jelikož jsou nahrazována novějšími, běžnějšími výrazy např. *regiment x pluk.* Opakem zastaralých slov jsou neologismy. Tato nová slova nejsou dosud běžně používaná, jelikož se ve slovní zásobě nacházejí krátkou dobu a mluvčí je pocitově jako nová vnímají. Mohou se za nějaký čas buď ze systému vytratit, nebo se objevovat s vyšší frekvencí a napevno zakotvit v lexikálním systému. V současnosti se velký počet nových slov přejímá z cizích jazyků, především z angličtiny (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 94–95). Mezi neologismy přejaté z angličtiny, které se začlenily do současné běžně používané slovní zásoby patří např. výrazy z finančnictví jako *leasing, manažer, summit, aj.* (SVOBODOVÁ, 2007, s. 21). Tomuto tématu se budeme detailněji věnovat v následující kapitole, jež bude zaměřena na způsoby obohacování českého jazyka.

Slova můžeme hodnotit i podle jejich expresivního příznaku, který je buď pozitivní, nebo negativní. Expresivní slova mají nejen lexikální, ale také pragmatickou složku, kterou je vyjádřen citový vztah mluvčího k dané skutečnosti. Jako příklady kladně zabarvených slov můžeme uvést familiární slova (*srdíčko, miláček*), hypokoristika (*Pepek, synátor*), dětská slova (*hačat, papat*) a eufemismy (*zesnout, být v náladě*). Záporně zabarvená slova jsou např. hanlivá slova neboli pejorativa, k nimž se řadí i slova zveličelá čili augmentativa (*špicl, psisko*), dále mezi negativně zabarvená slova patří slova zhrubělá (*žrát, tlama*), vulgarismy (*hajzl, prase*) a dysfemismy (*chcípnout, být mimo mísu*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 95–96).

1.3.3. Tendence v současné slovní zásobě češtiny

Český jazyk je nutno studovat v širším rámci, jelikož se nevyskytuje v izolaci, ale přichází do styku s jinými jazyky, které jsou součástí kulturní, politické či geografické sféry různých společenství a navzájem se ovlivňují. Společnost se modernizuje, vzniká tzv. masová společnost neboli společnost hromadné spotřeby, dochází také ke globalizaci, tzn. že společnost

rozšiřuje své rámce v oblasti kultury, ale i politiky či ekonomiky. Všechny tyto zmíněné faktory ovlivňují současnou slovní zásobu češtiny (DANEŠ, 1997, s. 12).

V 90. letech dochází v češtině k obnově některých slov, jež byla vytlačována komunistickým režimem (*zastupitelstvo, starosta*), dále se některá slova zbavují negativních konotací (*kapitalismus, liberalismus*), naopak slova spjatá s dobou komunismu opouští jádro slovní zásoby (*pětiletka, chozrasčot*). Jazyk se musí vyrovnávat s informační explozí v souvislosti s množstvím nových podnětů a rozšiřuje svou slovní zásobu především pomocí přejatých slov, a to převážně z angličtiny. Tato slova se stávají módními, přichází k nám díky publicistice, zahrnují oblasti veřejného života, ekonomie a informační techniky (*briefing, dealer, computer*). Další tendencí češtiny je tvorba sloves z přejatých podstatných jmen (*anonymizovat, antagonizovat*). Pro tuto dobu je typická i vysoká frekvence používání metafor, a to zvláště v publicistice (*sociální síť, průchodnost – návrhu*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 103–104). V češtině vznikají také nová česká slova, především se jedná o odvozeniny (*nemakačenko, přerozdělit* či *čerpadlář*) (FILIPEC, 1992, s. 6).

Podle Daneše (1997, s. 269–270) výzkum ukázal, že mládež reaguje na zvyšování počtu slov přejatých z dalších jazyků spíše pozitivně. Být obklopen a rozumět vícejazyčné komunikaci je považováno za prestižní. Starší věkové skupiny se vědomě či nevědomě od vícejazyčné komunikace izolují.

1.3.4. Internacionalizace současné české slovní zásoby

V českém jazyce se již od 90. let zvyšoval počet cizích slov, používaly se i cizí předpony a přípony k tvorbě nových výrazů, taktéž narůstala frekvence používání těchto výrazů (BRABCOVÁ, 1992, s. 50). Tato tendence je aktuální i v současnosti.

Cizí slova, která se přejímají do češtiny, se mnohdy vyskytují i v jiných cizích jazycích. Svobodová (2006, s. 52) nazývá tato slova internacionalismy čili mezinárodní slova. „*Lexikum určitého jazyka se může stávat internacionálním, a přitom si zachovává vazbu na jazyk svého původu. Typickým příkladem jsou anglicismy.“* (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 131).

Základy internacionalismů často pochází z řečtiny a latiny, jedná se o některá již ustálená slova v české slovní zásobě jako *televize* či *automobil*. Mezi internacionalismy řadíme i slova přejímaná z dalších národních jazyků, jak již bylo zmíněno výše např. z angličtiny (*golf, notebook, internet),* z italštiny (*opereta*) či ze španělštiny (*armáda*) (SVOBODOVÁ, 2007, s.

7–8). Svobodová uvádí (2007, s. 19), že mezinárodní slova, jež jsou používána v rámci terminologie, slouží ve vědeckých oblastech ke srozumitelnější a jednodušší komunikaci.

Pokud se zaměříme na příčiny přenosu anglicismů, respektive internacionalismů, zjistíme, že tyto příčiny jsou způsobeny politickými, společenskými i ekonomickými podmínkami. Angličtina se stala jazykem, jenž má významné postavení v rámci globalizace, o níž se zmiňoval již Daneš (viz výše). Z důvodu svého silného postavení je angličtina tím jazykem, ze kterého čeština v současné době čerpá nejvíce přejímek (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 132).

Změnou slovní zásoby a přejatými slovy se budeme zabývat detailněji v následující kapitole, v níž si uvedeme všechny způsoby obohacování slovní zásoby.

2. OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSOBY

V této kapitole se budeme zabývat způsoby obohacování slovní zásoby českého jazyka. Existují 4 základní způsoby, a to:

1. Změna původního významu slov
2. Tvoření nových slov
3. Vznik ustálených slovních spojení
4. Přejímání slov z cizích jazyků
   (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 97–100)

Nejvíce se v této kapitole budeme zaměřovat na přejímání slov z cizích jazyků do jazyka českého.

2.1. Změna původního významu slov

Může se stát, že některá slova postupně mění svůj význam nebo ke svému současnému významu přijmou význam další a stávají se slovy vícevýznamovými. Známe několik způsobů, které slouží k rozšiřování významů slov. Mezi základní patří metafora a metonymie. V jejich rámci může docházet k zužování významu (zužováním významu různých pojmenování nádob vznikly nářeční názvy pro květináč jako *hrnek, pucláček* aj.), rozšiřování významu (*limonáda*), abstraktizaci, při níž konkrétní jméno získalo abstraktní význam (*jádro – jádro problému*), konkretizaci, v níž abstraktní jméno získalo konkrétní význam (*hloupost* jako vlastnost se přeměnila na konkretum např. kupovat *hlouposti* ve významu nepotřebné věci). Mezi přenesená

pojmenování zařazujeme taktéž eufemismus neboli zjemnění (*pejsek* místo *pes*) a dysfemismus neboli zhrubění (*čokl* místo *pes*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 97).

Metafora je podle Příruční mluvnice (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 97) vykládána jako: *„Pojmenování skutečnosti prostřednictvím výrazu primárně označujícího skutečnost něčím podobnou.“* Jako příklad uzuální metafory, která se již pevně ustálila v systému, můžeme uvést slova jako *noha* – část židle, *zvonek* – druh květiny.

Metonymie je definována (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 98-99) jako: *„Přenesení pojmenování na skutečnost, která je s původní skutečností spjata prostorovou, časovou, kvalitativní, funkční, příčinnou a jinou souvislostí.“* Mezi ustálené metonymie patří např. *nosí stříbrnou lišku*, do kontextové metonymie, při níž zaměňujeme autory a díla řadíme např. *číst Čapka.* Je třeba také zmínit synekdochu, kterou pokládáme za podtyp metonymie, v níž zaměňujeme část za celek např. *angrešt* jako rostlina i jako plod.

Apelativizace je spojena jak s metaforou, tak s metonymií. Jedná se o změnu vlastního jména ve jméno obecné. Tento proces je často spojen s názvy výrobních podniků, názvy výrobní značky nebo se jménem tvůrce či vynálezce, který vymyslel a uvedl ve známost určitý přístroj. Názvy těchto přístrojů nebo činností, které s nimi provádíme, přejímají výše zmíněná pojmenování podle výrobce. Příklady takových slov mohou být *rolba, lux* či *xerox*. Rolba je název švédské značky, která vyrábí vozidla, jež jsou schopna pohybu na sněhu, ledu i písku. Od vozidla jsou odvozena i další příbuzná slova např. *rolbař*. Slovo xerox existuje také jako přídavné jméno *xeroxový* či jako sloveso *xeroxovat* ve smyslu kopírovat či rozmnožovat papíry. Jedním z dalších typických příkladů jsou v Čechách slova *lux* a *luxovat*, původně odvozená od názvy firmy *Electrolux* (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 901–92).

2.2. Slovotvorba

Obohacování slovní zásoby se pojí s tematikou slovotvorby a s různými způsoby, jak mohou v češtině vznikat nová slova. V této kapitole si stručně nastíníme základní slovotvorné způsoby a postupy.

„Slovotvorba se zabývá formou a významem jednoslovných pojmenování vzniklých na základě pojmenování už existujících, popř. procesem jejich vzniku.“ (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 109) Nově vytvořená slova vznikají na základě existujícího pojmenování a složek, které na výše zmíněném základě staví nový význam. Tyto složky mohou být buď slovotvorné morfémy (tento způsob vzniku nazýváme derivací), nebo autosémantické slovní základy (tento způsob nazýváme kompozicí) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 109).

2.2.1. Základní slovotvorné způsoby

Nyní se budeme věnovat konkrétním způsobům, které existují ve slovotvorbě, a to odvozování, zkracování a skládání.

2.2.2. Odvozování

Odvozování neboli derivace je proces formování nových slov tím, že se k existujícímu základu neboli základovému slovu připojují další složky morfémů.

Při tvoření slov odvozováním se uplatňují afixy. Pokud morfém stojí za základem slova, jedná se o sufixy neboli přípony a koncovky. Tento způsob odvozování nazýváme sufixace, pokud se jedná o připojování přípon, v případě připojování pouze koncovek se jedná o konverzi. V odvozování může dojít i k tzv. resufixaci, což znamená, že jeden sufix je nahrazen sufixem druhým tak, že vznikne nové slovo s jiným významem např. *vlas-atý → vlas-áč*. Existuje také postfix, což je druh sufixu, jenž se připojuje až za koncovku daného slova např. *co-si*. Naopak, pokud se setkáme s tím, že derivační morfém stojí před základem slova, jedná se o prefix a slovotvorný proces se nazývá prefixace, např. *od-jet*. Existují také kombinace těchto odvozovacích postupů, a to předponově-příponové (např. *pra-les-ní*) a předponově-koncovkové (např. *ná-rož-í*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 109).

Nyní se zaměříme na tvoření substantiv pomocí procesu odvozování. Podstatná jména se mohou v tomto procesu odvodit z jiných podstatných jmen, z přídavných jmen, ze sloves či příslovcí.

Mezi podstatná jména odvozená z jiných podstatných jmen řadíme např. názvy konatelské (*novinář, houbař, fotbalista*), názvy obyvatelské (*cizinec, Slovák, Pražan*), názvy příslušenské ke skupině lidí (*májovec, legionář, rasista)*, názvy míst (*hrabství, knihovna, smetiště*), názvy přechýlené (*herečka, knihovnice, vévodkyně*), názvy hromadné čili kolektiva (*mužstvo, lupení, stromoví*), názvy zdrobnělé (*pivečko, taneček, kvítek*) či názvy zveličelé (*chlapisko, babizna, šutrák*). Podstatná jména odvozená z přídavných jmen tvoří názvy nositelů vlastností (*zbabělec, hlupák, tlouštík*). Podstatná jména vzniklá ze sloves zahrnují názvy činitelské (*hlídač, průvodce, učitel*), názvy výsledků děje (*zmrzlina, vyhláška, přeplatek*) či názvy prostředků činnosti (*vrtačka, rypadlo, zapalovač*). Podstatná jména mohou vznikat také z příslovcí a jsou to názvy nositelů okolnostních příznaků (*dnešek, předek, předměstí*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 113–155).

Nyní se zaměříme na kategorie slov, které vznikají u přídavných jmen odvozením od jiných slovních druhů. Do přídavných jmen odvozených od podstatných jmen řadíme např. přídavná jména přivlastňovací (*bratrův, sestřin, Karlův*), místní (*olomoucký, jižní, vesnický*), nespecifikovaná relační (*filmový, ligový, mořský*) či kvalitativní (*zubatý, lesnatý, kopcovitý*). Přídavná jména odvozená od sloves spadají do kategorií přídavných jmen dějových (*napínavý, hořlavý, prosící*), výsledkových (*unavený, tištěný, volaný*), vyjadřujících potenciální zasažení dějem (*rozbitný, viditelný, srozumitelný*). Přídavná jména se tvoří z jiných přídavných jmen tak, že je stupňujeme, vytváříme druhý stupeň čili komparativ a třetí stupeň neboli superlativ (*rychlejší, širší, nejmilejší*). Dalším typem jsou zesilující a zeslabující adjektiva (*maličký, slabounký, velikánský*). Jako další můžeme jmenovat adjektiva, která jsou tvořena pomocí prefixů (*ultralehký, prastarý, přetěžký*) a signalizují míru vlastnosti. Dále uvádíme přídavná jména, která byla vytvořena z příslovcí (*zdejší, okolní, letošní*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 165–180).

Slovesa jsou odvozována z podstatných a přídavných jmen. Slovesa, jež jsou odvozena od podstatných jmen pojmenovávají děj podle činitele (*pytlačit, zedničit, kamarádit*), podle okolnosti (*tábořit, trůnit, pelešit*) či prostředku (*troubit, zrcadlit, kotvit*). Slovesa, jež jsou derivována z přídavných jmen přidělují vlastnosti (*chladit, tmavnout, sušit*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 191).

Poslední kategorií, které se budeme věnovat, je odvozování příslovcí. Ta mohou být odvozena např. z podstatných jmen (*bokem, časem, smíchy*), z přídavných jmen (*hezky, dlouho, tvrdě*), ze sloves (*mlčky, vkleče, chtě nechtě*) či z příslovcí (*zle-špatně, nejhlouběji, méně příznivě*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 217–223).

2.2.3. Zkracování

Zkratková slova se v Čechách začala rozvíjet především v období po r. 1948, a to pod vlivem ruštiny např. *sovchoz* – sovětské zemědělské hospodářství či *politruk* – politický zástupce velitele. Nejen rusismy, ale také česká zkratková slova vznikala v období komunismu u nás např. *Tuzex* – tuzemský export. Příkladem stále užívaného zkratkového slova může být název cestovní kanceláře *Čedok*, což znamená v delší verzi *Československá dopravní kancelář*. Nejen různé názvy institucí, ale i běžná slova mohou patřit mezi zkratková např. slovo *karma* vzniklo podle jména jejího výrobce Karla Macháčka z Vysočan, z jehož jména vyplývá, že toto slovo bylo složeno z prvních slabik jeho jména a příjmení. Také anglický jazyk měl vliv na zkratková slova používaná v Čechách, a to např. *laser*, který vznikl z počátečních písmen slov

Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation, *smog*, který pochází ze spojení *smoke* (kouř) a *fog (*mlha), a také slovo *motel* ze spojení slov *motor* a *hotel* (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 89–90).

Iniciálové zkratky jsou řazeny mezi neslova, tvoří se převážně z prvních hlásek složitého pojmenování, které je složeno z několika slov, a píší se velkými písmeny, aby se odlišily od zbytku textu např. *USA* (*the United States of America*), *ODA (Občanská demokratická aliance)* aj. V ustálených výjimkách se používá citátové čtení, např. u anglické zkratky BBC [bí bí sí] (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 225).

Tvoření slov pomocí zkracování se často týká domácích podob křestních jmen. Část složeniny je nahrazena sufixem nebo novou morfologickou charakteristikou např. *Bohuslav – Bohouš, Jaromír – Mirek, Květoslava – Květa*. Zkratkovým tvořením vznikají i slangová apelativa např. *magnetofon – magič, dějepis – děják, gramofon – gramec* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 226).

2.2.4. Skládání

Skládání neboli kompozice vytváří slova tak, že se kombinují minimálně dva slovotvorné základy. Význam kompozit se většinou vychyluje od původního významu základových slov, bývá specifičtější. Nejvíce složených slov vzniká v češtině z podstatných a přídavných jmen. Složených slov je v češtině méně než slov odvozených.

Složená slova můžeme rozdělit do dvou kategorií, a to vlastní a nevlastní. Nevlastní kompozita vznikla spojením dvou slov, u nichž neproběhla žádná formální změna. Tato nevlastní kompozita mohou být rozdělena na samostatná slovní spojení, z nichž nevlastní kompozita vznikla např. *ziskuchtivý – chtivý zisku*. Vlastní složená slova vznikla úpravou slovních základů, např. z *vysoká škola* vzniklo kompozitum *vysokoškolský* (BOZDĚCHOVÁ, 2017). Mezi oběma členy se objevuje spojovací morfém tzv. konekt. Nejčastějšími konektémy jsou *-o-*, *-i-*, *-e-*, např. *životopis, ježibaba, koželuh* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 159).

Hybridní složeniny jsou dalším typem kompozit, skládají se z domácího slova a slova cizího původu, např. *euroměna, minisukně, videozáznam* aj. (BOZDĚCHOVÁ, 2017).

2.2.5. Vznik ustálených slovních spojení

Další možností, jak se může měnit a obohacovat slovní zásoba, je vznik ustálených slovních spojení.

Jedná se o spojení více slov, která jsou celistvá a nemohou se nahrazovat synonymy, antonymy, ani rozvíjet dalšími slovy. Např. *doba ledová* je ustálené slovní spojení a přídavné jméno *ledová* nemůže být nahrazeno synonymem *studená*, protože nenese ten význam, který známe či potřebujeme vyjádřit (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 70).

K ustáleným slovním spojením patří víceslovná pojmenování. *„Hlavní funkcí víceslovných pojmenování je pojmenovávat dosud nepojmenovanou realitu (převážně mají charakter termínů).“* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 83). Víceslovná pojmenování jsou významově jasná a srozumitelná, většinou dvouslovná (*skok vysoký*), někdy i vícečlenná (*ústřední revizní komise*). Skládají se ze dvou částí, a to z části určující a části určované. Část určující zpřesňuje význam části určované. Jako příklad můžeme uvést slovní spojení *vysoká škola,* přičemž škola je v tomto případě obecnější výraz a přídavné jméno vysoká ho blíže určuje. V případě, že jsou víceslovná spojení moc dlouhá, dochází k univerbizaci, tzn. že z víceslovného pojmenování se stane jedno slovo např. *panelový dům – panelák* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 70–71).

Mezi ustálená slovní spojení řadíme také frazémy. Podle Schmiedtové (2010, s. 34) je frazém: *„Ustálené spojení slovních tvarů, která vytvářejí nový význam. Tento význam není odvoditelný z významu jednotlivých slov ve frazému zapojených.“* Dále dodává, že frazémy jsou oblíbené v politických vyjádřeních a publicistickém stylu, především v jazyku novin. Jazyk a slovní zásoba je frazémy obohacována proto, že jejich uživatelé je často obměňují a aktualizují podle potřeb současné situace, avšak základní význam frazému zůstává stejný.

Charakteristické znaky frazémů jsou také metaforičnost a expresivnost (*udělat díru do světa, být v balíku*). Často se setkáme i s užitím archaismů (*kout pikle*) a monokolokabilními prvky, což jsou prvky, které se v jazyce vyskytují pouze v daném frazému a jinak se nepoužívají (*honit bycha*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 71).

I když v oblasti frazémů neprobíhá tolik změn, i do této oblasti pronikl vliv angličtiny. Místo frazému *netahej mě za nos* můžeme občas slýchat i variantu *netahej mě za nohu* z anglického *pull someone's leg*. Také se můžeme setkat s původně anglickým frazémem: *This is not my cup of tea*. V překladu se jedná o frazém *„Není to můj šálek čaje.“* Tento frazém znamená, že člověk něco nemá rád, není to jeho oblíbený zvyk (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 38).

2.2.6. Přejímání slov z cizích jazyků

Poslední způsob obohacování slovní zásoby, kterému se budeme v této kapitole věnovat, je přejímání slov. Čeština může přejímat slova dvěma způsoby, a to buď přijetím určitého českého slova z jedné vrstvy do jiné vrstvy slovní zásoby např. z nespisovné vrstvy obecné češtiny do spisovné vrstvy hovorové češtiny, nebo přijetím cizího slova do české slovní zásoby (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 100). Podle Filipce a Čermáka (1985, s. 120. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 22) se nejčastějšími přejatými slovními druhy stávají podstatná jména.

Jak již bylo zmíněno výše u tématu internacionalismů, přejímání slov souvisí s rozvojem kontaktů různých jazykových společenství v oblastech kultury, politiky či vědy. Přejatých slov se užívá z několika důvodů, a to především proto, že dávají název nově vzniklým skutečnostem (*computer, raketoplán*), pojmenovávají předměty a jevy typické pouze pro specifický prostor nebo čas (*vádí, tomahavk*), fungují jako synonyma (*jaro – vesna, tlustá – korpulentní*) či jako módní výrazy často užívané v publicistice např. *filozofie – filozofie benzinových pump* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 100).

2.2.6.1. Původ přejatých slov

Čeština přejala mnoho slov řeckého a latinského původu např. z řečtiny: *demokracie, parabola, patos*, z latiny: *doktor, herbář, kříž* aj. Tyto jazyky jsou spojeny především s přejatými slovy z oblasti vědy. Další přejímky, které se hojně vyskytují v češtině, jsou germanismy, jelikož Čechy sousedí s Německem, tudíž územní blízkost a historická spojitost těchto zemí nám přinesla do jazyka mnoho nových slov např. *knedlík, fortel, šichta*. Z oblasti anglických výrazů se v češtině vyskytují sportovní slova jako *tenis, trénink* či *fotbal* a slova související s počítačovou technikou např. *bajt, drive, hardware*. Z francouzštiny se k nám přenesla slova týkající se módy např. *baret, manžeta, blůza*, z italštiny poté slova spojená s hudbou např. *duet, virtuóz, forte*. Výpůjčky v češtině mají své kořeny i ve slovanských jazycích, a to v ruštině např. *chrabrý, příroda, vzduch*, v polštině např. *báje, půvab, otvor* či ve slovenštině např. *zbojník, zástava*. Několik slov čeština přejala i z exotických jazyků, např. z arabštiny (*káva*), z turečtiny (*jogurt*), z čínštiny (*čaj*) či z hindštiny (*džungle*) (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 101–102).

Nejčastěji přejímanými výrazy posledních téměř třiceti let jsou anglická slova, tzv. anglicismy, o nichž se podrobněji zmíníme níže. U mnoha anglicismů je však angličtina pouze zprostředkujícím jazykem, původ těchto slov je jiný, velmi často se jedná o románské jazyky.

Důvodem je to, že anglická slovní zásoba je více jak z poloviny tvořena románskými jazyky, především latinou (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 134). Anglickým jazykem jsou u nás nejvíce zasaženy oblasti ekonomiky (*cash flow, diskont*), informačních technologií (*server, skener*), hudby (*pop music, house*) či sportu (*fair play, time out*) (SVOBODOVÁ, 2006, s. 51–52. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 23).

Jazykovědec Karel Oliva uvedl v rozhovoru pro iRozhlas, že na druhém místě v pořadí přejímání slov do češtiny je slovenština. Přejali jsme např. slovní spojení *rozlučkový večírek*. V oblasti gastronomie přejímáme nejvíce slov z italštiny a francouzštiny (BÍLÁ, 2013).

2.2.6.2. Přizpůsobení přejatých slov

Přejatá slova se svou mírou přizpůsobení dělí do několika skupin. Slova mohou být zcela přizpůsobená, tudíž zdomácnělá, nebo i graficky a morfologicky zcela nepřizpůsobená. Tuto míru přizpůsobení ovlivňují různé faktory např. jak dlouho se přejatá slova v jazyce vyskytují, jakou funkci přejatá slova v jazyce mají či z jakých jazyků byla slova přejata. Čím jsou jazyky mezi sebou příbuznější, tím je pravděpodobnější, že přejaté slovo zdomácní a získá přizpůsobenou podobu. S domácí podobou slov se setkáváme např. u latinských, řeckých, germánských či románských slov, jež byla přejata v dřívějších dobách. U těchto slov již není poznat rys cizosti. Patří mezi ně např. *škola, pošta, děkovat* (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 131).

Čeština se snaží o co nejúplnější začleňování přejatých slov do českého jazyka, a to jak po hláskoslovné, tak po morfologické stránce. Rozlišujeme tři skupiny slov podle toho, jak se v našem jazyce přizpůsobila. Jedná se o lexikální jednotky citátové, částečně přizpůsobené a zcela zdomácnělé. Citátová slova jsou charakteristická tím, že jejich pravopis zůstává původní a nepřejímá české koncovky např. *status quo*. Částečně přizpůsobené jednotky jsou stále pociťovány jako cizí, avšak jejich pravopis je neustálený, někdy přebírá podobu částečně zdomácnělou, někdy se píše stále jako citátové slovo např. *computer, komputer*. Zdomácnělá slova se zcela adaptovala a jejich cizí původ již není uživateli jazyka vnímán např. *vzduch, košile* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 100).

Přejatá slova se v jazyce vyskytují také v tzv. kalcích. Jedná se o napodobení cizího vzoru tak, že k němu použijeme domácí jazykové prostředky např. *sub/scribere – pode/psat* (GREPL, KARLÍK, 2008, s. 101). Kalky zachovávají původní morfematické či slovotvorné struktury a dělí se do 3 základních skupin, jimiž jsou: kalky slovotvorné (*comput–er* čili *počít–ač*), kalky víceslovné (*mountain bike* čili *horské kolo*), sémantické (*myš* – zvíře a myš jako

prostředek k ovládání počítače, převzato z anglického *mouse*) a komunikační obraty (*have a nice day* neboli mějte hezký den) (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 135).

2.3. Anglicismy

Anglicismus je definován jako: *„Jazykový prostředek převzatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený. Za anglicismus se v širokém smyslu považují prvky všech jazykových rovin a na všech stupních adaptace, v užším smyslu lexikální prostředky přejaté z angličtiny.“* (BOZDĚCHOVÁ, 2017).

Vniknutí a přijetí anglicismů se pro českou slovní zásobu stalo nutností (SVOBODOVÁ In: HRADILOVÁ, 2013, s. 131). Jazykovědkyně Markéta Pravdová z ÚJČ AV ČR uvedla v rozhovoru pro server Novinky.cz v článku *Čeština už není cool*, že lavina anglicismů se po revoluci svezla se vznikem a příchodem nových koníčků či oborů, které do té doby neměly česká pojmenování. Angličtina se podle jejího názoru stala módní záležitostí, jelikož jsme začali přijímat západní vzory a změnil se zdejší životní styl (SOTONA, J., 2017). Anglická slova byla v některých odvětvích přejímána do češtiny již v době mezi dvěma světovými válkami. Jednalo se o slova sportovní, jež byla zmíněna již výše v sekci Původ přejatých slov, a slova spjatá s moderní hudbou (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 155).

Potíž při vnikání a přejímání anglicismů je nesrozumitelnost jejich významu pro anglicky nemluvící obyvatelstvo (SVOBODOVÁ, 2007, s. 20. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29). Svobodová je toho názoru, že přejímání anglicismů se vyskytuje v příliš vysoké míře. Poukazuje na to, že se přejímají i slova, pro něž v češtině již výrazy existují, a v jazyce se poté používají tzv. dubletní tvary např. *drink/nápoj* (SVOBODOVÁ, 2007, s. 7. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29).

Anglická pojmenování zasahují do rozmanitých oblastí našeho života. Uvedeme si pouze několik příkladů těchto oblastí, a to oblast publicistiky (*showtime, streetworker*), cestovního ruchu (*check point, booking*), zábavy a životního stylu (*label, spinning)*, účetnictví a bankovnictví (*voucher, internetbanking*) či elektroniky a počítačů (*banner, spelling checker*) (BOZDĚCHOVÁ, 2017).

2.3.1. Přejímání a adaptace anglicismů

Hlavní důvod přejímání anglicismů je uveden již v sekci nazvané Přejímání slov. Tímto důvodem je zaplnění mezery ve slovní zásobě češtiny, kdy pro danou skutečnost či jev v našem jazyce chybí pojmenování např. *selfie*. Dalším důvodem je prestiž jazyka, ze kterého se slovo

přejímá, jedná se o fenomén této doby. Přejímají se i výrazy, které se v českém jazyce již vyskytují, avšak přejaté slovo s sebou nese nový pragmatický význam např. *deadline – lhůta, dress code – pravidla oblékání, wellness – rekreace* (BOZDĚCHOVÁ, 2017 In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29–30). Někteří uživatelé jazyka používají anglické přejímky z toho důvodu, aby ukázali svou příslušnost k určitým skupinám. Může se jednat o sociální či profesní skupiny jako sportovní týmy (*all stars* – výběr nejlepších sportovců), skupiny s politickým zaměřením (*antiestablishment*) či skupiny lidí pohybující se v oblasti podnikání a managementu (*time management*) (SVOBODOVÁ, 2007, s. 21. In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29).

Nyní se budeme věnovat adaptaci anglicismů do českého jazyka. „*Tento proces je ovlivňován mnoha faktory, např. stářím přijetí, typovou vzdáleností mezi angličtinou a přijímacím jazykem, funkčností, synonymií, lexikálním významem, stylovou platností, aj.“* (BOZDĚCHOVÁ, 2017 In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29).

Z důvodu typologické rozdílnosti mezi anglickým a českým jazykem dochází při adaptaci anglických přejímek do češtiny ke změně jejich původní formy, a to v oblasti výslovnostní, pravopisné i deklinační/ konjugační (BOZDĚCHOVÁ, 2017).

Aby bylo umožněno adaptovat slovo do češtiny, existuje několik podmínek, které musí být splněny. Anglicismus musí mít vysokou frekvenci užití, čím častěji se používá, tím rychleji se adaptuje do slovní zásoby. Druhá podmínka, jež ovlivňuje možnost adaptování anglicismu, je oblast užití. Pokud se slovo používá v běžné komunikaci, jeho adaptace se uskuteční rychleji, než kdyby se jednalo o slovo používané jen v určité specifické oblasti. Důležitý vliv na adaptaci má také typ uživatele, jenž dané slovo používá. Pokud vybrané slovo používá vzdělaný člověk, slovo spíše inklinuje k tomu, že se bude déle používat ve své původní podobě a formě. Záleží také na tom, zda je slovo abstraktní a nebo konkrétní. U konkrétních slov probíhá adaptace rychleji. Za nevýhodu u adaptovaných slov se považuje ztráta srozumitelnosti v mezinárodním prostoru (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 155–156).

Adaptace anglicismů do systému českého jazyka probíhá v několika fázích. Přejímka si hledá své české kategorie, a to např. slovní druh. Pokud se jedná o podstatné jméno, přejímka se snaží také zařadit k určitému rodu. Některá slova jsou stále neukotvená a vyskytují se např. ve všech třech rodech (*image/imidž*). V další fázi se u slova počešťuje pravopis např. slova *lídr, brífink* a *víkend* se v tomto ohledu již počeštila. V dalším kroku se slovo začne skloňovat či časovat, poté se z něj vytváří i nové odvozeniny např. *víkendový* (SCHMIEDTOVÁ, 2010, s. 155–156).

Anglicismus se adaptuje do nového jazyka v případě, že se jeho komunikační funkčnost ukáže jako potřebná a nezbytná. Mezi nejčastěji přejímaná slova patří ta z oblasti termínů a slangů (BOZDĚCHOVÁ, 2017 In: SOLAROVÁ, 2018, s. 29).

U přejímek se řeší taktéž problematika spisovnosti a nespisovnosti. V českém jazyce se řídíme pravidlem, že většina nových, nedávno objevených slov se za spisovná nepovažují. U příkladů přejímek jako jsou *googlovat* či *outlet*, které se již hojně používají, můžeme předpokládat, že se mohou stát součástí spisovné češtiny a budou kodifikovány. Uživatelský úzus je klíčovým prvkem, který určuje, zda nové přejímky zůstanou příznakové a budou se vyskytovat pouze na periferii slovní zásoby, či zda se stanou bezpříznakovými slovy v centru slovní zásoby (SVOBODOVÁ, 2013, s.148–152).

3. JAZYKOVÉ KORPUSY

Kromě slovníků se zabývají slovní zásobou českého jazyka také jazykové korpusy. V dnešní době se těmto korpusům dává v jazykových výzkumech přednost před slovníky, jelikož jsou aktuální a mnohem rozsáhlejší.

V této části práce se budeme věnovat obecnému využití korpusů, korpusové lingvistice a Českému národnímu korpusu (ČNK). Data poskytnutá tímto korpusem budou využita v analytické části práce, a to konkrétně v několika otázkách dotazníkového šetření a pro tvorbu některých pracovních listů ve spojitosti s tematikou obohacování slovní zásoby českého jazyka.

3.1. Definice jazykového korpusu

Podle stránek ČNK je jazykový korpus definován jako: „*Rozsáhlý soubor autentických textů (psaných nebo mluvených) převedený do elektronické podoby v jednotném formátu tak, aby bylo možné v něm jednoduše vyhledávat různé jazykové jevy – zejména slova a slovní spojení.“* (Wiki, Český národní korpus, 2019). Korpus představuje současný mluvený a psaný jazyk tak, jak se vyskytuje v přirozeném kontextu, a dává podnět a možnost k rozsáhlému jazykovému zkoumání. Výhodou korpusu je jeho schopnost ukazovat frekvenci vyhledávaných jevů a poskytovat informace o jejich typickém úzu. Na rozdíl od korpusu, badatel není schopen tyto informace pomocí své intuice zjistit. Další výhodou korpusu např. v porovnání s lístkovým katalogem je textová celistvost tzn., že poskytuje nevýběrové informace o různých jazykových jevech, a to v širokém rozsahu (Wiki, Český národní korpus, 2017). Za první zemi, jež budovala rozsáhlé korpusy, je považována Velká Británie. V této zemi se taktéž poprvé ustanovil obor

korpusové lexikografie. Mezi nejvýznamnější britské korpusy se řadí *British National Corpus*, *Bank of English* a *International Corpus of English*. K dalším propracovaným a důležitým korpusům jiných jazyků patří německé, dále také korpus francouzský, dánský, italský a španělský. V dnešní době má již většina jazyků v Evropě svůj korpus a nebo je tento korpus alespoň v procesu budování (KOCEK, 2000, s. 5).

3.2. Korpus a korpusová lingvistika

Korpus je považován za základní prostředek výzkumu korpusové lingvistiky a za nejlepší vzorek skutečného jazyka. Korpusová lingvistika zkoumá jazyk pomocí korpusů a podílí se i na jejich vytváření. Rozvoj této vědy můžeme datovat od posledních dvou desetiletí 20. století, jelikož je spojen s rozvojem výpočetní techniky. Díky tomuto rozvoji došlo k mezioborové spolupráci lingvistů s informatiky či matematiky, kteří dokázali rozšířit možnosti korpusu. *„Tento nový, korpusově-lingvistický přístup představuje především takové zkoumání textů, při němž se texty chápou jako produkty jazykového systému a jazykových schopností jejich tvůrců a skrze něž se dospívá k poznání obecnějších zákonitostí a pravidel.“* (KOCEK, 2000, s. 4).

Korpusová lingvistika nemá být chápána jako nová teorie jazyka, pouze se jedná o směr, který důkladně využívá jazyková data. Korpus je nápomocný lingvistům v tom, aby nepoužívali příliš omezenou jazykovou základnu a jejich výzkumné závěry nebyly kvůli malé jazykové základně deformované (KOCEK, 2000, s. 4).

3.3. Využití korpusů

Vzhledem k rozsáhlosti svého obsahu slouží korpusy jako široký zdroj informací pro různé profese. Jsou využitelné primárně pro lingvisty, ale jejich využití mohou ocenit i literární vědci, psychologové, sociologové či pedagogové. V neposlední řadě slouží také pro studenty, kteří mají zájem o jazyk, nebo pro laiky z řad veřejnosti (KOCEK, 2000, s. 9).

Nejčastější skupinou uživatelů jsou lingvisté, kterým korpusy slouží pro zkoumání výstavby jazyka či ověřování a tvorbu teorií. Korpusy jim předkládají data lépe, než byli dosud zvyklí z klasické excerpce. Díky korpusu mají slova k dispozici v dostatečném kontextu a zároveň jsou jim poskytnuta i nejdůležitější frekvenční a statistická data. Pomocí takto zpřístupněných dat mohou lingvisté vyhodnotit např. zda je jev typický, nebo okrajový, porovnat jeho vývoj v diachronním korpusu, určit jeho vývojovou tendenci apod. (KOCEK, 2000, s. 9–10).

Korpus může být vhodnou učební pomůckou i při výuce cizinců, kteří mohou zkoumat spojitelnost slov v reálných kontextech. Korpusy disponují také schopností porovnávat významové změny a užití přejatých slov, tudíž cizinci mají možnost porovnat slova z jejich mateřského jazyka s významem, jaký mají tato slova v češtině. Inspiraci pro využívání korpusů při výuce cizinců lze najít v zahraničních korpusech (KOCEK, 2000, s. 91).

Okrajově lze korpus využívat také v oblasti medicínské, a to při práci se špatně slyšícími lidmi. Otorinolaryngologové budou moci využívat širší paletu slov pomocí korpusového vyhledávání a nebudou se muset držet jen těch standardně používaných. Dalším minoritním využitím korpusu může být kulturní oblast, a to konkrétně pomoc při vyhledávání zapomenutých názvů filmů či divadelních představení apod. (KOCEK, 2000, s. 92–93).

3.4. Český národní korpus

Český národní korpus existuje od roku 1994, byl založen profesorem Františkem Čermákem a spravují ho pracovníci Ústavu Českého národního korpusu a Ústavu teoretické a komputační lingvistiky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Sběr materiálů zajišťují kromě zmíněných pracovníků také další externisté z celé České republiky. ČNK poskytuje veškerý jazykový materiál v elektronické formě. Tento materiál obsahuje přes tři miliardy slov v různých typech korpusů, např. mluvené, psané, synchronní, diachronní, cizojazyčné apod. (Wiki, Český národní korpus, 2019). Pro srovnání je nutno uvést, že první reprezentativní korpus současné psané češtiny s názvem SYN2000 obsahoval sto milionů slov (KOCEK, 2000, s. 3).

ČNK je stavěn na textech, které jsou získávány několika způsoby např. prostřednictvím smluv s nakladateli a vydavateli, manuálním přepisem, skenováním či použitím textů, jež jsou k dispozici na internetu (KOCEK, 2000, s. 19).

3.5. Typy korpusů

Nejprve je třeba uvést všechny typy korpusů, které existují, a poté se zaměříme na konkrétní typy korpusů, které jsou k dispozici v rámci ČNK. Klasifikace korpusů:

1. z hlediska počtu jazyků:
    a. jednojazyčné
    b. vícejazyčné

2. z hlediska tématu:
    a. obecné
    b. specializované

3. z hlediska modu:
    a. psaný
    b. mluvený

4. z hlediska časového:
    a. synchronní
    b. diachronní

5. z hlediska archeologického:
    a. synchronní
    b. archivní

6. různé

(Wiki, Český národní korpus, 2017)

Pro výuku studentů se začínají vytvářet i studijní korpusy, jež obsahují texty psané studenty cizích jazyků. V tomto korpusu jsou texty analyzovány a porovnávány např. ve způsobu vyjadřování studentů nebo se analýza zaměřuje na zkoumání chyb, které studenti v textech vytvořili. Tento korpus je v počátcích, avšak časem by mohl vést ke zkvalitnění výuky, jelikož studenti by se setkávali s texty, které tvořili jejich vrstevníci, s texty, které nejsou zastaralé a obsahují přesně ty chyby, jež jsou typické pro většinu studentů (KOCEK, 2000, s. 9).

Korpusy v rámci ČNK:

1. synchronní korpusy psané (SYN)

    Tyto korpusy se skládají z publicistických a beletristických textů a textů odborné literatury. Nejnovější verze tohoto korpusu je SYN2015, ale každých pět let vychází nový korpus, tudíž tato verze bude brzy nahrazena novou. SYN 2015 je reprezentativní

a vyvážený korpus, jelikož podíl všech výše uvedených složek textů je třetinový, žádný z nich nepřevažuje nad ostatními.

2. synchronní korpusy mluvené (ORAL, ORTOFON, DIALEKT)
   Mluvené korpusy se skládají z přepisů a audio nahrávek skutečných rozhovorů nahrávaných po celé České republice.

3. diachronní korpus (DIAKROP)
   Diachronní korpus obsahuje všechny elektronicky dostupné doby vývoje jazyka.

4. paralelní korpus (InterCorp)
   Paralelní korpusy slouží k porovnání překladů s cizími jazyky. ČNK nabízí možnost vyhledávání až v 39 jazycích.

5. specializované korpusy
   Existuje několik specificky zaměřených korpusů např. Korpus soukromé korespondence (KSK), korpus z období komunismu či korpusy významných českých autorů (Korpus Karla Čapka, Bohumila Hrabala nebo Jana Čepa).
   (Wiki, Český národní korpus, 2017)

3.6. Popis práce s ČNK

ČNK nabízí pro zájemce bezplatnou registraci, avšak je nezbytné dodržovat základní citační normy tak, jak je známe z odborných prací. ČNK na svých stránkách poskytuje k nastudování *Kurz práce s ČNK* či *Manuál rozhraní KonText*, jelikož právě KonText je považován za aplikaci, se kterou se pracuje nejlépe v rámci celého ČNK. Jsou zde k nalezení podrobné popisy ke všem aplikacím ČNK (Wiki, Český národní korpus, 2019).

ČNK svým uživatelům nabízí např. vyhledávání a výzkum slov a kolokací pomocí *KonTextu,* dále také porovnání jazykových variant v aplikaci *SyD* a vyhledání překladu slova až ve 39 jazycích v aplikaci *Treq* (Wiki, Český národní korpus, 2019).

Popisy práce s jednotlivými korpusovými aplikacemi jsou velmi obsáhlé, proto nebudou v této práci podrobněji popsány. V analytické části níže bude popsáno konkrétní použití ČNK pro vybraná cvičení v rámci tvorby pracovních listů pro studenty SŠ.

3.7. Korpusová cvičení

Současný korpus poskytuje učitelům možnost využívat rozmanitá korpusová cvičení. Na svých stránkách popisuje jejich výhody a v repozitáři korpusových cvičení poskytuje různé typy cvičení, které jsou volně ke stažení a obsahují i klíč pro učitele. Díky různým úrovním jsou cvičení vhodná pro studenty základních i středních škol. Pro usnadnění vyhledávání vhodného cvičení je přímo v repozitáři možno využít filtrů a urychlit si přístup k požadovaným cvičením. Učitel si může nastavit filtr pro věkovou kategorii žáků/studentů, jazykovou oblast či typ cvičení (Wiki, Český národní korpus, 2017).

3.7.1. Typy korpusových cvičení

Níže zmíněné typy cvičení je možno nalézt v repozitáři ČNK:

1. Pozorování

   V tomto typu cvičení dostanou studenti soubor vět z korpusu, v nichž jsou použita vybraná slova. U těchto slov mají studenti za úkol rozpoznat význam a určit jejich užití v kontextu.
2. Porovnávání

   V porovnávacích cvičeních studenti srovnávají význam a užití dvou a více slov či více významů jednoho slova.
3. Doplňování

   Cvičení soustřeďující se na schopnost studenta doplnit vhodně chybějící slovo tím, že ho odvodí z kontextu.
4. Spojování

   Tento druh cvičení se zaměřuje na vyhodnocení kontextu, ve kterém se příslušné slovo používá, na základě spojování levého a pravého okolí slova.
5. Mix

   V tomto případě dochází ke kombinaci různých typů cvičení.
6. Psaní

   Cvičení je zaměřeno na písemný projev.
7. Mluvení

   Cvičení je zaměřeno na ústní projev.
8. Zařazování

   Studenti musí být schopni správně použít slova či kolokace v kontextu.

9. Hledání

   Poslední typ cvičení zahrnuje on-line práci s jazykovým korpusem, jejíž cílem je vyhledávat v korpusové databázi zvolená slova a nacházet poznatky o jejich použití.

(Wiki, Český národní korpus, 2017)

3.7.2. Výhody korpusových cvičení

Výhodou těchto cvičení je nejaktuálnější používání jazyka. Další výhodou je také to, že vychází z autentických materiálů, což platí jak pro psané, tak i pro mluvené korpusy. Oproti učebnicím, které využívají uměle vykonstruované věty, se studenti díky korpusu seznamují s reálně používaným jazykem a skutečně se vyskytujícími větnými celky.

Cvičení se dají využít pro interaktivnější výuku nejen českého, ale i cizího jazyka nebo je lze použít i jako domácí úkol, aby se studenti sami s prostředím korpusu seznámili, zjistili, jak funguje, co vše lze jeho prostřednictvím vyhledávat apod. Cvičení by mohla být pro žáky atraktivnější než učebnicová cvičení, jelikož pro práci využívají počítač či on-line aplikace např. aplikace *SyD*, jež se zaměřuje na porovnávání variant slov, zobrazuje žákům i grafické porovnání výskytu či využití slov.

Další výhodou by mělo být i to, že studenti mají možnost začít o jazyku přemýšlet v širších souvislostech a sledovat jeho zákonitosti ve slovních spojeních díky rozsáhlým možnostem korpusu.

Korpusová cvičení jsou řazena mezi inovativní metody ve výuce. Student musí používat induktivní metodu a pozorovat, zjišťovat a vyvozovat, jak jazyk funguje.

Cvičení mohou být zajímavou alternativou či doplněním výuky mluvy v různých regionech, jelikož korpus obsahuje taktéž přepisy spontánní mluvy lidí z různých krajů České republiky.

Korpusová cvičení mohou být používána několika způsoby, a to s využitím počítače, tabletu či mobilu, dále taktéž pomocí dataprojektoru nebo je může učitel předem vybrat a vytisknout na papíře. Repozitář ČNK obsahuje všechny výše uvedené typy cvičení, které jsou možné ve výuce uplatnit (Wiki, Český národní korpus, 2017).

ANALYTICKÁ ČÁST

4. ANALÝZA UČEBNIC

V této kapitole se budeme věnovat analýze středoškolských publikací a učebnic českého jazyka, přičemž se zaměříme především na to, jakým způsobem zpracovávají téma obohacování slovní zásoby se zřetelem na přejímání cizích slov a do jaké hloubky se jím zabývají.

Kromě učebnic schválených ministerstvem školství existuje i řada dalších studijních materiálů, které se využívají jako náhrada za doporučené učebnice. Často využívanou publikací pro tento účel je např. *Český jazyk v kostce*, jelikož slouží jako komplexní materiál pro celé čtyři roky studia na SŠ a shrnuje veškerá důležitá jazyková témata.

Některé školy nepoužívají na hodinách českého jazyka žádné učebnice a studenti pracují jen s materiály, které jim přinesou do hodiny učitelé.

4.1. Hypotézy pro analýzu učebnic

Před zahájením analýzy učebnic jsme si stanovili dvě základní hypotézy:

1. Předpokládáme, že většina uvedených příkladů přejatých slov bude z anglického jazyka.
2. Předpokládáme, že tematický výběr příkladových slov bude zastaralý a nebude obsahovat aktuální výrazy z oblasti internetu, informačních technologií, módy apod.

4.2. Výběr učebnic a publikací pro analýzu

Celkově jsme vybrali čtyři učební materiály, které budou podrobeny důkladné analýze z hlediska zpracování kapitol o slovní zásobě českého jazyka s detailnějším zaměřením na to, jak autoři pracují s tematikou obohacování slovní zásoby.

Zvolené publikace byly vybrány tak, aby jejich spektrum bylo pestré a pokrývalo nejen učebnice, se kterými se žáci setkávají na gymnáziích či středních školách s maturitními obory, ale také učebnice se zaměřením pro střední odborné školy a učiliště. Do výzkumu jsme zahrnuli učebnice s doložkou MŠMT, ale i odborné publikace, které ji nemají, přesto jsou ve školách místo učebnic používány.

4.3. Analýza publikace *Český jazyk v kostce* (Sochrová, M., Fragment, 2008)

První vybranou publikací je *Český jazyk v kostce*, jejíž autorkou je Marie Sochrová. Tato publikace byla zvolena ze subjektivního hlediska, jelikož s ní naše třída pracovala celé čtyři roky na gymnáziu, a tudíž jsme s její strukturou dobře obeznámeni. Zajímalo nás, jak bude tato publikace působit ve srovnání s ostatními vybranými učebnicemi, jelikož nemá doložku MŠMT, která by ji zařazovala do seznamu učebnic pro středoškolské vzdělávání pro předmět český jazyk. V úvodu knihy autorka tvrdí, že tato publikace poskytuje kompletní přehled učiva ve shodě s danými standardy pro výuku českého jazyka na SŠ a odpovídá požadavkům k maturitní zkoušce (SOCHROVÁ, 2007, s. 5). Jedná se o publikaci, která se využívá po celé 4 roky studia na SŠ.

Způsob vysvětlení obohacování slovní zásoby byl v publikaci podán srozumitelnou výkladovou formou. Rozsah tematiky přejímání slov z cizích jazyků je dostatečný, v publikaci je nejdříve jen krátce zmíněn na jednom řádku pod sekcí způsoby obohacování slovní zásoby, ale poté můžeme nalézt samostatnou kapitolu na toto téma. V ní spatříme vysvětlení, jak čeština může přejímat slova z cizích jazyků, tzn. seznámíme se s typy slov cizího původu (slova zdomácnělá, cizí, kalk apod.) či s informacemi, ze kterých jazyků se čeština inspiruje nejvíce. Studentům je poskytnuto široké spektrum příkladových slov u jednotlivých jazyků (u jazyků, ze kterých jsme v průběhu staletí čerpali více např. z němčiny, francouzštiny či angličtiny, nalezneme kolem 15-20 příkladů slov), která jsou přehledně seřazená do různých kategorií, jako např. oblast módy, gastronomie, techniky, hudby apod. Publikace uvádí taktéž slova přejatá z exotických a orientálních jazyků. Přivádí do povědomí studentů termín internacionalismus, uvádí také příklady internacionálních slov jako *stadion, tenis, biologie* aj. Oceňujeme, že se publikace zabývá i zásadami používání cizích slov a upozorňuje studenty na možné komunikační problémy, pokud neznáme správnou výslovnost slov, jejich význam či pokud jich nadužíváme.

Zaměříme-li se na cvičení vyskytující se v publikaci, je třeba vyzdvihnout různorodost typů cvičení. Cvičení se nachází vždy na konci kapitoly a učitel je může využít buď průběžně, nebo jako souhrnné opakování po probrání látky. Z kapitoly zaměřené na tvoření slov se na jejím konci vyskytuje 15 cvičení, z čehož jsou pouze 4 věnována obohacování slovní zásoby (2 jsou zaměřena na sousloví, 1 na změnu původního významu slov a 1 na přejatá slova). Zároveň samostatná kapitola o přejímání slov z cizích jazyků obsahuje dalších 6 cvičení k této problematice, tudíž celkový počet 7 cvičení je již vyhovující a schopný žákům poskytnout

patřičné a pestré prozkoumání této tematiky. Záleží taktéž na učiteli, zda si sám připraví další cvičení, ve kterých by se této problematiky více dotkl a detailněji ji rozvedl.

4.4. Analýza *Mluvnice – učebnice českého jazyka pro střední školy* (Martinec I., Fraus, 2009)

Tato učebnice byla vybrána proto, že jsme od nakladatelství Fraus znali a pracovali s učebnicemi, které byly vytvořeny pro 2. stupeň ZŠ a nižší stupeň gymnázií, a jejich zpracování budí dojem kvalitně a interaktivně vytvořených učebnic. Z toho důvodu nás zajímalo, zda bude učebnice pro SŠ zpracována stejně kvalitně a bude se zaměřovat i na aktuální jazykové jevy, které zkoumáme v této diplomové práci.

Učebnice obsahuje doložku MŠMT a byla vytvořena v rozsahu platných osnov a ve shodě se standardy pro výuku českého jazyka na středních školách. Taktéž je zaměřena pro přípravu k maturitní zkoušce. Je sestavena tak, aby mohla být využívána po celé 4 roky studia na SŠ, ale je doporučeno ji používat v kombinaci s učebnicí *Komunikace a sloh*, neboť sama o sobě se věnuje výlučně tématům mluvnickým a potřebuje být doplněna o slohové okruhy.

Učebnice vysvětluje téma obohacování slovní zásoby pomocí výkladu, a to srozumitelně, detailně, s množstvím příkladů i s možností průběžného procvičování, což ve srovnání s publikací *Český jazyk v kostce* působí praktičtěji. Učitel nemusí hledat cvičení na konci kapitoly nebo si připravovat svá vlastní, jelikož učebnice poskytuje dostatek procvičovacího materiálu. Rozsah vysvětlení je zcela dostačující, učebnice se věnuje vysvětlení změn ve slovní zásobě a konkrétním způsobům, jak se slovní zásoba může měnit a obohacovat. Téma obohacování slovní zásoby se prolíná i v dalších podkapitolách tématu slovní zásoby, např. u pojmenování, kde se žáci seznámí se souslovími, dále u podkapitoly o slovní zásobě časově příznakové, v níž se učebnice věnuje neologismům, u kterých zmiňuje přejímání slov z anglického jazyka. Opět i v těchto podkapitolách nalezneme za výkladem cvičení, která zahrnují procvičení těchto jevů. V kapitole obohacování slovní zásoby se objevuje i odkaz k propojení s jinou kapitolou v učebnici, kde již některý ze způsobů obohacování byl zmíněn v jiné souvislosti, aby si žáci mohli uvědomit, že o daném jevu již slyšeli a mohl by jim být známý. Pokud se zaměříme na tematiku přejímání slov, učebnice poukazuje na přejímání z jazyků, jakými byly řečtina, latina, později němčina, francouzština či italština a poukazuje i na slova původem z exotických a vzdálených jazyků, která ale již dnes nevnímáme jako slova cizí. Učebnice také upozorňuje na termín internacionalismus, ovšem uvádí již starší příklady slov jako *automobil* či *televize*.

Počet cvičení je celkem rozsáhlý. Nalezli jsme zde celkově 4 cvičení zaměřená na sousloví, 7 cvičení na změnu původního významu slov a 7 cvičení na přejatá slova.

4.5. Analýza učebnice *Český jazyk a komunikace pro střední školy*, 2. díl (Adámková, P., Didaktis, 2011)

Pro učebnici *Český jazyk a komunikace pro střední školy* jsme se rozhodli proto, že patří k těm nověji vydaným, a naším záměrem je porovnat, zda námi zvolené téma pokrývá lépe než starší učebnice.

Učebnice získala doložku MŠMT a byla záměrně tvořena v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro odborné vzdělávání, ale odpovídá také požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Jedná se o učebnicovou sadu, přičemž každému ročníku na SŠ náleží 1 učebnice společně s pracovním sešitem a CD. Pro analýzu byl zvolen 2. díl z této řady učebnic, jelikož se věnuje tématu obohacování slovní zásoby.

Učebnice vysvětluje téma srozumitelně. V jediné ze 4 analyzovaných učebnic jsme se zde setkali s uvedením do tématu jinak než pomocí výkladu. Student je seznámen s nově probíranou látkou poutavou formou. Na začátku kapitoly se vyskytuje příběh či situace, která na konci vyústí v otázky, jež jsou studentům předestřeny k zamyšlení. Konkrétně u tematiky obohacování slovní zásoby je zde připraven krátký text o nových slovech v médiích zaměřený na brainstorming. Text chce podnítit diskuzi o tom, jak studenti uvedeným slovům rozumí, jaká další nová slova studenti v médiích zaregistrovali, zda nějaká nová a pro ostatní studenty neznámá slova používají doma, s přáteli apod.

Ve výkladové části se učebnice zmiňuje o existenci neologismů, avšak jen v souvislosti s dělením slovní zásoby z hlediska časového a pouze s jedním příkladem (*bionafta*). V tomto případě by byla vhodná pestřejší škála příkladů, aby si studenti dokázali představit, jakých rozličných oblastí se neologismy dotýkají. Poté se autoři věnují v jednom odstavci změnám slovní zásoby a následně v dalším navazují tématem přejímání slov. Je zde zmíněno dřívější přejímání slov z jazyků, jakými byly latina, řečtina či němčina, ale i současné přejímání nových slov z anglického jazyka. Příkladových slov je v tomto odstavci uváděno minimum, u každého vybraného jazyka pouze dvě, u dnešních přejímek z anglického jazyka jsou zmíněny *sendvič* a *manažer*.

Kromě výkladu se v učebnici objevila i zmínka o tzv. manažerské češtině, která zahrnuje množství přejatých anglických slov, jež používají současní manažeři. Byla zde uvedena další

příkladová slova i s vysvětlením jednotlivých pojmů. Studenti se mohou seznámit se slovy jako *ejč ár, sejls* či *badžet.*

Cvičení jsou v učebnici tvořena pouze formou otázek a můžeme je nalézt za výkladovými částmi, avšak jsou nápaditá, zahrnují práci s novinovými články či se slovníky. V celém oddílu o lexikologii bylo nalezeno 10 cvičení zaměřených na tematiku obohacování slovní zásoby, z čehož 5 bylo spojených s tematikou přejatých slov, 2 cvičení byla zaměřena na sousloví, 2 na změnu významu slov a 1 souviselo s tvorbou nových slov.

K učebnici náleží i pracovní sešit, který je vhodné používat v kombinaci s učebnicí, aby si studenti mohli novou látku dostatečně procvičit a zároveň aby si učitel nemusel cvičení připravovat sám. Pracovní sešit přesně koresponduje s jednotlivými kapitolami v učebnici a v rámci tématu obohacování slovní zásoby v něm bylo nalezeno 10 cvičení, které shrnují tematiku obohacování slovní zásoby, přičemž 5 cvičení se věnuje přejímání slov z cizích jazyků, 2 cvičení se zabývají souslovími a 2 změnou významu slov a 1 cvičení se zaměřuje na tvorbu nových slov.

4.6. Analýza učebnice Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště (Martinec I., Fraus, 2013)

Učebnice *Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště* byla vybrána z důvodu rozšíření spektra výzkumného vzorku učebnic o ty, jež se soustřeďují na specifický typ SŠ jako jsou SOŠ a SOU. Cílem analýzy je zjistit, zda se učebnice upravené pro potřeby *SOŠ a SOU* taktéž věnují do hloubky takovému tématu, jako je obohacování slovní zásoby. Učebnice obsahuje doložku MŠMT a obsahuje učební látku pro celé 4 roky studia, avšak pouze složku jazykovou, nikoli však slohovou část. Okruhy zahrnující sloh a komunikaci si musí učitel pokrýt jiným způsobem.

Kapitola o slovní zásobě, jejím členění, uchovávání a vývoji obsahuje i téma obohacování slovní zásoby. Obsah kapitoly je rozčleněn na 5 částí – teorie, řešené úlohy, cvičení, test a nápověda. Takto koncipované členění je pro žáky přehledné a vědí, co mají očekávat. Studentům může být nápomocná sekce řešené úlohy, kde se jim vysvětlí a názorně ukáže modelová úloha, řešení strukturované v jednotlivých krocích a vysvětlující komentář k řešení, což jim umožní bez problémů řešit dále připravená cvičení týkající se tématu slovní zásoby.

Učebnice vysvětluje téma obohacování slovní zásoby pouze pomocí výkladu, a to srozumitelně. Učebnici je nutno vytknout, že pracuje pouze s minimálním množstvím příkladů,

někde neuvádí žádné. Například oddíl o členění slovní zásoby obsahoval zmínku o neologismech, ale neobjevil se zde žádný příklad toho, co se pod pojmem neologismus skrývá, což může být pro studenty matoucí, jelikož si nemusí být schopni představit, co tento pojem znamená. Dále učebnice zmiňuje u vrstvy cizích slov termín internacionalismus, ale stejně jako *Mluvnice – učebnice českého jazyka pro střední školy* uvádí pouze 3 staré příklady z řečtiny a latiny – *televize, biologie, automobil*. I když informuje, že zdrojem internacionalismů je v současnosti především angličtina, opět se zde student nedozví žádný příklad těchto slov.

V oddílu o vývoji a obohacování slovní zásoby nalezneme odkaz na propojení s jinou kapitolou, kde je podrobněji popsána problematika vzniku nových významů existujících slov a vzniku ustálených slovních spojení. Pokud se zaměříme na přejímání slov z cizích jazyků, nalezneme zde pouze 1 odstavec, podrobněji se tomuto tématu učebnice nevěnuje. Uvádí zde pouze 4 příklady slov, které jsou rozčleněné na přejatá slova, která přicházejí do češtiny s novými skutečnostmi (*raketoplán, computer*), a slova typická jen pro určitý prostor nebo čas (*tomahavk, repatriace*).

Povšimli jsme si, že některé teoretické části učebnice jsou stejné jako v učebnici *Mluvnice – učebnice českého jazyka pro střední školy,* jelikož se na jejich tvorbě podílel stejný vedoucí autor. Z tohoto důvodu se i některá příkladová slova shodují v obou učebnicích např. se jedná o příklady internacionalismů (*televize, biologie, automobil*), které jsou identické.

Cvičení na slovní zásobu jsou uvedena za teoretickou částí, nejprve je však studentům napovězeno, jak mají řešit následující typy úloh a cvičení. Z celkového počtu 14 cvičení se 5 z nich zaměřuje na obohacování slovní zásoby, konkrétně 4 cvičení pracují s cizími slovy a jedno je zaměřeno na tvorbu nových slov. Pokud k této kapitole připočteme i 2 cvičení o vzniku nových významů u již existujících slov a 1 cvičení zaměřené na ustálená slovní spojení, která jsou zpracovány v jiné části učebnice, dostaneme se na výsledné číslo 8 cvičení.

4.7. Shrnutí analýzy učebnic

Tabulka 1: Shrnutí hodnotících kritérií vybraných publikací

	Český jazyk v kostce (Sochrová)	**Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro střední školy (Martinec)**	**Český jazyk a komunikace pro SŠ, 2.díl (Adámková)**	**Český jazyk pro SOŠ a SOU (Martinec)**
Rozsah sledovaného jevu (počet cvičení na obohacování slovní zásoby)	10 cvičení	18 cvičení	10 cvičení	8 cvičení
Srozumitelnost	Ano	Ano	Ano	Ano
Způsoby vysvětlování	Výklad	Výklad, odkaz k propojení s jinou kapitolou otázky	Na příkladech v textu, otázky, výklad	Výklad
Prostor pro tematiku přejatých slov	7 cvičení	7 cvičení	5 cvičení	4 cvičení

Díky spojení učebnice a pracovního sešitu musíme konstatovat, že sada *Český jazyk a komunikace pro SŠ,* 2.díl od nakladatelství Didaktis se věnuje problematice obohacování slovní zásoby nejobsáhleji, i když se nejedná o nejnověji vydanou učebnici zahrnutou v této analýze. Celkem bylo v této sadě nalezeno 10 cvičení na obohacování slovní zásoby v učebnici a dalších 10 cvičení na tu samou problematiku v pracovním sešitě. Naopak nejnověji vydaná učebnice, jíž je *Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště* z roku 2013, se tématu obohacování slovní zásoby v rámci zkoumaných počtů cvičení věnuje nejméně, a to v rozsahu 8 cvičení. Tento výsledek může být zapříčiněn jejím zaměřením na SOŠ a SOU, jelikož studenti na těchto typech škol se potřebují více zaměřovat na jejich odbornou přípravu pro zaměstnání a, i když český jazyk pro ně představuje povinný předmět k maturitní zkoušce, není třeba námi zvolenou problematiku obohacování slovní zásoby zkoumat a procvičovat do takové hloubky. Učebnicí s druhým nejvyšším počtem cvičení se stala *Mluvnice – učebnice českého jazyka pro střední školy* s celkovým počtem 18 cvičení, tzn., že obsahuje o pouhé 2 cvičení méně než učebnicová sada *Český jazyk a komunikace pro SŠ,* 2.díl. Třetí v pořadí se umístila publikace od Marie Sochrové *Český jazyk v kostce*, jež disponovala 10 cvičeními, což není malý počet,

pokud vezmeme v úvahu fakt, že tato publikace nevlastní doložku MŠMT, a není tudíž zařazena do seznamu učebnic pro výuku českého jazyka na SŠ.

4.8. Výskyt příkladových slov z jednotlivých jazyků

Během analýzy učebnic bylo v rámci tematiky přejatých slov přínosné zhodnotit i konkrétní přejatá slova, která se ve výše zmíněných učebnicích a publikacích vyskytují jako příkladová, aby bylo možné vyhodnotit dvě výše uvedené hypotézy, které byly stanoveny již před začátkem analýzy. Hypotézy byly následující:

1. Předpokládáme, že většina uvedených příkladů přejatých slov bude z anglického jazyka.
2. Předpokládáme, že tematický výběr příkladových slov bude zastaralý a nebude obsahovat aktuální výrazy z oblasti internetu, informačních technologií, módy apod.

Původ příkladových slov uváděných v učebnicích byl vyhledáván a kontrolován pomocí ASCS. Pro zvýšení přehlednosti byla vytvořena následující tabulka, jež obsahuje všechna příkladová slova z jednotlivých učebnic tak, jak se v nich vyskytovala. Učebnice jsou řazeny v takovém pořadí, v jakém byly analyzovány výše, a příkladové jazyky jsou řazeny abecedně.

Tabulka 2: Příkladová slova přejatých slov z jednotlivých učebnic

Typ učebnice	**Jazyk**	**Příkladová slova**
Český jazyk v kostce	angličtina	*laser, computer, víkend, leasing, farma, tramp, hobby, džentlmen, make-up, image, tenis, box, fotbal, hokej, kemp, skateboard, surfing, squash, fit-centrum, džem, džus, hemeneks, hamburger, cheese-burger, hot-dog, snack-bar, hit, hard rock, džez, country, diskžokej, pop-music, šek, byznys, lobbovat, svetr, džínsy, manšestr, bypass, radar, software, hardware, displej, bite, bajt, internet, dabing, happyend, mítink, playback, puzzle, secondhand, hypermarket, recyklace*
	arabština	*algebra, admirál, islám, sultán, otoman*
	čínština	*čaj, sója, kečup*
	eskymáčtina	*kajak, iglú*

	francouzština	*princ, turnaj, páže, markýz, prezident, parlament, ataše, šanson, fejeton, impresionismus, želé, bujón, žampión, žervé, pudr, parfém, bižuterie, blůza, volán*
	hebrejština	*cherubín, amen, golet, eden*
	chorvatština	*junák*
	indiánské jazyky	*kánoe, totem, čokoláda*
	indický jazyk	*khaki, rýže, juta*
	italština	*piano, forte, kvintet, duet, libreto, konto, valuta, banka, pizza, špagety, artyčok*
	japonština	*gejša*
	latina, řečtina	*privatizace, drama, tragédie, literatura, gramatika, kostel, kříž, mše, doktor, filozofie, televize, gramofon, atlet, kosmonautika, absolvovat, biskup, semestr, mikrokosmos, internacionální*
	maďarština	*guláš, husar, čardáš*
	němčina	*barva, rychtář, rytíř, říše, puška, šunka, plech, rašple, fortel, flek, majzlík, šichta*
	perština	*pyžamo, šach, fez*
	polština	*půvab, obřad, okres*
	polynéské jazyky	*tabu, tetovat, bumerang*
	ruština	*vzduch, chrabrý, jablko, jezero, prověrka, kolchoz, sputnik, perestrojka*
	slovenština	*zbojník, lečo, haluška*
	španělština	*armáda, tango, albatros, kanibal*
	turečtina	*čibuk, klobouk*
Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro střední školy	angličtina	*fotbal, tenis, software*
	arabština	*trafika*
	čínština	*čaj*
	francouzština	*blůza, manžeta*
	hindština	*džungle*
	indiánské jazyky	*vigvam*
	italština	*soprán, virtuoz, banka*
	latina, řečtina	*televize, biologie, automobil, demokracie, fyzika, doktor, košile, speciální*
	němčina	*brýle, knedlík, hoblík, klempíř, šichta*
	polština	*báje, půvab, závoj*
	ruština	*příroda, vzduch*
	slovenština	*zástava, zbojník*
	srbochorvatština	*junák, snacha*
	turečtina	*jogurt*
Český jazyk a komunikace pro střední školy, 2. díl	angličtina	*manažer, sendvič, ejč ár, sejls, badžet, míting, brífing, brejnstorming*
	čínština	*čaj*

	inuitské jazyky	*iglú*
	latina, řečtina	*škola, anděl*
	němčina	*rytíř, hrabě*
	ruština, polština	*věda, vzduch*
Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště	angličtina	*computer, raketoplán*
	indiánské jazyky	*tomahavk*
	latina, řečtina	*televize, biologie, automobil, informace, investice, repatriace, filozofie, atom*

Uváděné přejímky se ve vybraných učebnicích téměř neshodovaly, autoři vybírali různé příklady slov z různých odvětví. Bylo možné povšimnout si jen shody u dvou učebnic, přičemž obě zaštiťuje stejný autor, který se v kolektivu podílel na tvorbě učebnic *Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro střední školy* a *Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště.* Tyto učebnice uvádí některé stejné latinské přejímky – *televize, biologie, automobil.*

Počet přejatých slov, která se ve výše vybraných učebnicích a publikacích vyskytují jako příkladová, se výrazně lišil. Nejmenší počet příkladových slov, celkově 11, byl zjištěn v učebnici *Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště*. V této učebnici byly uvedeny pouze 4 příkladové jazyky, z nichž jedním byla angličtina. V angličtině byly uvedeny pouze 2 příklady přejatých slov, z nichž pouze 1 (*computer*) patří mezi novější přejímky z oblasti IT.

Druhý nejmenší počet slov, a to 16, se objevil v učebnici *Český jazyk a komunikace pro střední školy,* 2. díl. Celkově zde učebnice poukázala na přejímky z 8 různých jazyků, z angličtiny zde uvedla největší podíl příkladových slov, a to konkrétně 8. Tato učebnice, i když vydáním již z roku 2011, uvedla největší počet novodobých přejímek z anglického jazyka, a to především z oblasti byznysu (*ejč ár*, *sejls*, *badžet, míting*, *brífing*, *brejnstorming*). Avšak pouze příkladová slova *ejč ár* a *sejls* nebylo možné objevit v ASCS, ostatní slova tam již své slovníkové heslo zanesené mají, tudíž byla používána již před rokem 2006 (v této době byl ASCS vydán).

Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro střední školy zahrnuje 35 příkladů přejímek z 15 jazyků, přičemž anglická přejatá slova jsou uvedena jen 3 (*fotbal, tenis, software*). Z těchto 3 přejímek patří mezi novější jen 1, a to slovo *software*, který spadá do oblasti IT.

Nejvyšší počet příkladových slov poskytuje publikace *Český jazyk v kostce,* což je pozoruhodné zjištění, jelikož se jedná o publikaci, jež není považována za klasickou učebnici. V publikaci lze nalézt 166 slov rozdělených do 22 jazyků. Z celkového počtu těchto slov je 54

z angličtiny, ale všechna z těchto uváděných slov jsou starší a používaná již před rokem 2006, protože je bylo možno nalézt v ASCS. Tudíž i slova z oblasti IT (*computer, software, hardware, displej*), módy (*make-up, image*), filmu (*happyend*), jídla (*snack-bar*) a ostatních oblastí (*fit-centrum, lobbovat, mítink, hobby*), která učebnice uvádí, jsou již více jak 14 let používána.

Jazyk dnešního světa se vyvíjí rychle a než se nově používaná slova dostanou do učebnic, které následně musí projít procesem schválení a dostat doložku MŠMT, pak tato slova budou znovu považována za neaktuální. Nicméně, nemusela by být zastaralá tolik jako přejímky, které se používají jako modelové příklady v učebnicích již několik desetiletí např. slova z oblasti sportu (*tenis, fotbal, hokej*) či módy (*svetr, džíny, manšestr*). V některých učebnicích lze spatřit mírný posun, ale bylo by třeba přidávat do učebnic tematické okruhy slov, které se týkají dnešní generace SŠ studentů např. výrazy z oblasti módy, sociálních sítí, internetu, hudby, filmů apod.

Celkově je nutno podotknout, že novější učebnice téma přejímání slov nepokrývají lépe, věnují mu přibližně stejnou pozornost jako učebnice, které byly vydány několik let před nimi. Jen v učebnici *Český jazyk a komunikace pro střední školy*, 2. díl bylo možné zaznamenat již novější výrazy přejatých slov z angličtiny, i když se jednalo o pouhé 2 výrazy.

4.9. Vyhodnocení hypotéz analýzy učebnic

Podle výše stanovených hypotéz jsem zanalyzovala příkladová slova vyskytující se ve 4 vybraných publikacích a učebnicích českého jazyka pro SŠ, abych mohla dané hypotézy potvrdit či vyvrátit. První hypotézou bylo:

1. Předpokládáme, že většina uvedených příkladů přejatých slov bude z anglického jazyka.

Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož všechny učebnice uvádí stále mnoho příkladů, které byly do češtiny přejaty již v dřívějších dobách např. slova z latiny, řečtiny, němčiny či exotických jazyků, která na nás v dnešní době již nepůsobí jako slova přejatá.

Následující tabulka ukazuje celkový počet příkladů přejatých slov uvedený v učebnicích a z toho podíl slov anglických.

Tabulka 3: Počet přejatých slov v učebnicích

Název učebnice/publikace	Počet přejatých slov	Počet anglických přejatých slov
Český jazyk pro střední odborné školy a střední odborná učiliště	11	2
Český jazyk a komunikace pro střední školy, 2. díl	16	8
Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro střední školy	35	3
Český jazyk v kostce	166	54

Z celkového počtu 228 přejatých slov bylo 67 slov anglického původu, tzn. celkový počet anglických přejímek tvořil 29, 4 %. Hypotéza předpokládala, že většina příkladových slov bude z anglického jazyka, což by znamenalo hranici vyšší než 50 %, která se zde nepotvrdila.

Druhou hypotézou pro analýzu učebnic bylo:

2. Předpokládáme, že tematický výběr příkladových slov bude zastaralý a nebude obsahovat aktuální výrazy z oblasti internetu, informačních technologií, módy apod.

Tato hypotéza se potvrdila, jelikož, jak je uvedeno výše (viz kapitola Výskyt příkladových slov z jednotlivých jazyků), kromě 2 příkladů v učebnici *Český jazyk a komunikace pro střední školy*, 2. díl, kterými byla slova z oblasti byznysu (*ejč ár, sejls*), se všechna příkladová slova vyskytovala v ASCS, který byl vydán již v roce 2006. I když byly objeveny příklady z oblasti IT, jednalo se o výrazy, které jsou již běžné a známé (*software, hardware, displej*). Z oblasti módy se vyskytovala slova, jež jsou používána jako modelové příklady již několik desítek let (*svetr, džíny, manšestr*), nebo i současnější, ale přesto již uvedená ve slovníku (*make-up, image*). Slova týkající se sociálních sítí či internetu se nevyskytovala vůbec.

Výběr slov pro SŠ studenty nebyl pokryt tak, aby se zaměřil na jejich zájmy či současný slovník, který používají při každodenní komunikaci a popisu světa kolem sebe. Bylo by třeba použít přejatá slova spojená s hudbou, filmy, mobilními telefony, sociálními sítěmi a dalšími oblastmi, které se tematicky dotýkají oblastí, jež jsou studenům v jejich věku blízké, a tudíž pro ně aktuální. Tato analýza učebnic tedy poukázala na to, že se nedělají revize učebnic, nevytváří

se nové obsahy a učebnice v nových vydáních pouze mění svůj vzhled. Je zřejmé, že učebnice nelze tak často upravovat a měnit jejich obsah při každém vydání, a proto by učitelé měli začít častěji využívat jazykové korpusy, které by jim mohly dopomoci k používání aktuálnějšího jazyka. Je tedy nutné, aby si učitelé do hodin připravovali doplňující materiál a nespoléhali se pouze na učebnice českého jazyka.

5. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Tato část práce se bude zabývat popisem tvorby dotazníku, průběhem dotazníkového šetření a jeho následným vyhodnocením podle předem stanovených hypotéz.
V dotazníkovém šetření se budeme věnovat jazykovému výzkumu, a to konkrétně schopnostem studentů porozumět přejatým slovům, vysvětlit je a správně je použít ve větách.

5.1. Výzkumný problém

Jak již bylo zmíněno výše, cílem tohoto dotazníkového šetření je zjistit, zda jsou studenti schopni porozumět slovům, která se vyskytují v dnešní době v češtině již běžně, ale nejsou českého, nýbrž cizího původu. Jedná se o výrazy či předpony přejaté např. z latiny či řečtiny, ale především z angličtiny. Anglické přejímky byly vybrány z toho důvodu, že tento jazyk je v současné době tím klíčovým jazykem, ze kterého čeština přejímá cizí výrazy. Tímto dotazníkem bude zjištěno, zda jsou studenti, kteří mají již od 3. ročníku ZŠ angličtinu jako povinný cizí jazyk v učebních osnovách, schopni přejatým slovům rozumět, či nikoli. V tomto dotazníku jsme se pokusili vybrat převážně ta přejatá slova, se kterými se studenti mohou setkat v běžném životě, tudíž by bylo vhodné znát jejich význam.

5.2. Tvorba dotazníku a výběr přejatých slov

Dotazník se skládá z 12 otázek, přičemž 4 se týkají základních informací o respondentech, jako je např. pohlaví či vzdělání. Zbylých 8 otázek se týká výzkumu obohacování slovní zásoby se zaměřením na přejatá slova.

Zdrojů pro výběr slov do dotazníkového šetření bylo použito několik. Jednalo se o výše analyzované učebnice pro SŠ, další zvolená slova pocházela z publikací *Skryto ve slovech* od Vladislava Dudáka, *Trénink slovní zásoby pro každý věk* od Jitky Suché či z pracovních listů poskytnutých Českým národním korpusem v repozitáři korpusových cvičení. Pro vyhledání vhodných slov jsme taktéž využili *Nový akademický slovník cizích slov*, jenž zároveň sloužil k

ověřování původu vybraných slov a cizích předpon. Do dotazníku byla zahrnuta i slova, která pocházela z vlastních nápadů. Takto vybraná slova byla kontrolována pomocí již výše zmíněného *Nového akademického slovníku cizích slov* nebo anglického etymologického slovníku *Online Etymology Dictionary*. Poté byla tato slova zadána do vyhledávače Českého národního korpusu, abychom se přesvědčili, že disponují vysokým počtem výskytů a měla by být pro studenty známá nebo alespoň povědomá.

5.3. Seznam použitých přejatých slov a předpon

Předpony:

- anti-
- mini-
- para-

Slova:

- booklet
- budget/badžet
- developer
- label
- lobbing
- polyhistor
- paronyma reprezentační a reprezentativní

5.4. Hypotézy

Informace získané z dotazníkového šetření budou detailně zpracovány, poté budou potvrzeny, nebo vyvráceny hypotézy, které byly stanoveny před zahájením výzkumu. Jako tři základní hypotézy byly stanoveny tyto:

1. Předpokládáme, že studenti čtvrtého ročníku dosáhnou lepších výsledků než studenti třetího ročníku.

   Tato hypotéza vychází z domněnky, že studenti čtvrtého ročníku se v průběhu dotazníkového šetření již budou připravovat na maturitu a mohli by díky tomu dosáhnout lepších výsledků než studenti třetího ročníku.

2. Předpokládáme, že muži dosáhnou lepších výsledků než ženy.
   Tento předpoklad je založen na odhadu, že muži přicházejí častěji do styku s anglickým jazykem skrze hraní počítačových her a díky tomu dosáhnou lepšího celkového výsledku.

3. Předpokládáme, že studenti, kteří se věnují anglickému jazyku více hodin týdně, dosáhnou v otázkách zaměřených na přejatá slova z anglického jazyka lepších výsledků než studenti, kteří se věnují anglickému jazyku méně hodin týdně.
   Hypotéza se zakládá na logickém předpokladu, že čím častěji se studenti věnují jakýmkoli způsobem anglickému jazyku, tím lepších výsledků budou dosahovat.

Na základě výběru konkrétních slov do dotazníkového šetření jsme kromě výše zmíněných základních hypotéz stanovili navíc dvě následující hypotézy, a to:

4. Předpokládáme, že nejvíce špatných odpovědí bude u otázky č. 9.
   Tato hypotéza předpokládá, že studenti budou mít největší problém ve cvičení, kdy musí vymyslet pro přejatá slova z angličtiny české ekvivalenty, protože nové přejímky z angličtiny se v učebnicích nevyskytují a myslíme si, že učitelé se této oblasti během výuky příliš nevěnují.

5. Předpokládáme, že nejvyšší úspěšnost správných odpovědí bude u otázky č. 11.
   Domníváme se, že studenti budou mít povědomí o českém slově, které se nejvíce rozšířilo do cizích jazyků, vzhledem k tomu, že se při výuce zmiňuje nejen během mluvnice, ale často také v literatuře ve spojitosti s Karlem Čapkem.

5.5. Výběr respondentů

Jako výzkumný vzorek respondentů byla zvolena jedna třída ze 3. a jedna třída ze 4. ročníku SŠ, konkrétně se jedná o školu Gymnázium Mozartova. Tato škola byla zvolena záměrně, jelikož zde učila ochotná paní učitelka, která umožnila výzkum v jejích třídách provést. 3. a 4. ročník byl vybrán z důvodu, že dotazníkové šetření, které bylo studentům předloženo, zahrnovalo látku, která je probírána v průběhu druhého ročníku na SŠ, tudíž jsme k výzkumu potřebovali třídy, které již byly s tématem obohacování slovní zásoby seznámeny. Výzkum, který by zahrnoval více tříd ze 3. a 4. ročníků, by byl problematický, dotazníky nám

bylo umožněno rozdat pouze u výše zmíněné paní učitelky, která nám poskytla možnost roznést dotazníky do všech tříd, které učila a splňovaly výše stanovená kritéria, že se musí jednat o třídy, které již mají probranou tematiku obohacování slovní zásoby v českém jazyce. Výzkum probíhal na počátku února 2020.

5.6. Rozhovor před zahájením výzkumu

Před zahájením výzkumu jsme provedli krátký rozhovor s paní učitelkou českého jazyka, která vede obě třídy, jimž byl dotazník zadán. Chtěli jsme zjistit, zda se tématu přejímání slov z cizích jazyků se studenty věnovala, pokud ano, tak do jaké míry, a jakými znalostmi by tedy studenti měli disponovat. Zároveň jsme chtěli zjistit, jakou učebnici na výuku českého jazyka paní učitelka používá, abychom mohli vyhledat, zda je v ní toto téma obsažené.

Na otázku, zda používá učebnici na hodiny mluvnice, odpověděla, že převážně čerpá ze svých vlastních zdrojů a zásob cvičení a učebnici využívá minimálně. Na gymnáziu mají k dispozici *Český jazyk v kostce* od Marie Sochrové. Tato publikace byla již v našem výběru analyzována výše.

Dále byl rozhovor zaměřen na to, zda se paní učitelka věnuje se svými studenty tematice přejímání slov z cizích jazyků. Bylo nám řečeno, že se touto oblastí zabývá, a to již v prvním ročníku, když se studeny probírá vrstvy českého jazyka. V rámci tohoto učiva se zabývají přejatými slovy v oblasti managementu, slangu apod. K problematice přejatých slov se vrací se studenty v druhém ročníku v rámci lexikologie, kdy je probírají v rámci tématu obohacování slovní zásoby. Obě testované třídy byly zvoleny záměrně tak, aby měly látku již probranou, a tudíž disponovaly základními vědomostmi.

V rozhovoru se také probíralo, zda studenti pracovali s přejatými slovy více do hloubky, ale dozvěděli jsme se, že tato tematika nebyla v rámci výuky zvlášť vyčleněna. Studenti nepracovali s cvičeními zaměřenými pouze na přejatá slova, ani nesoustředili svou pozornost na práci se slovníkem, internetem nebo korpusem.

5.7. Výzkum

Nejprve rozebereme postup výzkumu. Metodou výzkumu byl zvolen dotazník, který byl rozdán 48 respondentům. Celý dotazník je k nahlédnutí v příloze této diplomové práce. Dotazník se skládal ze dvou hlavních částí, přičemž první se zaměřovala na obecné rozčlenění respondentů a obsahovala základní informace o nich a jejich přístupu či vztahu k anglickému jazyku. Tato část se skládala z následujících otázek:

1. Pohlaví: a) žena b) muž

První otázka rozlišovala pohlaví, které bylo nezbytné zjistit, aby mohla být potvrzena, či vyvrácena hypotéza č. 2.

2. Vzdělání: a) studuji 3. ročník SŠ b) studuji 4. ročník SŠ

Druhý dotaz se týkal rozlišení studentů do vybraných ročníků, aby mohla být potvrzena, nebo vyvrácena hypotéza č.1. Záměrem hypotézy č. 1 je zjistit, který ročník se v této problematice lépe orientuje.

3. Zkuste odhadnout, kolik hodin týdně se věnujete angličtině (včetně výuky ve škole):

a) méně než 5 hodin b) 5–10 hodin c) více jak 10 hodin

Třetí otázka se zabývala časovým rozmezím hodin, které mělo poukázat na to, s jakou frekvencí se studenti věnují anglickému jazyku. Tato otázka společně s následující otázkou č. 4 pomůže potvrdit či vyvrátit hypotézu č. 3.

4. Jakým způsobem se angličtině věnuji (zakroužkujte všechny možnosti, které se vás týkají):

a) ve škole v rámci výuky b) jazykové tábory c) jazykové kurzy/školy
d) seriály/filmy /pořady v AJ e) komunikace s anglicky mluvícím kamarádem
f) používání mobilních aplikací na AJ g) PC hry v AJ h) jiné …….

Čtvrtá otázka rozvíjela otázku třetí a zjišťovala, jakým způsobem se studenti věnují angličtině, zda pouze ve škole v rámci povinné výuky, nebo i ve svém volném čase pomocí různých doplňujících a rozvíjejících aktivit.

Druhá část dotazníku již podrobně zkoumala otázky vztahující se k obohacování slovní zásoby pomocí přejatých slov. Formy otázek byly vytvořeny tak, aby byly pestré, nutily studenty k přemýšlení, vysvětlení a aktivnímu použití vybraných výrazů.

5. Popište svými slovy, co znamená slovo *lobbing*?

Pátá otázka sloužila k tomu, aby se studenti pokusili o jasnou, zřejmou definici toho, jak chápou slovo lobbing, které k nám bylo přejato z angličtiny.

6. Sestavte větu, v níž bude použito slovo s předponou *anti-* a druhé slovo s předponou *mini-* (slova nemusí být řazena za sebou).

Šestá otázka měla za úkol prověřit schopnost studentů vytvořit libovolná slova s přejatými příponami.

7. Podle ukázkové věty níže napište význam zvýrazněného slova:

*Sám byl opravdový **polyhistor**, dokázal odříkat kteroukoli sloku z Evžena Oněgina, plynně hovořil francouzsky a anglicky a v teoretické fyzice se vyznal tak dobře, že když se rozhodl pro poezii, jeho profesoři na univerzitě to pokládali za malou tragédii. (David Benioff, Město zlodějů)*

S využitím příkladové věty z databáze Českého národního korpusu se studenti pokusili pomocí kontextu odvodit správný význam slova *polyhistor*.

8. Slovo **budget/badžet** použijte v libovolné větě tak, aby bylo použito významově správně.

Studenti museli v osmé otázce prokázat znalost anglicismu *budget/badžet* tím, že byli schopni ho smysluplně použít ve větě dle vlastního výběru.

9. Napište český výraz k uvedeným přejatým slovům:

developer =
booklet =
label =

V otázce č. 9 jsme zjišťovali aktivní znalost přejatých výrazů. Studenti by měli umět nahradit tyto anglicismy českými ekvivalenty a prokázat tak, že jsou schopni slova vysvětlit.

10. Rozlište význam uvedených slov tak, že je použijete ve větě – *reprezentační x reprezentativní.*

Desátá otázka cílila na schopnost studentů rozlišovat slova, která jsou si podobná, ovšem nejsou synonymními výrazy. Museli být schopni rozlišit význam vybraných dvou paronym tak, že je použijí ve dvou větách takovým způsobem, aby byl zřejmý jejich významový rozdíl.

11. Jaké je ve světě nejznámější slovo českého původu, které bylo přejaté do mnoha světových jazyků?

Předposlední otázka se zaměřovala na vědomosti studentů. Ti by si měli být vědomi toho, že český jazyk v menším měřítku také obohatil některé světové jazyky svými výrazy, a znát alespoň nejvíce rozšířené slovo, jež ostatní jazyky obohatilo.

12. Doplňte slovo jednou vhodnou cizí předponou, která se hodí do všech tří následujících vět:
    *Spolužák z gymnázia, co se zabývá pohádkou, mi přinesl ……**frázi** na Hrnečku vař. O lidské přežranosti. (Červenková, J., Pozdní láska)*

    *Zdravotnická a důchodová reforma může v praxi představovat hned několik zákonů, v nichž ale po roce po dvou bude třeba provést například drobné ……**metrické** změny. (Lidové noviny, 2011)*

    *Ras al Khaimah je ideální lokalitou pro vodní sporty, jako je jachtaření, ……**sailing** nebo jízda na nafukovacím banánu (banana ride). (Magazín Víkend DNES,2014)*

Poslední otázka byla založena na principu cvičení, která nalezneme u jazykových testů z anglického jazyka pro cizince. Úkolem studentů bylo vymyslet jedno slovo, v tomto případě přejatou předponu, která významově dává smysl ve všech třech výše uvedených větách. V českém jazyce jsme se s tímto typem cvičení zatím nesetkali, proto je zajímavé otestovat, jak

na tento druh cvičení budou studenti schopni reagovat, zda si s ním poradí bez zaváhání, nebo s ním naopak budou mít velké obtíže.

5.8. Průběh výzkumu

Studenti byli před zahájením výzkumu ubezpečeni, že se jedná o anonymní dotazník, aby se nebáli vyplnit odpovědi, i když by si jimi nebyli zcela jistí. Byli taktéž poučeni o tom, jak při vyplňování postupovat, a následně pracovali sami. Instrukce byly zahrnuty i v papírovém dotazníku, kdyby si někdo nebyl jistý, jak odpovídat. Celou dobu jsme byly s paní učitelkou přítomny ve třídě společně se studenty, abychom jim v případě nejasností byly nápomocny. Vyplnění dotazníku proběhlo bez problémů a trvalo přibližně 10 minut.

5.9. Vyhodnocení výzkumu

Všechny dotazníky byly vyplněny správně, tudíž žádný nemusel být z výzkumu vyřazen.

Celkový počet respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, byl 48. Původně měl počet respondentů dosahovat k číslu 60, avšak při dohodnutém termínu výzkumu neočekávaně chybělo v každé třídě větší množství studentů, což ovlivnilo původně zamýšlený vzorek respondentů. Z tohoto důvodu nebylo možné dosáhnout vyššího počtu účastníků, jelikož výzkum byl stanoven na konkrétní den a nemohl se již opakovat.

Z celkového počtu respondentů se dotazníkového šetření zúčastnilo 32 žen (66, 6 %) a 16 mužů (33, 3 %). Poměr mužů a žen měl být také vyrovnanější, avšak z důvodu vyšší absence studentů byl počet žen vyšší, než byl původně plánován. Všechna následující výsledná čísla ve výzkumu byla převedena na procenta, aby bylo možno správně porovnat rozdíly mezi muži a ženami, i když jejich počet v dotazníkovém šetření nebyl natolik vyvážený.

Pokud se zaměříme na počet studentů v jednotlivých ročnících, zde byl počet vyrovnaný, ve 3. ročníku vyplnilo dotazník 24 studentů (50 %) a ve 4. ročníku také 24 studentů (50 %).

Níže uvádíme grafy pro zpřehlednění dat:

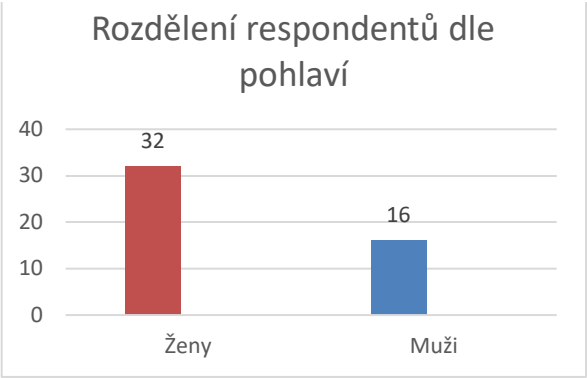

Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví

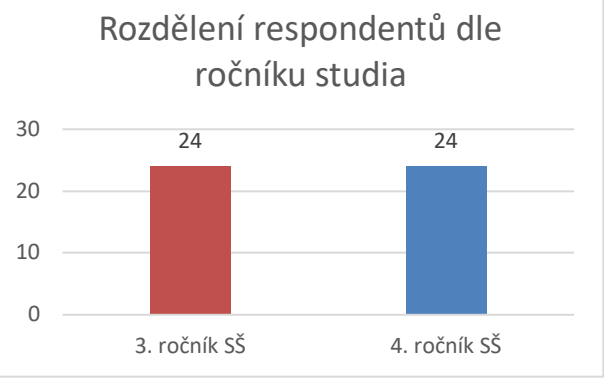

Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle ročníku studia

Dále jsme ve výzkumu zjišťovali, kolik hodin týdně se studenti věnují anglickému jazyku, a to nejen při povinné výuce ve škole, ale i během jejich volného času. Pro zjednodušení vyhodnocování dotazníku byl studentům dán výběr ze 3 možností, a to, že se věnují angličtině a) méně než 5 hodin týdně, b) 5–10 hodin týdně c) více jak 10 hodin týdně.

Pokud porovnáme navzájem oba ročníky, zjistíme, že ve 3. ročníku se věnuje angličtině méně než 5 hodin 21 % studentů (5) a ve 4. ročníku je číslo podobné, a to 17 % studentů (4). Oba ročníky mají shodně nejvyšší počet studentů, kteří se věnují angličtině v rozmezí 5–10 hodin týdně. Ve 3. ročníku se jedná o 50 % studentů (12), ve 4. ročníku zakroužkovala tuto možnost více jak polovina studentů, a to 58 % studentů (14). Počet studentů věnujících se angličtině více jak 10 hodin týdně je mírně vyšší než počet studentů, kteří se angličtině věnují méně než 5 hodin, konkrétně ve 3. ročníku se jedná o 29 % studentů (7) a ve 4. ročníku o 25 % studentů (6).

Nyní se zaměříme na srovnání žen a mužů u stejné otázky. Jak již bylo zmíněno výše, všechna získaná čísla byla převedena na procenta, aby bylo možno správně porovnat rozdíly či podobnosti mezi výsledky studentů a studentek. V rámci obou ročníků se angličtině věnuje méně než 5 hodin týdně 13 % mužů (2) a 22 % žen (7). 5–10 hodin týdně se angličtinou zabývá téměř stejné procento studentů i studentek, a to 56 % mužů (9) a 53 % žen (17). Více jak 10 hodin svého času věnuje angličtině každý týden 31 % mužů (5) a 25 % žen (8).

Příznivým zjištěním je, že z celkového počtu 48 dotazovaných studentů, se 39 studentů, což odpovídá 81 %, věnuje angličtině 5 a více hodin týdně.

Výsledky výzkumné otázky č. 3 jsou pro zpřehlednění uvedeny v následujícím grafu:

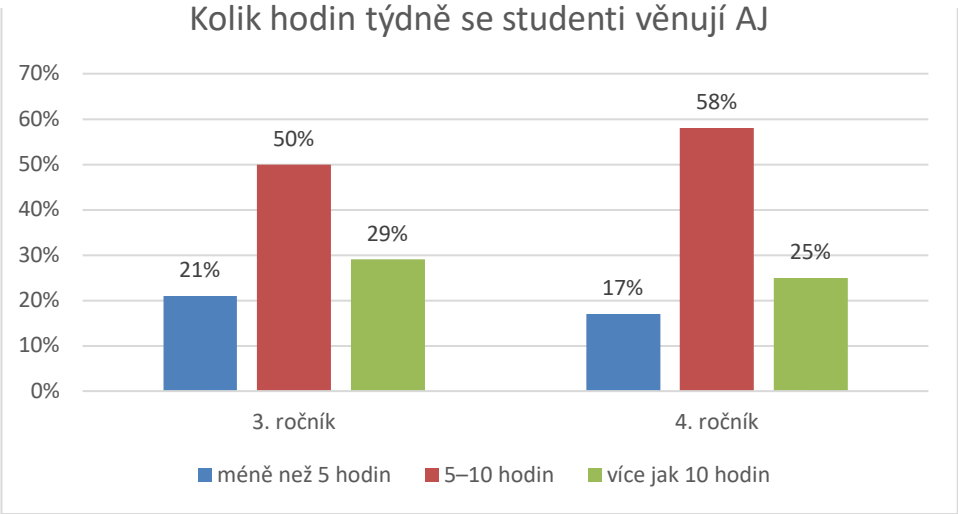

Graf č. 3 Kolik hodin týdně se studenti věnují AJ

Čtvrtou výzkumnou otázkou jsme se zajímali o způsob, jakým se studenti věnují angličtině. V této otázce měli na výběr 7 možností a také možnost doplnit další způsoby, jak se setkávají s angličtinou, které jsme do výše zmíněných 7 nezahrnuli. Možnost *a) ve škole v rámci výuky* zakroužkovali všichni studenti, jelikož výuka angličtiny je v českém školství povinná. Pouze 10 % tzn. 5 studentů zakroužkovalo možnost, že se věnují angličtině pouze v rámci výuky ve škole. Z toho vyplývá, že se studenti v 90 % anglickému jazyku věnují i ve svém volném čase.

Nejčastějším způsobem, jak se studenti setkávají s angličtinou ve svém volném čase, je sledování anglických seriálů, filmů či pořadů. Tuto možnost zvolilo 40 z celkových 48 studentů, což tvoří 83 % všech respondentů. Druhým nejfrekventovanějším způsobem se stalo používání mobilních aplikací na AJ, tuto možnost vybralo 48 % dotazovaných (23). Třetími nejvíce využívanými způsoby se staly počítačové hry v AJ a komunikace s anglicky mluvícím kamarádem, oba shodně s 27 % (13 studentů). V sestupné tendenci dále následovalo čtení knih v AJ s 10 % (5 studentů), které studenti připsali do možnosti jiných způsobů, jež v dotazníku nebyly zahrnuty v základních možnostech. Dále se umístily návrhy způsobů od studentů ze sekce h) *jiné*, kdy 4 % studentů (2) se věnují angličtině skrze YouTube a stejné procento chodí na doučování. Na předposledním místě se shodně umístilo několik položek. První z nich byla účast na jazykových kurzech v jazykových školách, čehož využívá jen 1 student. Dále již následují pouze možnosti ze sekce *h) jiné,* kde 1 studentka překládá, 1 studentka čte odborné články v angličtině z důvodu nedostatečných zdrojů v českém jazyce a 1 studentka se věnuje

angličtině skrze písně. Na posledním místě s nulovou frekvencí zůstala možnost jazykových táborů, kterou nevyužívá žádný dotazovaný respondent.

Pro přehlednější představu odpovědí na otázku č. 4 uvádíme graf:

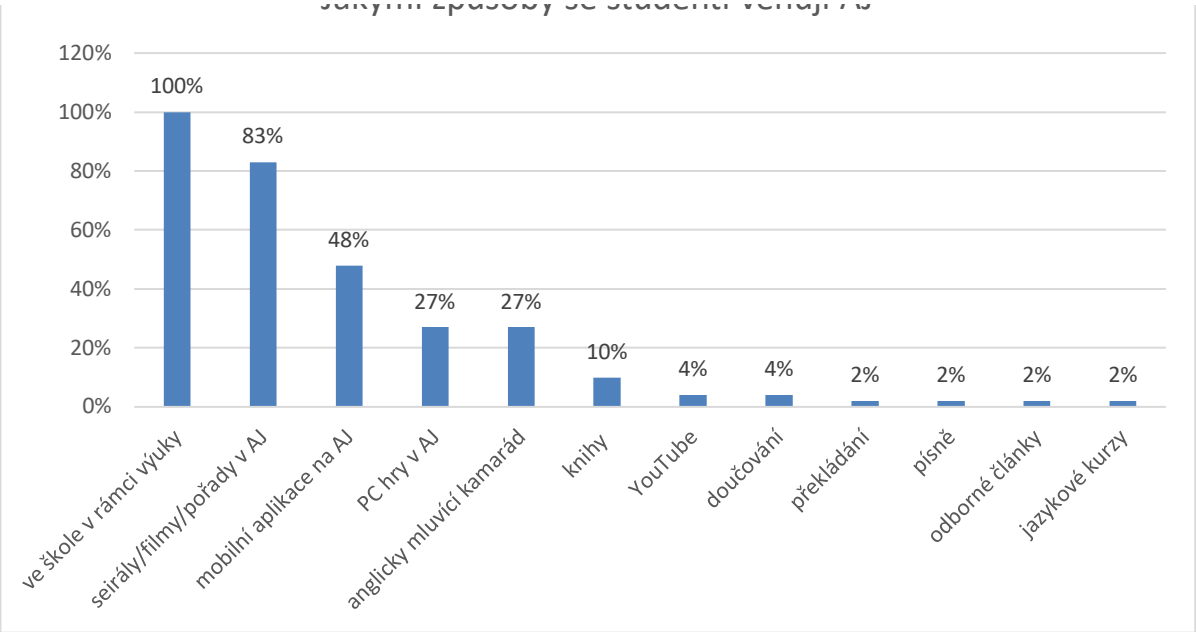

Graf č. 4 Jakými způsoby se studenti věnují AJ

Pro srovnání, jakým způsobem se angličtině věnují studenti a studentky byl vytvořen následující graf:

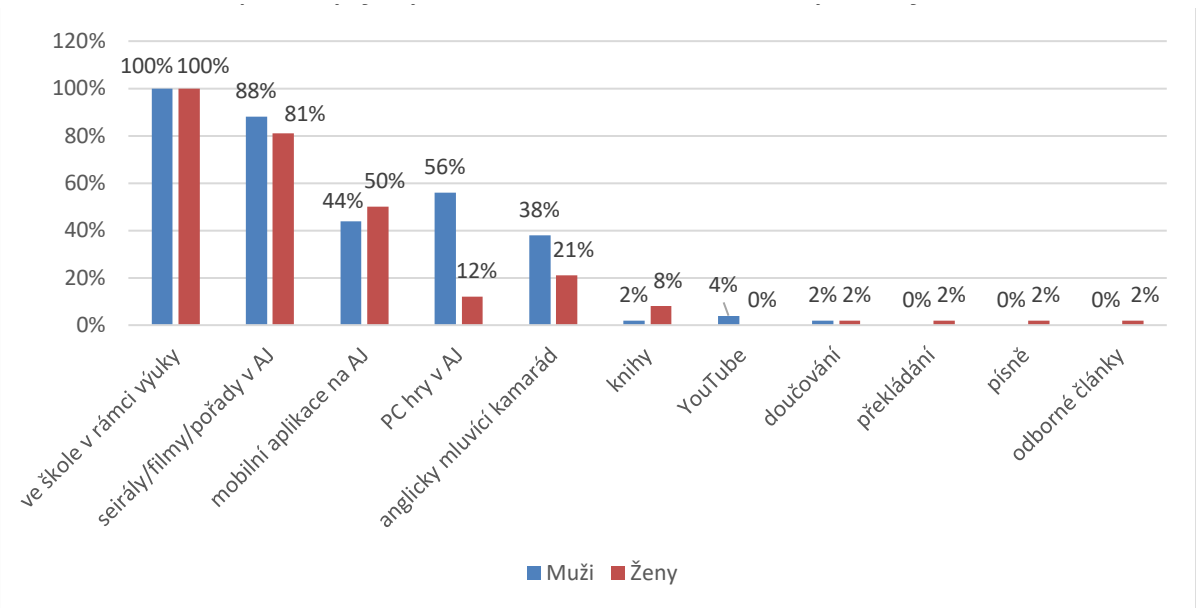

Graf č. 5 Způsoby, jakými se studenti a studentky věnují AJ

Z grafu č. 5 můžeme vyčíst, že mezi studenty a studentkami jsou v některých kategoriích rozdíly v tom, jakými způsoby se věnují anglickému jazyku. Největší rozdíl, který je z grafu zřejmý a mohl být předpokládán, je v hraní počítačových her. Více jak 50 % studentů se věnuje hraní PC her v angličtině, avšak studentky se tímto způsobem angličtinu učí v pouhých 12 %. Dalším výrazným rozdílem je komunikace s anglicky mluvícím kamarádem, kdy 38 % studentů má takového kamaráda, avšak jen 21 % dotazovaných studentek komunikuje s anglicky mluvícím kamarádem či kamarádkou. Tento rozdíl může být propojen s předchozí zkoumanou kategorií, a to s hraním PC her, při kterých je často komunikace v AJ nezbytná, jelikož hráči on-line her se mezi sebou propojují napříč různými státy. Pokud se zaměříme na oblast nejvyššího zájmu u obou pohlaví, studenti s 88 % mírně převyšují studentky v zájmu o sledování seriálů, filmů či pořadů v AJ, a to o 7 %. Naopak studentky mírně převyšují studenty v používání mobilních aplikací, jelikož je využívá 50 % dotázaných studentek a 44 % dotázaných studentů. Využití YouTube jako zdroje AJ uvedli v možnostech *jiné* pouze 2 studenti, avšak domníváme se, že kdybychom tuto možnost vložili již na počátku do dotazníku k základním možnostem, dosáhli bychom vyššího procenta využívání.

V druhé části dotazníku jsme se již zaměřili na znalosti studentů ve spojitosti s přejatými slovy.

Pátá otázka zjišťovala znalosti a zároveň schopnosti studentů vysvětlit význam slova *lobbing*. Z celkového počtu 48 respondentů vysvětlilo pojem správně 19 respondentů, tzn. pouze 40 %. 29 respondentů tzn. 60 % zodpovědělo špatně. V rámci špatných odpovědí studenti buď vůbec neodpověděli, protože netušili, jak slovo vysvětlit, nebo ho zaměnili za jiné slovo, a to *lob* ve smyslu někoho *přelobovat* tzn. hrát, zahrát míč lobem.

Šestá otázka ověřovala schopnost studentů vytvořit libovolná slova s přejatými předponami *mini-* a *anti-*. Celková úspěšnost v této otázce byla vysoká, 87,5 % respondentů správně vytvořilo obě slova, a to jak s předponou *mini-*, tak i s předponou *anti-*. V tomto úkolu neuspělo 12,5 % studentů tzn. 6 z celkových 48. V jednom případě si student spletl předponu a vymyslel slovo *intenzivně,* v ostatních případech studenti nechali otázku bez odpovědi. Mezi nejčastěji používaná slova s předponou anti- patřila *antibiotika, antidepresiva, antikoncepce, antisemitismus* či *antimilitarismus,* mezi nejfrekventovaněji uvedená slova s předponou mini- se řadila slova jako *minimální, minimalistický, minimálně, minimalizovat* a *minimalismus.*

Sedmá otázka se zaměřovala na schopnost studentů vyvodit z kontextu význam cizího slova. Pomocí vyhledávače ČNK jsme vybrali reálnou příkladovou větu z okruhu beletrie,

konkrétně se jednalo o knihu *Město zlodějů* z roku 2009 a o význam slova *polyhistor*. Tento typ otázky studenti nevyřešili s vysokou úspěšností, jelikož 42 % studentů (20) nebylo schopno pojem vysvětlit správně. Mezi chybná vysvětlení toho, kdo je *polyhistor*, patřila např. *talent na historii* nebo *řečník.* 58 % studentů odpovědělo na tuto otázku správně, byli schopni svými slovy popsat a vysvětlit význam slova. Překvapilo nás, že nezávisle na ročnících i pohlavích se několikrát objevil výraz *renesanční člověk,* který také vystihuje pravý význam slova polyhistor. Usuzujeme, že studenti se s tímto výrazem mohli setkat např. v hodinách dějepisu nebo i českého jazyka, jelikož v těchto předmětech mají tutéž vyučující, která je s pojmem *renesanční člověk* mohla seznámit.

V osmé otázce bylo studentům předloženo slovo *budget/badžet,* které mohli použít v libovolné větě tak, aby vyjadřovalo správný význam. V této otázce měli studenti vysokou úspěšnost, celkem zde použilo výraz správně 77 % dotazovaných (37) a pouze 23 % studentů (11) neuvedlo žádné či chybné použití. Můžeme tedy předpokládat, že výraz *budget/badžet* studenti sami často využívají a více jak tři čtvrtiny z nich má povědomí o jeho významu.

Devátá otázka zkoumala, jestli studenti rozumí slovům přejatým z anglického jazyka, která se již běžně používají místo českých slov. Úkolem studentů bylo nahradit tři přejatá slova českými ekvivalenty, aby bylo možné zjistit, zda rozumí jejich významu. Prvním slovem byl *developer* neboli *návrhář, vývojový projektant/ vývojář* či *osoba, která se zabývá stavbou a prodejem nemovitostí*. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že téměř polovina studentů (42 %) neumí převést toto cizí slovo do českého ekvivalentu a slovu nerozumí. Pokud by ale studenti rozuměli anglickému slovesu *develop* (tzn. *vyvinout, vyvíjet, rozvinout*), měli by být schopni vytvořit odpovídající český ekvivalent i k přejímce *developer*. V tomto případě studenti buď neznají význam tohoto slovesa v angličtině, nebo si nepropojili možnost souvislosti mezi slovesem *develop* a podstatným jménem *developer*. Druhé slovo k nahrazení bylo *booklet* neboli *brožura, příručka, letáček*. Slovu však rozumí pouhých 15 % studentů (7), avšak 85 % studentů (41) nezná význam tohoto anglicismu. Většina studentů nenapsala do dotazníku žádný význam, několik studentů se pokusilo význam odvodit, avšak neúspěšně, tudíž jsme se setkali s odpověďmi jako *časopis, výprodej knih, knihkupectví, záložka* či *létající kniha*. Podstatné je, že tematicky se studenti snažili odvodit význam slova podle anglického slova *book* čili *kniha* a netipovali zcela bez rozmyslu. Posledním slovem byl zvolen *label*. V tomto případě měli studenti možnost napsat několik správných odpovědí, jelikož význam tohoto slova je rozličný,

a to např. *značka, nálepka* či *etiketa*. Tento výraz dopadl ve vyhodnocení podobně jako *developer*. Přibližně polovina studentů (46 %) neumí vytvořit český ekvivalent k této přejímce.

V desáté otázce měli být studenti schopni poznat rozdíl mezi dvěma paronymy (*reprezentační, reprezentativní*). Tento úkol byl inspirován jedním ze cvičení v repozitáři ČNK. Úkolem respondentů bylo vytvořit dvě věty, které budou význam paronym zřetelně odlišovat. V případě, že jedno slovo bylo použito významově správně, ale druhé nikoli, byla celá odpověď považována za chybnou, protože studenti nebyli schopni rozlišit použití obou slov. V tomto případě celá jedna čtvrtina studentů nebyla schopna vysvětlit rozdíl mezi dvěma paronymy. Nejčastější spojení, která se objevovala s adjektivem reprezentační, byla *reprezentační tým* a *reprezentační dres*. Ve spojení s adjektivem reprezentativní se nejčastěji vyskytovala *reprezentativní funkce prezidenta* či *královny, reprezentativní chování, reprezentativní vzhled* a *reprezentativní oděv/oblečení.*

Jedenáctá otázka se zaměřila na obrácený postup obohacování slovní zásoby, tzn. ne, jak čeština přejímá cizí slova, ale zda studenti ví, jak čeština obohatila ostatní světové jazyky v jejich slovní zásobě. Zkoumali jsme, zda studenti znají nejznámější slovo českého původu, které bylo přejato do mnoha dalších jazyků. Tato otázka dosáhla nejvyššího procenta úspěšnosti společně s otázkou č. 6 (viz výše). Správně odpovědělo 87,5 % studentů, že tímto slovem je *robot*. Nejzajímavější chybou v této otázce byla odpověď, že nejznámějším slovem je *mobil*.

Poslední otázka se zaměřila znovu na oblast přejatých předpon. Byla inspirována jedním typem testovacích úloh používaných při zjišťování úrovně anglického jazyka v mezinárodních zkouškách. Studenti měli za úkol vymyslet jednu stejnou přejatou předponu, která významově dává smysl ve všech třech uvedených větách současně. Očekávali jsme, že studenti budou mít v tomto typu úloh problémy, jelikož nejsou zvyklí na tento typ testování v českém jazyce, avšak 73 % studentů (35) zvládlo vymyslet správnou odpověď. Důvodem může být i to, že se s tímto typem úloh již mohli setkat při studiu angličtiny. 27 % studentů neuspělo (13), u některých byla na vině nepozornost při čtení zadání či jeho nepochopení, jelikož se snažili vymýšlet do každé věty jinou cizí předponu. Někteří studenti napsali pro všechny tři věty jednu předponu, avšak nebyla správná, další studenti nevyplnili do dotazníku žádnou odpověď.

Níže uvádíme graf, v němž jsou zanesena procenta správných a špatných odpovědí u jednotlivých výše rozebraných otázek:

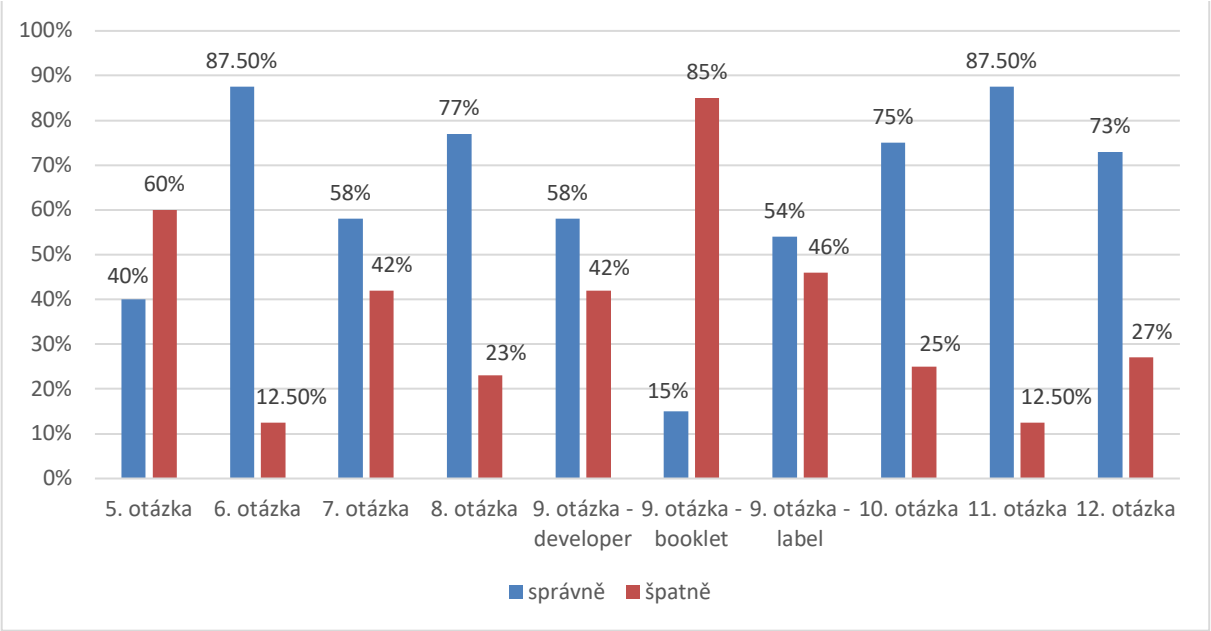

Graf č. 6 Úspěšnost respondentů v jednotlivých otázkách

Jak můžeme z grafu č. 6 vyčíst, nejproblémovějšími otázkami s nejvyšším počtem špatných odpovědí byly otázky. č. 5, č. 7 a č. 9. Nejvyšší procento špatných odpovědí jsme zaznamenali v druhém pojmu (*booklet*) u otázky č. 9, a to 85 %. Druhé slovo s nejvyšším počtem chybných odpovědí bylo *lobbing*, nacházelo se v otázce č. 5 a nebylo jej schopno vysvětlit 60 % studentů. Třetí nejméně úspěšný výraz je anglicismus *label*, třetí pojem z otázky č. 9, a to s 46 % špatných odpovědí. S minimálním odstupem za tímto výrazem skončil i první vybraný pojem v otázce č. 9, a to *developer* s 42 % chybných odpovědí. Stejnou míru neúspěšnosti (42 %) přinesly výsledky i u otázky č. 7, jež testovala dovednost studentů vyvodit správný význam slova pomocí kontextu, v tomto případě se jednalo o výraz *polyhistor*. Otázky s nejvyšším procentem správných odpovědí byly otázky č. 6 a č. 11 s 87,5 % správných odpovědí.

Obecně můžeme konstatovat, že otázky s nejvyšším počtem špatných odpovědí jsou spojeny s anglicismy (viz otázka č. 5 a č. 9), avšak výjimku tvoří otázka č. 8, v níž měli studenti použít anglicismus *budget/baždet* ve větě. Tato otázka naopak disponovala třetím nejvyšším počtem správných odpovědí v celém dotazníku.

5.10. Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

První hypotéza předpokládala, že studenti 4. ročníku budou mít lepší výsledky než studenti 3. ročníku. Tato hypotéza vychází z domněnky, že studenti 4. ročníku se již v únoru připravují na maturitu a mohli by díky tomu dosáhnout lepších výsledků než studenti 3. ročníku. Z celkového počtu 240 možných správných odpovědí měl 3. ročník 145 správných odpovědí a 4. ročník 153. Jelikož bylo v obou třídách během výzkumu přítomno stejné množství žáků, můžeme konstatovat, že naše hypotéza nebyla správná, protože se nejedná o výrazný rozdíl, který by mezi sebou oba ročníky měly. 4. ročník svými znalostmi nijak nepřevyšuje 3. ročník. Výsledný rozdíl mezi 3. a 4. ročníkem jsou pouhá 4 %, a to v poměru 60 % správných odpovědí studentů 3. ročníku a 64 % správných odpovědí studentů 4. ročníku.

Dílčí výsledky jednotlivých otázek v porovnání úspěšnosti 3. a 4. ročníku zobrazuje následující graf:

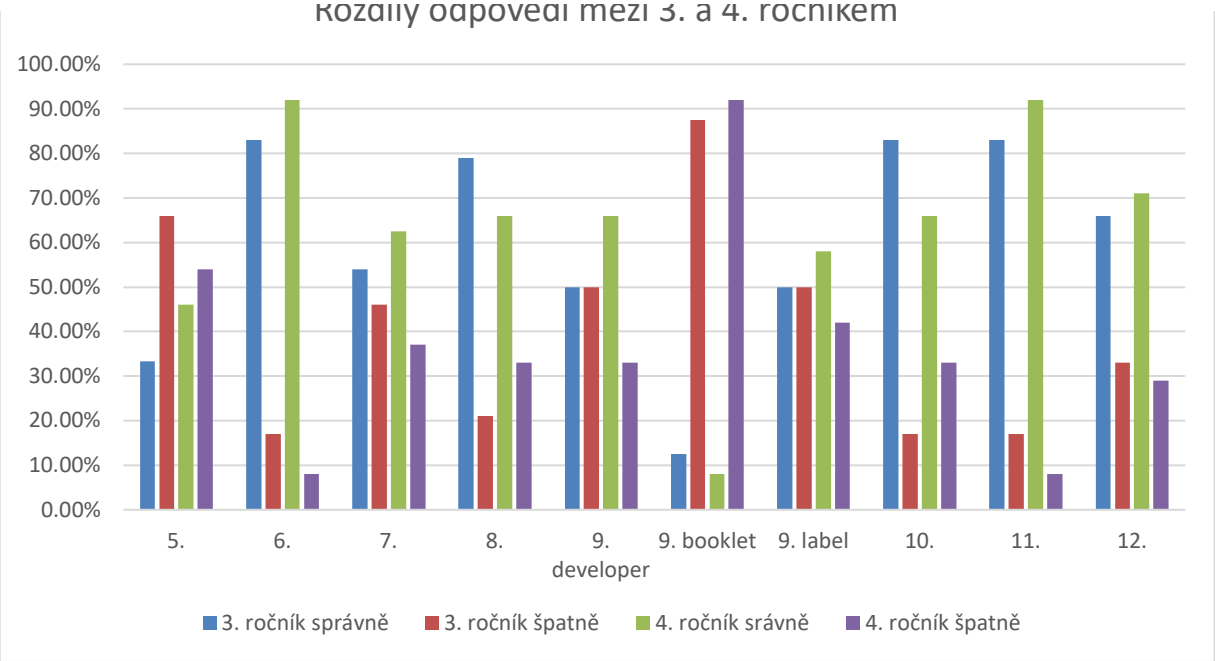

Graf č. 7 Rozdíly odpovědí mezi 3. a 4. ročníkem

Z grafu č.7 můžeme vyčíst, že jednotlivé rozdíly mezi ročníky ve správných a špatných odpovědích byly i v jednotlivých otázkách minimální. Nejvyšší rozdíl, kdy 4. ročník měl více správných odpovědí než 3. ročník, vidíme u otázky č.9 u slova *developer*. V tomto případě měl 4. ročník o 16,6 % vyšší úspěšnost oproti 3. ročníku, a to 66,6% správných odpovědí ku 50 %. Naopak 3. ročník měl nejvyšší rozdíl v úspěšnosti oproti 4. ročníku v otázce č. 10. Tento rozdíl

činil také 16 %, a to v poměru 83 % správných odpovědí 3. ročníku ku 66,6 % správných odpovědí 4. ročníku.

V grafu č. 7 můžeme vyčíst také nejhůře a nejlépe zodpovězené otázky obou ročníků. Nejhorší výsledek ve 3. ročníku se objevuje v otázce č. 9 u slova *booklet*, u něhož 87,5 % studentů neznalo správnou odpověď. Stejná otázka i stejné slovo činilo největší problémy také ve 4. ročníku, kde 92 % studentů neodpovědělo správně. Naopak otázka s nejvyšší úspěšností byla ve 3. ročníku rozložena mezi 3 otázky se stejnými procentuálními výsledky, a to mezi otázku č. 6, č. 10 a č. 11. Všechny tyto otázky mají stejnou úspěšnost, a to 83 %. Nejúspěšněji vyřešená otázka ve 4. ročníku byla otázka č. 6, kde 92 % studentů dosáhlo správné odpovědi.

Hypotéza č. 2

Ve druhé hypotéze jsme předpokládali, že muži dosáhnou lepších výsledků než ženy. Domnívali jsme se, že muži přicházejí častěji do styku s anglickým jazykem v důsledku vyšší frekvence hraní počítačových her v AJ. V grafu č. 5 (viz výše) můžeme vidět různé způsoby toho, jak se studenti věnují angličtině ve svém volném čase. Většinou jsou výše zmíněné způsoby jako např. sledování pořadů/seriálů v AJ či používání mobilních aplikací na AJ mezi muži a ženami vyrovnané, avšak ve hraní PC her v AJ či v komunikaci s anglicky mluvícím kamarádem převažují muži jako ti, kteří se těmto aktivitám věnují více.

Hypotéza č. 2 se potvrdila, protože muži mají z celkového možného počtu 160 správných odpovědí 108 správných, tzn. 68 %. Naproti tomu ženy, které měly kvůli vyššímu počtu účastnic výzkumu i vyšší možnost správných odpovědí, tj. 320, zodpověděly pouze 190 odpovědí správně, tj. 59 %.

Podrobnější informace o rozdílech v odpovědích mezi muži a ženami lze vyvodit z následujícího grafu:

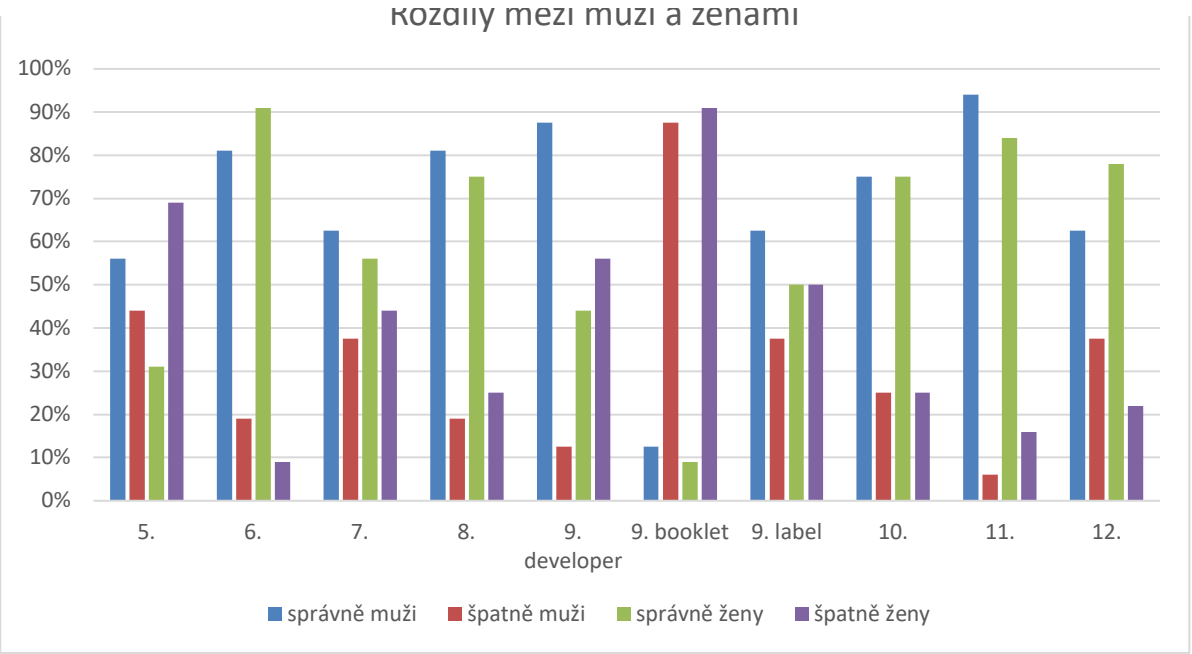

Graf č. 8 Rozdíly mezi muži a ženami

V grafu č. 8 můžeme vyčíst nejhůře a nejlépe zodpovězené otázky u obou pohlaví. Nejhorší výsledek u mužů spatříme v otázce č. 9, konkrétně u anglicismu *booklet*, kde 87,5 % mužů neznalo správnou odpověď. Stejné číslo otázky i stejné slovo dopadlo nejhůře taktéž u žen, avšak s ještě vyšší mírou špatných odpovědí, a to 91 %.

Nejvyšší úspěšnosti dosáhli muži u otázky č. 11, kde 94 % respondentů znalo správnou odpověď. Nejlépe hodnocená otázka u žen byla otázka č. 6, v níž uspělo 91 % studentek.

Dále se můžeme zaměřit na jednotlivé rozdíly mezi správnými a špatnými odpověďmi v jednotlivých otázkách mezi muži a ženami. Nejvyšší rozdíl, v němž měli muži vyšší procento správných odpovědí než ženy, spatříme v otázce č. 9 u slova *developer*. V tomto případě měli studenti o 43,5 % vyšší úspěšnost (87,5 %) oproti studentkám (44 %), což je velmi výrazný rozdíl ve znalostech tohoto anglicismu. Pokud se zaměříme na otázku, v níž měly vyšší úspěšnost ženy, není v ní tak vysoký procentuální rozdíl. Jedná se o otázku č. 12 a rozdíl mezi ženami a muži zde činil pouze 15,5 %, a to v poměru 78 % správných odpovědí u žen oproti 62,5 % správných odpovědí u mužů.

Hypotéza č. 3

U hypotézy č. 3 jsme zkoumali vztah mezi počtem hodin, které studenti týdně věnují angličtině, a tím, jak úspěšně jsou schopni odpovědět na dotazníkové otázky zaměřené na anglicismy. Soustředili jsme se na srovnání odpovědí u otázek č. 5 (*lobbing*), č. 8 (*budget/badžet*) a č. 9 (*developer, booklet, label*) a porovnávali jsme správnost odpovědí u 3 skupin studentů podle toho, zda zvolili možnost, že se anglickému jazyku věnují *a) méně než 5 hodin týdně, b) 5–10 hodin týdně* či *c) více jak 10 hodin týdně*.

Největší skupina respondentů se věnuje angličtině 5–10 hodin týdně, jedná se o 54 % respondentů, více jak 10 hodin týdně se angličtině věnuje 27 % respondentů a méně než 5 hodin týdně se angličtinou zabývá 19 % respondentů.

Výsledky poměru správných a špatných odpovědí mezi těmito skupinami jsme zanesli do následujícího grafu:

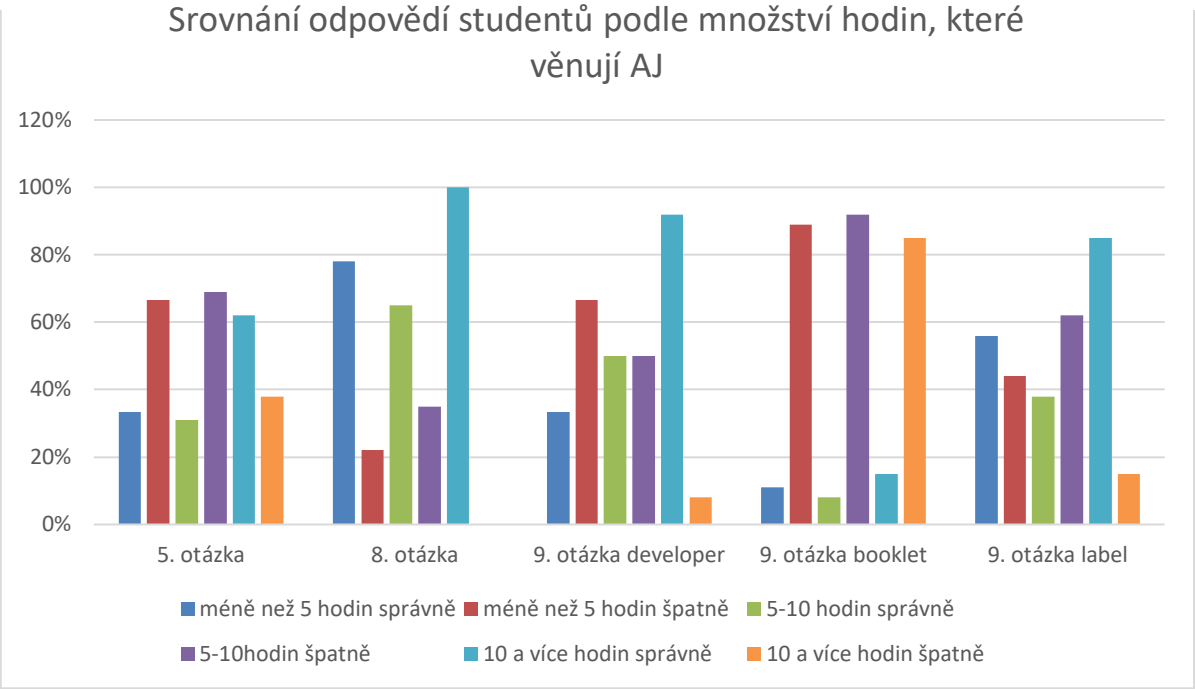

Graf č. 9 Srovnání odpovědí studentů podle množství hodin, které věnují AJ

Hypotéza č. 3 se nám potvrdila, pokud se zaměříme na celkové srovnání všech 3 skupin. Z grafu č. 9 můžeme vyčíst, že ve všech zkoumaných otázkách se studenti, kteří se věnují AJ více jak 10 hodin týdně, umístili na 1. místě a mají nejvyšší počet správných odpovědí. Pokud však srovnáme skupinu, která se věnuje AJ 5–10 hodin týdně, se skupinou, která se věnuje AJ méně než 5 hodin týdně, zjistíme, že ne ve všech případech dosahuje skupina věnující se AJ 5–10 hodin týdně lepších výsledků než skupina, která se zabývá AJ méně než 5 hodin týdně. Může

to být způsobeno tím, že se někteří respondenti ze skupiny *b) 5–10 hodin týdně* věnují angličtině na spodní hranici tohoto rozmezí, tj. 5–6 hodin, a proto u nich mohou být výsledky srovnatelné s respondenty, kteří se věnují AJ méně než 5 hodin týdně.

Otázka s nejvyšším procentem úspěšnosti byla otázka č. 8, v níž skupina, která se AJ zabývá *c) více jak 10 hodin týdně* dosáhla 100 % správných odpovědí. Avšak v této otázce se ukázalo, že skupina *b) 5–10 hodin týdně* dosáhla o 13 % horšího výsledku než skupina *a) méně než 5 hodin týdně*. Tento výsledek může být ovlivněn nevyváženým počtem respondentů ve skupině *a) méně než 5 hodin týdně*, avšak při správném procentuálním rozpočítání vyšel výsledek s takto vysokým rozdílem mezi oběma skupinami.

V otázce č. 5 byly výraz *lobbing* schopny vysvětlit téměř dvě třetiny respondentů ze skupiny *c) více jak 10 hodin týdně,* a to 62 %. Výsledky skupiny *a)* a *b)* měly přibližně třetinovou úspěšnost, a to 33 % a 31 %.

Otázku č. 9 okomentujeme rozděleně podle dílčích výsledků u jednotlivých pojmů. Pojem *developer* nezpůsoboval skupině *c)* téměř žádný problém, správně ho definovalo 92 % respondentů. Naopak ve skupině *a)* a *b)* bylo procento správných odpovědí výrazně nižší. Tentokrát byla skupina *b)* úspěšnější a pojem dokázalo správně definovat 50 % respondentů, ve skupině *a)* jich bylo pouze 33 %.

Druhý pojem *booklet* dělal všem skupinám největší potíže. Správně jej bylo schopno vysvětlit pouze 15 % respondentů ze skupiny *c),* ze skupiny *a)* 11 % a ze skupiny *b)* 8 %.

Třetí pojem *label* dosáhl ve skupině *c)* 85 % správných odpovědí, ve skupině *a)* 56 % a ve skupině *b)* 38 %. Opět je zde znatelný rozdíl v úspěšnosti mezi respondenty skupiny *b),* kteří se věnují AJ více než respondenti ze skupiny *a)*, přesto skupina *a)* dosáhla v této otázce vyšší úspěšnosti.

Hypotéza č. 4 a č. 5

Graf č. 6, který je uveden výše, nám slouží i k vyhodnocení hypotéz č. 4 a č. 5., které se zaměřovaly na otázky s nejvyšším a nejnižším počtem správných odpovědí.

Hypotéza č. 4 předpokládala, že studentům bude dělat největší potíže otázka č. 9, v níž jsme očekávali nejvyšší procento špatných odpovědí. Předpokládali jsme, že studenti budou mít největší problém vymyslet pro přejatá slova z angličtiny české ekvivalenty a některým slovům nebudou rozumět. Tato hypotéza se potvrdila, jelikož slovo *booklet* v otázce č. 9 dosáhlo 85 % špatných odpovědí, což bylo o 25 % více než druhý nejhorší výsledek (60 % špatných odpovědí), který náležel otázce č. 5.

Hypotéza č. 5 předpokládala, že nejvíce správných odpovědí se objeví u otázky č. 11. Tato hypotéza se potvrdila, avšak musí být doplněna. Nejvyšší procento správných odpovědí náleželo otázce č. 11, která zjišťovala povědomí studentů o tom, jaké české slovo se nejvíce rozšířilo do cizích jazyků. Stejného výsledku v počtu správných odpovědí však dosáhla i otázka č. 6. Tato otázka posuzovala schopnost studentů použít přejaté předpony *anti-* a *mini-* v libovolných dvou slovech, která studenti použijí ve větě. V obou výše zmíněných otázkách dosáhli studenti úspěšnosti 87,5 %.

5.11. Shrnutí dotazníkového šetření

Z důvodu vyšší absence žáků ve škole nebylo možno sehnat větší množství respondentů do dotazníkového šetření, avšak tento problém nebylo možno předvídat či ovlivnit.

Celkový výsledek u některých dílčích otázek nebyl tak neúspěšný, jak jsme očekávali. Studentům např. nedělalo problém vytvořit slova s cizími předponami a použít je ve větě. To však mohlo být způsobeno typem školy, na které byl výzkum prováděn. Pokud bychom prováděli rozsáhlejší výzkum na různých typech škol, včetně např. odborných učilišť, výsledek by mohl být horší než nyní, ale takto rozsáhlý výzkum nebyl náplní této diplomové práce.

Domníváme se, že by bylo vhodné se zaměřit především na tvorbu cvičení, která budou zahrnovat typy úloh, jež v dotazníku dosáhly přibližně poloviční neúspěšnosti a výše. Nejproblémovějšími cvičeními byla pro studenty převážně ta, jež se zaměřovala na anglicismy. Především se jednalo o typy cvičení, v nichž studenti museli aktivně pracovat se slovy např. v otázkách č. 5 a č. 9, kde museli slova vysvětlit či je převést na české ekvivalenty. Taktéž jim působilo problémy odvodit význam cizího slova z kontextu věty v otázce č. 7. S tímto cvičením měla potíže téměř polovina studentů a je možné, že tento typ cvičení může souviset i s potížemi ve čtenářské gramotnosti. Čtvrtina studentů měla taktéž problémy s rozlišením významu paronym a jejich použitím v otázce č. 10.

Problém neporozumění přejatým slovům souvisí i s tím, že studentům jsou v rámci výuky o obohacování slovní zásoby v učebnicích předkládány stále stejné a zastaralé příklady slov. Tato slova již ani nemusí být studenty vnímána jako slova cizí. Téměř žádná slova použitá v dotazníku se v jejich učebnicích nevyskytovala (viz kapitola analýza učebnic výše), proto je zřejmé, že pokud se studenti nevěnují anglickému jazyku ve svém volném čase, tak mají problémy nově přejatým cizím slovům porozumět. Někteří respondenti neměli v celém dotazníku vyplněný význam jediného anglicismu, proto by bylo vhodné, aby se na toto téma učitelé více zaměřili a probrali se studenty slova, která se již běžně vyskytují v naší společnosti.

6. AKTIVITY A PRACOVNÍ LISTY

Závěrečná část diplomové práce bude věnována aktivitám, hrám a cvičením, které by mohli učitelé použít v hodinách českého jazyka k tématu obohacování slovní zásoby, a to především se zaměřením na přejatá slova. Některá cvičení se zakládají na výsledcích dotazníkového šetření a zahrnují ty typy cvičení, se kterými měli studenti největší problémy, tudíž by bylo vhodné, kdyby se učitelé zaměřili na jejich včlenění do výuky.

Několik cvičení je tvořeno podle návrhů Českého národního korpusu, který se soustředí i na tvorbu pracovních listů pro učitele základních a středních škol. Další cvičení jsou vytvořena podle inspirací z několika publikací a byla upravena tak, aby zahrnovala a smysluplně procvičovala tematiku přejatých slov.

Některá cvičení zahrnují také procvičení více jazykových jevů než jen přejímky do českého jazyka, níže můžeme nalézt např. pracovní list, který kombinuje procvičení přejatých slov, významů slov a rozmanitých gramatických prvků.

Aktivita č. 1 – Vyvoď význam slova z kontextu

Doba trvání aktivity:	5–10 minut
Organizační forma:	jednotlivci, dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	pracovní list
Studijní cíl:	schopnost studentů odvodit význam přejatých slov z kontextu a popsat ho

Tato aktivita vznikla na základě otázky z dotazníkového šetření (viz výše), s níž měli studenti problémy a nedosáhli vysokého procenta úspěšnosti. Cílem této aktivity je procvičit schopnost studentů v odvozování významu přejatého slova podle kontextu věty. Slova byla vybírána z internetových článků *Čeština už není cool* ze serveru Novinky.cz a *Budget, draft, deal. Výrazy, bez kterých se neobejdete* ze serveru iDNES.cz. Poté byla slova vložena do korpusového vyhledávače *KonText*, abychom vybrali vhodné věty, v nichž se slova vyskytují. Aktivita může být použita podle uvážení učitele pro jednotlivce, práci ve dvojicích či skupinách. Zvolená slova můžeme na příští hodině použít v jiné aktivitě, propojit je např. s aktivitou Básníci či Popisovací hra, jež jsou popsány níže.

Abecední seznam vybraných slov včetně vysvětlení:

- *čeknout* = z angl. check = zkontrolovat, prověřit, prozkoumat

- *briefing* = informativní schůzka
- *deal* = obchod, dohoda
- *fokusovat* = z angl. focus, zaměřit (se), koncentrovat (se), soustředit (se)
- *launch* = uvedení, vypuštění nového produktu, nové verze na trh, také spuštění, zahájení apod.
- *teaser* = (krátká) upoutávka

1. *Rozhodla se ho nakonec i zrežírovat, a tak jsme se ještě s Péťou Nesvačilovou, která tam taky hraje, a s mým přítelem, Martinem Žiaranem, který bude dělat kameru, rozhodli, že natočíme takový* ***teaser.*** (Moje psychologie, č. 11, 2014)

2. Už o rok později získal zakázku století na dodávání paliva pro ruzyňské letiště. Podle všeho šlo o ***„deal "****, který zprostředkoval Miroslav Šlouf výměnou za podporu Topolánkově vládě ze strany tří přeběhlíků ČSSD.* (Reflex, č. 49, 2014)

3. Obří magnety udržují nabité částice na kruhové dráze a ***fokusují*** *je do středu urychlovací dutiny.* (Fyzika, 50 myšlenek, které musíte znát, 2013)

4. Původně to vypadalo jako nejlepší ***launch*** *nového produktu v historii firmy. I podle šéfa Applu Tima Cooka. Dva nové telefony, iPhone 6 a iPhone 6 Plus, a k tomu hodinky iWatch. Jenže po pár dnech se věci zadrhly.* (Víkend HN, č. 40, 2014)

5. „A máš tady internet? " „Jo, proč? " „Potřebuju si něco ***čeknout****." Usadí se k Winstonovu laptopu. Pustí se do čtení a vykřikuje: „No věřil bys tomu?"* (Rachman, T., Imperfekcionisté, Brno: Host, 2013)

6. Houpal jsem se na židli v polní kanceláři, nohy jsem měl na stole, a listoval jsem poslední zprávou vedení vykopávek. Uprostřed dne, potom co jsme poobědvali a udělali si ***briefing****, jsem rád hledal útočiště před dusivým vedrem pouště v klimatizované kanceláři.* (Legardiner, G., Zítra začnu nový život. Ostrava: Domino, 2012)

Aktivita č. 2 – Porovnávání anglicismů a českých ekvivalentů

Doba trvání aktivity:	10–15 minut
Organizační forma:	dvojice
Pomůcky:	pracovní list, počítačová učebna, tablety či chytré telefony
Studijní cíl:	studenti se naučí orientovat se na webových stránkách ČNK, zjistí, k čemu slouží a naučí se používat základní aplikace pro vyhledávání slov v ČNK

V této aktivitě budou studenti muset použít počítače, tablety nebo chytré telefony. Jejich úkolem bude vyhledávat a zjišťovat různé informace o jazyce pomocí webových stránek ČNK. Výhodou je, že pro základní vyhledávání není potřeba registrace, tudíž nás v hodině nezdrží problém s přihlašováním nových uživatelů. Nejvýhodnější je, aby studenti pracovali ve dvojicích, jelikož se díky tomu urychlí vyhledávání, pokud si někdo nebude vědět rady. Zároveň oba studenti zvládnou vnímat informace, které vyhledávají, a zabráníme tomu, aby se některý student neúčastnil této aktivity, což by hrozilo, kdyby studenti pracovali ve skupinách. Slova pro vyhledávání byla vybrána podle vlastních nápadů a z článku *Budget, draft, deal. Výrazy, bez kterých se neobejdete* ze serveru iDNES.cz.

Pokyny a úkoly pro práci s ČNK:

1. Otevřete si stránky Českého národního korpusu - https://www.korpus.cz
2. A) V aplikaci SyD se pokuste v synchronním korpusu (=zaškrtnete políčko *hledat v současném jazyce*) vyhledat a porovnat varianty používání slova *meeting* a *schůze* v mluveném i psaném jazyce. Jaká varianta převládá v psaném a v mluveném korpusu? Vytlačuje v tomto případě anglicismus český ekvivalent slova? Výsledky okomentujte. B) V aplikaci SyD takto porovnejte i výskyt slova *rozpočet* a *budget*. Výsledky opět okomentujte. Překvapili vás?
3. Nejdříve napište všechna česká synonyma, která vás napadnou pro slovo *focus, board* a *message*. Poté si otevřete si aplikaci Treq v ČNK. Jako výchozí jazyk zvolte angličtinu a jako cílový jazyk češtinu. Pod řádkem *Hledej* zaškrtněte možnost lemmata. Porovnejte

svá synonyma s výsledky, které jste vyhledali v této aplikaci. Doplňte si synonyma, která vás nenapadla, ať máte alespoň 3 česká synonyma u každého anglicismu, která vám aplikace Treq vyhledala pro slovo *focus, board a message*.

Aktivita č. 3 – Vytvoř věty/příběh s cizími slovy

Doba trvání aktivity:	10–15 minut
Organizační forma:	jednotlivci, dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	seznam slov
Studijní cíl:	studenti použijí cizí slovo v libovolné větě významově správně

Učitel si zvolí libovolný počet přejatých slov, níže uvedený seznam je jen návrh, který může být rozšířen či zúžen podle potřeby. Výběr slov byl inspirován několika články a publikacemi, a to *Jak využívat Český národní korpus* (BLATNÁ, ČERMÁK, 2005, s. 47–52), *Trénink slovní zásoby pro každý věk* (SUCHÁ, 2014, s. 84–86), *Skryto ve slovech* (DUDÁK, 2018, s. 56–252) a článkem *Čeština už není cool* ze serveru Novinky.cz (SOTONA, 2017). Délka aktivity závisí na množství vybraných slov a na organizační formě studentů.

Úkol pro studenty zní:

Následující slova užijte v libovolných větách tak, aby byla použita významově správně (podstatná a přídavná jména můžete skloňovat podle potřeby, slovesa můžete časovat):

adaptace	*analogie*	*bigotní*	*blockbuster*	*bonmot*	*brand*
byrokracie	*deportace*	*epilog*	*epitaf*	*evokovat*	*hibernace*
hypovat	*konzistentní*	*kosmopolita*	*kuloár*	*markantní*	*memoáry*
mít swag	*must have*	*oportunista*	*outdoor*	*papaláš*	*píár*
prank	*random*	*reference*	*skelet*	*sommeliér*	*tristní*
verifikovat	*workshop*	*xenofobie*	*zabookovat*		

Další variantou tohoto cvičení může být výběr slov z omezeného tematického okruhu a studenti budou mít za úkol nevytvářet jednotlivé věty, ale příběh, do kterého musí smysluplně zakomponovat všechna vybraná slova.

Aktivita č. 4 – Paronyma

Doba trvání aktivity:	20–25 minut
Organizační forma:	dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	pracovní list, počítačová učebna, tablety, chytré telefony
Studijní cíl:	schopnost studentů rozlišit význam a použití paronym, práce s ČNK

Inspirací pro toto cvičení byl pracovní list č. 17 z repozitáře korpusových cvičení ČNK. Toto cvičení vychází z dotazníkového šetření (viz výše), v němž čtvrtina studentů nebyla schopna rozlišit paronyma *reprezentační* a *reprezentativní*. Bylo by vhodné se touto tematikou zabývat v hodinách českého jazyka. Níže uvádíme příklad toho, jak by se paronyma dala včlenit do výuky s využitím ČNK. Studenti by si procvičili nejen jazykový cit a schopnost rozlišit význam slov, ale také zorientovat se na stránkách ČNK a efektivně je použít pro vyhledání potřebných informací. Bylo by vhodné, aby studenti pracovali minimálně ve dvojicích. Tím zajistíme zrychlení práce, snížíme možnost, že studenti nebudou mít k dispozici chytrý telefon (pokud se nebudeme moci dostat do počítačové učebny), a budeme studenty nabádat ke spolupráci a rozvoji komunikačních schopností.

Zadání pro studenty:

1. Pokuste se sami vymyslet rozdíl ve významu vybraných paronym tak, že je použijete ve dvou rozdílných větách.
   adoptovat – adaptovat
   dekorační – dekorativní
   energický – energetický
   konstrukční – konstruktivní
   renesanční – resonanční
   srdečný – srdcový
2. Otevřete si stránky Českého národního korpusu - https://www.korpus.cz
3. V aplikaci SyD se pokuste v synchronním korpusu (= zaškrtnete políčko *hledat v současném jazyce*) vyhledat a porovnat varianty výše zadaných paronym. Při práci vám pomůže funkce *Kolokace*.

4. Vymyslete obecné pravidlo, s jakými slovy se daná paronyma pojí/používají, čím se od sebe paronyma liší a uveďte u každého z nich 2 příklady kolokací dle vašeho výběru.

Aktivita č. 5 – Práce s přejatými předponami a příponami

Doba trvání aktivity:	15 minut
Organizační forma:	jednotlivci nebo dvojice
Pomůcky:	pracovní list
Studijní cíl:	schopnost studentů vhodně doplnit cizí předpony do slov a procvičení slovní zásoby

Pracovní list se skládá ze dvou cvičení, obě části propojuje stejné téma, a to přejaté předpony. Studenti mohou pracovat samostatně nebo ve dvojicích a řídí se instrukcemi v pracovním listu. Druhé cvičení je inspirováno cvičeními, které nalezneme u testování znalostí z anglického jazyka. Úkolem studentů je vymyslet jedno libovolné slovo, v tomto případě přejatou předponu, která významově dává smysl ve všech třech níže uvedených větách. Stejné cvičení bylo testováno v dotazníku a domníváme se, že je vhodné ho zařadit do výuky. Pro výběr cizích předpon a přípon nám posloužil *Nový akademický slovník cizích slov* a cvičení z publikace *Trénink slovní zásoby pro každý věk* (SUCHÁ, 2014, s.102–103). Věty pro 3. otázku v pracovním listu jsou vybrány z ČNK.

1. Vymyslete co nejvíce slov, které obsahují předponu a) *pseudo-* b) *infra-*
2. Vymyslete co nejvíce slov, které obsahují příponu a) *-ent,* b) *-or*
3. Doplňte slova u každé trojice vět jednou vhodnou cizí předponou (tzn. musí se významově hodit do všech tří vět) a vysvětlete význam všech 9 doplněných slov.

*a.1 Kdyby ses uprostřed jezera převrátil, mohlo by to špatně dopadnout. V takovém případě bys musel mít …….**pren**. "* (Axelssonová, M. *Ta, kterou jsem se nestala*, 2006)

*a.2 "A ten votěhotněnec si byla ty, jo? " pravila Jana. "Cože?" podivila se nějaká Michaela, taky medička. " Není to ……**logismus**? A morfologicky pochybnej?" Ruth se zasmála a řekla: " Tos uhodla. Ten votěhotněnec sem já." (*Škvorecký, J., *Obyčejné životy,* 2004*)*

*a.3. Podle přímých i nepřímých archeologických nálezů bylo hedvábí známo již v době ……**litu**.* (Heroldová, H., *Čína – země hedvábí*, 2010)

*b.1 Hrubozrnný vojácký Printz odpovídal na srážky takovými mocenskými prostředky, jaké měl k ……**pozici**, tedy v podstatě pouze verbálně.* (Eglund, P., *Nepokojná léta*, 2000)

*b.2 Na rozdíl třeba od bylinných čajů či tinktur esence nepůsobí na konkrétní nemoc nebo její symptomy, ale na psychiku člověka, která může mít v případě vnitřního nesouladu a ……**harmonie** nežádoucí vliv na fyzickou stránku člověka. (Moje psychologie, č.3, 2010)*

*b.3 Málem jsem vyhrál jubilejní ročník Běhu pražskými kavárnami, ale byl jsem ……**kvalifikován**, protože jsem snědl dr. Winterovi briošku.* (Ajvaz, M., *Vražda v hotelu Intercontinental*, 1989)

*c.1 Jediná jeho ……**téza** asi měla – jak se říká – hlavu a patu.* (Herling-Grudzinski, G., *Deník psaný v noci*, 1995)

*c.2 Pojem žurnalistický styl představuje podmnožinu sdělení náležejících do publicistické oblasti, jedná se o ……**nymum** k pojmu styl publicistický.* (Jílek, V., *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů,* 2009)

*c.3 U mě projevily příznaky všech chorob, jež měly testy zjistit. Říká se tomu ……. **chondrie**. (Reflex, č. 42, 2014)*

Řešení: a. – *neo*, b. – *dis*, c. – *hypo*

Aktivita č. 6 – Gap filling

Doba trvání aktivity:	5–10 minut
Organizační forma:	samostatná práce, dvojice
Pomůcky:	pracovní list
Studijní cíl:	rozvoj schopnosti studentů rozlišit význam paronym a aktivně je použít v textu

Tento typ cvičení je vytvořen podle příručky *Jak využívat český národní korpus* (BLATNÁ, ČERMÁK, **2005, s. 59). Studenti mají za úkol doplnit do textu jedno ze dvou paronym podle kontextu.** Studenti mohou pracovat samostatně nebo ve dvojicích. Do tohoto cvičení jsme vybrali paronyma *reprezentační* a *reprezentativní*, jelikož při dotazníkovém šetření se studentům konkrétně tato dvě slova pletla nebo byli schopni vymyslet užití pouze jednoho z nich.

Doplňte do vět buď slovo *reprezentační*, nebo slovo *reprezentativní* podle kontextu. Slova musíte v některých případech skloňovat.

1. *Co se stalo během …… pauzy?* (Nedělní sport, č. 40, 2011)
2. *Tyto „doplňky" se ale v záběrech pro televizi neobjevují, reportéři je zřejmě nepovažují za dostatečně důstojné a ……*. (Technik, č. 10, 2013)
3. *Tam odehrál v lize 154 utkání, okusil i evropské poháry a reprezentoval Českou republiku za jedenadvacítku, olympijské mužstvo a čtyři utkání odehrál za…… áčko.* (Deníky Bohemie, 21. 8. 2010)
4. *Každý postál chvíli u rakve, kde byl i hokejistův …… dres a černobílá fotografie.* (MF DNES, 17. 9. 2011)
5. *Lokalitu plynule měnily potřeby jejích vlastníků z hradu na zámek a dále na romantizující …… sídlo.* (GABRIEL, R. Hrady okresu Česká Lípa, 2000)
6. *Tvrdí to studie německého institutu Info, která vzešla z …… průzkumu mezi příslušníky téměř třímilionové turecké komunity žijící v Německu.* (Hospodářské noviny, 1. 11. 2012)
7. *Kouč Alois Hadamczik má s …… výběrem starosti.* (Blesk, 10. 5. 2012)
8. *Jižní město má svůj ……ples.* (MF DNES, 27. 1. 2012)

9. *Nikoli však už po ostudě v Převýšově, jak by to udělali jinde, ale pěkně po …… přestávce.* (Lidové noviny, 14. 9. 2011)
10. *Knihu Evropan z Domažlic napsala zhruba před dvěma lety, její pouti za čtenáři prozatím bránily vysoké náklady na vydání …… publikace.* (Týdeník Domažlicko, č.30, 2010)

Řešení: *1. reprezentační* *2. reprezentativní* *3. reprezentační* *4. reprezentační* *5. reprezentativní* *6. reprezentativního* *7. reprezentačním* *8. reprezentační* *9. reprezentační* *10. reprezentativní*

Aktivita č. 7 – Alfabox

Doba trvání aktivity:	10–15 minut
Organizační forma:	jednotlivci, dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	tabulka
Studijní cíl:	zjištění vstupních vědomostí studentů o nové látce nebo možnost zopakování již probrané látky

Metoda alfabox patří mezi kognitivní metody, kterou ve své publikaci *Moderní didaktika* představuje Robert Čapek. Učitel si předem připraví tabulku (viz níže) a studenti jsou rozděleni do menších skupin. Učitel představí téma pro následující práci a také metodu, pokud s ní studenti nejsou ještě obeznámeni. Studenti zapisují ve skupinách ke každému písmenu abecedy v tabulce (viz níže) pojem, který se týká zadaného tématu. Po ukončení časového limitu můžeme zařadit práci s centrálním alfaboxem, kdy studenti či učitel zapisují pojmy a návrhy všech studentů na centrální alfabox. S ním následně učitel pracuje, klade k němu otázky a doptává se na vysvětlení zapsaných pojmů (ČAPEK, 2015, s. 229).

A	B	C/Č	D	E	F
G	H	CH	I	J	K
L	M	N	O	P	R/Ř
S/Š	T	U	V/W	X/Y	Z/Ž

Tabulka s písmeny se může libovolně upravovat podle potřeby.

V tomto případě byla metoda upravena tak, aby odpovídala účelům tématu této diplomové práce. Tuto metodu můžeme jako učitelé použít na začátku hodiny jako rozcvičku, aby se studenti dostali do tempa a hodina byla zajímavě uvedena. Díky této metodě zjistíme počáteční vědomosti studentů, v tomto případě jejich slovní zásobu u tematiky přejatých slov. Pokud budeme dále pracovat s centrálním alfaboxem, vybereme ty hlavní pojmy (přejatá slova), které se vyskytují např. nejčastěji, jsou pro studenty matoucí nebo si jako učitel myslíme, že by bylo vhodné, aby je studenti znali.

Studentům nastavíme časový limit např. 5 minut a můžeme je pozitivně motivovat např. jedničkou, pokud vyplní celou tabulku v daném limitu a všechny pojmy odpovídají zadanému tématu. Zároveň můžeme nastavit i spodní hranici, kde budeme jako učitelé spokojeni, pokud na ni studenti dosáhnou.

V tomto případě nám aktivita poslouží ke zjištění povědomí studentů o přejatých slovech a k následnému rozvoji slovní zásoby a vysvětlení neznámých slov. Tuto aktivitu lze použít podle potřeb učitele pro jednotlivce, práci ve dvojicích či v menších skupinách. Studenti budou mít za úkol ke každému písmenu v tabulce vymyslet jedno přejaté slovo. Po uplynutí nastaveného časového limitu jednotlivec/dvojice/skupina s nejvyšším počtem slov přečte příklady pro spolužáky, ostatní spolužáci poslouchají a případně opraví chybu, pokud si myslí, že slovo do kategorie přejatých slov nespadá. Poté můžeme využít metodu centrálního alfaboxu, kterou jsme popisovali výše. Po vysvětlení slov můžeme v hodině navázat např. slohovým cvičením, kdy si studenti procvičí vyprávění a každý bude muset do příběhu zahrnout 5 přejatých slov z centrálního alfaboxu. Pokud chceme, můžeme pokračovat jinou aktivitou, která bude pracovat s přejatými slovy např. *Básníci, Vytvoř věty/příběh s cizími slovy* aj.

Na konci hodiny se studenti vrátí ke svým alfaboxům a zkusí si do prázdných polí doplnit jinou barvou slova, která jim předtím chyběla.

Alfabox lze využít i další hodinu, např. k opakování látky z minulé hodiny na začátku další hodiny, ke zkoušení, k využití v další aktivitě např. *Definice, Tři slova, Popisovací hra* apod. (viz níže), aby se neznámá slova studentům zafixovala.

Aktivita č. 8 – Definice

Doba trvání aktivity:	10 minut
Organizační forma:	jednotlivci, dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	seznam slov
Studijní cíl:	schopnost správně definovat slovo, v případě práce ve dvojicích/skupinách schopnost dohodnout se, dojít ke společnému cíli

Inspirace pro tuto aktivitu pochází z knihy Petra Hladíka *111 her pro atraktivní výuku angličtiny* (HLADÍK, 2013, s. 104) a je modifikována tak, aby vyhovovala účelům pro vytvoření vhodného cvičení na hodinu českého jazyka.

Učitel předem vybere pět přejatých slov (může se jednat o různé slovní druhy) a napíše je na tabuli. Studenti budou mít za úkol pokusit se napsat definici každého z těchto slov a soutěžit v tom, kdo z nich je dříve správně definuje. Ve větších třídách je vhodné použít rozdělení do menších skupin. Můžeme vytvořit i těžší variantu tohoto cvičení, ve které studentům např. povolíme definovat slovo pouze jednou větou.

Toto cvičení může procvičovat již probrané pojmy např. z minulé hodiny (viz využití alfaboxu) a sloužit tak k fixaci vědomostí nebo jím můžeme uvést téma přejatých slov a testovat počáteční znalosti studentů. Například můžeme vybrat slova, která se týkají oblasti internetu, aby byla žákům blízká: *influencer, spam, follower, hoax, homepage, googlit, upgradovat aj.*

Aktivita č. 9 – Popisovací hra

Doba trvání aktivity:	15–20 minut
Organizační forma:	dvojice či menší skupiny
Pomůcky:	lístečky s přejatými slovy
Studijní cíl:	prokázat schopnost správně definovat slovo, procvičení vyjadřovacích schopností a schopnosti rychle reagovat

Inspirací pro toto cvičení byla publikace *Trénink slovní zásoby pro každý věk* od Jitky Suché, konkrétně cvičení s názvem Popisování slov, které bylo upraveno a doplněno tak, aby korespondovalo s cílem námi navržených aktivit (SUCHÁ, 2014, s. 19).

Toto cvičení můžeme použít v návaznosti na alfabox, kdy využijeme přejatá slova, se kterými jsme pracovali předešlou hodinu. Žákům by tedy tato hra měla sloužit k opakování již získaných vědomostí. Je možné hru využít i pro zcela první uvedení tématu přejatých slov a zjištění dosavadních vědomostí našich studentů. Předpokládejme, že budeme pracovat se třídou přibližně o počtu 25 studentů. Je možné vytvořit dvojice nebo trojice, snažíme se však, abychom buď všichni hráli ve dvojicích, nebo všichni ve trojicích. Studenti si společně stoupnou na jednu stranu třídy a zvolí si, kdo bude hádat a kdo se ujme role popisovatele. Pokud nám místo dvojic vychází skupinka po třech, pouze jeden bude popisovatel a dva ze skupinky hádají. Na druhé straně třídy budou připraveny na zemi a zadních lavicích kartičky, jež budou otočeny nápisem dolů. Na každé kartičce bude napsáno jedno slovo cizího původu. Množství připravených kartiček závisí na učiteli, ideálně by jich mělo být alespoň 10-15. Pokud nebudeme využívat slova z alfaboxu z minulé hodiny, můžeme pro inspiraci použít vyhledávání v ČNK, *Slovník cizích slov* nebo naše vlastní nápady. Pokud chceme, slova můžeme ohraničit i tematicky. Úkolem studentů, kteří si zvolili funkci popisovatele, bude po odstartování aktivity běžet na druhý konec třídy, vybrat si libovolnou kartičku, slovo si zapamatovat (kartičku nechává ležet na místě) a dostat se co nejrychleji zpět ke svému týmu, kde se pokusí bez použití kořenu slova popsat dané slovo, které viděl na kartičce. Pokud uspěje a jeho dvojice či tým uhodne, které slovo má na mysli, připíší si jeden bod. Poté popisovatel vyráží dál, najde nové slovo a opět ho přijde spolužákovi/spolužákům popsat. Pokud objeví slovo, které nezná, nevadí, nechá ho ležet na místě a půjde odkrýt novou kartičku s dalším slovem. Jako učitel nastavíme pro tuto soutěž časový limit, kontrolujeme čas a dodržování pravidel. Na konci časového limitu soutěž ukončíme, zjistíme, kdo má nejvíce bodů a je vítězem. Studenti si body počítají sami, musíme spoléhat na jejich fair – play. Společně si po skončení aktivity se studenty vysvětlíme všechna slova, abychom měli jistotu, že všichni budou znát jejich význam. Není vhodné, aby se studenti během hry v popisování a hádání střídali, jelikož by mohli narazit na slovo, které neznají, odložili by ho, přešli k jinému a po vystřídání by jejich spolužák šel popisovat slovo, které na kartičce již zahlédli, a tudíž by ho bez problémů mohli uhodnout a byli by tak ve výhodě oproti jiným týmům.

Příkladová slova, která můžeme využít: *adaptace, epitaf, epilog, epopej, hibernace, manuskript, markantní, retrospektiva, sommeliér* aj. Slova byla vybrána z několika cvičení z publikace *Trénink slovní zásoby pro každý věk* (SUCHÁ, 2014, s. 84–86).

Aktivita č. 10 – Básníci

Doba trvání aktivity:	15-20 minut
Organizační forma:	samostatná práce, práce ve dvojicích nebo ve skupinách
Pomůcky:	lístečky s přejatými slovy, seznam slov
Studijní cíl:	propojení procvičení slovní zásoby přejatých slov s procvičením tvorby uměleckého stylu, konkrétně básně

Jedná se o další cvičení, pro nějž byla inspirací publikace *Trénink slovní zásoby pro každý věk* (SUCHÁ, 2014, s. 24). Bylo přizpůsobeno tak, aby vyhovovalo procvičení přejatých slov a doplněno o vlastní návrhy.

Toto cvičení můžeme použít samostatně nebo v návaznosti na předchozí aktivity, jakými byly Alfabox či Popisovací hra. Pokud budeme touto aktivitou navazovat, použijeme ta slova, která se objevila v předchozích cvičeních a byla vymyšlena učitelem či studenty.

Pokud nebudeme chtít touto aktivitou pokračovat v souvislosti s předchozími cvičeními, není to nutné. Variantou pro nový výběr slov může být to, že my sami jako učitelé vybereme příklady přejatých slov, v tomto případě se můžeme inspirovat např. seznamem přejatých slov z analýzy učebnic, která je zmíněna výše, či z různých internetových článků. Pokud chceme co nejaktivněji zapojit studenty již do přípravy této aktivity, můžeme se rozhodnout pro práci ve skupinách. Každá skupina bude mít za úkol navrhnout tři přejatá slova, která po naší kontrole, že všechna slova spadají do určené kategorie přejatých slov, rozdáme tak, aby každá skupina dostala jiná slova než ta, která vymýšlela. Poté dostanou studenti za úkol vymyslet a vytvořit vlastní báseň, která musí obsahovat všechna slova, která jejich skupina obdržela. Pokud budeme pracovat ve dvojicích či cvičení zadáme jako samostatnou práci, každý student nebo dvojice si např. ze seznamu námi vybraných přejatých slov musí vybrat tři slova, která v básni použije.

Zároveň můžeme studentům vytvořit i obtížnější variantu, ve které jim určíme, že mají vytvořit např. báseň o třech slokách, přičemž první sloka bude napsána tak, aby odpovídala

schématu sdruženého rýmu, a druhá a třetí sloka budou vytvořeny v rýmu střídavém. V tomto případě záleží jen na učiteli, jelikož variabilita cvičení je zde vysoká.

V tomto komplexním cvičení se propojuje jazykové téma se slohovým i literárním, jelikož od studentů vyžadujeme nejen znalost základů literární teorie, kterou musí být schopni převést do praxe, ale zároveň jim dáváme i prostor ke kreativnímu vyjádření při tvorbě uměleckého útvaru.

Návrh výběru přejatých slov pro tvorbu básně z výše analyzovaných učebnic: *computer, laser, image, leasing, lobbovat, mítink, displej, byznys, brífing, badžet, sejls, brejnstorming*, můžeme použít i starší přejatá slova jako *iglú, atašé, bujón, privatizace, investice aj.*

Aktivita č. 11 – Tři slova

Doba trvání aktivity:	30–45 minut
Organizační forma:	samostatná práce, práce ve dvojicích nebo skupinách
Pomůcky:	tabule, sešity
Studijní cíl:	propojení procvičení slovní zásoby přejatých slov s procvičením tvorby libovolného slohového útvaru

Inspirace pro tuto aktivitu pochází z knihy *111 her pro atraktivní výuku angličtiny* (HLADÍK, 2013, s.137), avšak je upravena tak, aby vytvářela smysluplné cvičení pro tematiku přejatých slov.

Nejdříve zadáme studentům pokyn, aby si napsali do sešitu libovolné trojciferné číslo, ale žádná číslice v něm se nesmí opakovat. Poté napíšeme na tabuli čísla 0–9 a studenti budou mít za úkol vymyslet 10 přejatých slov, která můžeme či nemusíme tematicky omezit. Tato slova přiřadíme k číslům 0–9 a každý žák si na tabuli najde svá 3 slova podle trojciferného čísla, které si zapsal na začátku aktivity. Přiřazená slova budou mít studenti dále za úkol použít ve slohovém cvičení. Učitel může zvolit libovolný slohový útvar, který se studenty právě probírá, potřebuje ho zopakovat či mu přijde vhodný pro toto konkrétní cvičení. Jedním z vhodných útvarů by mohlo být např. krátké vypravování, které by studenti měli stihnout napsat v jedné vyučovací hodině.

Studenty můžeme nechat pracovat ve dvojicích či malých skupinkách, aby museli použít větší počet slov, který musí zapracovat do slohového cvičení, protože budou mí zvolená různá čísla. Ve větším počtu studentů by pro ně mohlo být výhodou, že mohou tvořit společně, protože budou mít širší spektrum nápadů a práce jim půjde rychleji.

Aktivita č. 12 – Překladatel

Doba trvání aktivity:	25 minut
Organizační forma:	samostatná práce, dvojice
Pomůcky:	pracovní list s textem
Studijní cíl:	Studenti jsou schopni přepsat text obsahující přejatá slova do podoby s použitím českých ekvivalentů a dokázat tak nejen, že rozumí cizím slovům, ale jsou je schopni aktivně převést do českých synonymních výrazů.

Tato aktivita se týká písemných vyjadřovacích schopností studentů, kteří budou mít za úkol přepsat níže uvedený text obsahující množství anglicismů do varianty, jež je nahrazuje českými výrazy. Tímto cvičením chceme zjistit, zda studenti opravdu rozumí obsahu anglických výrazů, které používají v běžné mluvě. Cvičení lze využít ve slohové hodině a propojit tak procvičení mluvnického tématu přejímání slov s psaným projevem. Studenti by pak dále mohli pracovat s tématem přejatých slov a vytvářet např. slovníková hesla a vysvětlení k vybraným anglicismům či si procvičit publicistický styl, kde by měli za úkol napsat článek či fejeton na téma přejímání slov.

Text pro pracovní list byl převzat z internetového článku *Čeština už není cool* na webové stránce Novinky.cz (SOTONA, 2017).

1. cvičení

„Můj boss mi dal home office, tak jsem měl čas čeknout trailer na ten nový blockbuster od Spielberga. Je to must see! I když mně přišel trochu over a crazy a je kolem něj zbytečný hype, tak nechápu, proč ho tolik lidí hejtuje. Být teenager, užil bych si ho ještě víc, ale asi si rovnou zabookuju lístky, pokud můj budget bude stačit. Enjoy!“

Překlad by měl vypadat přibližně takto*:*

„Můj šéf mi dal práci z domu, tak jsem měl čas mrknout na upoutávku na ten nový trhák od Spielberga. To musíte vidět! I když mně přišel trochu přes míru a šílený a je kolem něj zbytečný rozruch, tak nechápu, proč ho tolik lidí odsuzuje. Být náctiletý, užil bych si ho ještě víc, ale asi rovnou zamluvím lístky, pokud můj rozpočet bude stačit. Užijte si to!“

2. cvičení

Druhé cvičení založené na principu překladu se skládá z několika vět. Studenti mají za úkol přeložit vybrané věty tak, aby jejich babičky či dědové byli schopni porozumět tomu, co znamenají. Cvičení se zakládá na vyvozování významu slov z kontextu věty a navazuje na dotazníkové šetření. Vybrané věty byly přejaty z článku *Jste upracovaní nebo spíš „byzy“?* ze serveru iDNES.cz (ŠVIDRNOCHOVÁ, 2005).

1. *Zalogovala ses na vrátnici?*
2. *Tonda byl odinstalován z práce.*
3. *To je dobrý antivirus na nudu.*
4. *Tlumočnice měla dobrý buffer.*
5. *Prosérčuju krám, jestli tam mají nějaký sýry.*
6. *Ještě zprocesím mandle.*

Řešení:

1. Nahlásila
2. vyhozen
3. protilék
4. dobrou paměť, která uchovává informace, s nimiž se právě nepracuje
5. prohledám
6. sním

3. cvičení

Třetí překladatelské cvičení zahrnuje několik typů úkolů. Slova vybraná pro tato cvičení pochází z vlastních nápadů a článku *Čeština už není cool* na webové stránce Novinky.cz (SOTONA, 2017).

1. Nahraď anglicismus českým ekvivalentem (může být i slovní spojení):

Challenge =
Spam =
Boom =
Fail =
Feedback =

2. Napiš k přejatému slovu *mejdan* co nejvíce synonym. Poté použij internet a zjisti, z jakého jazyka bylo slovo *mejdan* přejato.

3. Napiš co nejvíc antonym ke slovu *cool:*

4. Napiš 5 povolání, ve kterých si lidi musí dávat pozor na svůj *outfit:*

5. S jakým odvětvím se nejvíce spojuje *prime time*?

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo analyzovat tematiku obohacování slovní zásoby ve výuce českého jazyka na SŠ. Zaměřovali jsme se především na problematiku přejatých slov.

První část práce se zaobírala slovem jako základní jednotkou lexikologie, dále popisovala slovní zásobu a způsoby, jak se česká slovní zásoba může obohacovat. Detailněji jsme se zaměřili na přejímání slov, jejich adaptaci a také na anglicismy, jelikož právě anglické přejímky jsou v současné době nejfrekventovanějšími cizími slovy, které čeština přejímá do své slovní zásoby. Poté jsme se věnovali databázi Českého národního korpusu, kde jsme vysvětlili využití korpusů, popsali práci s Českým národním korpusem, upozornili na typy korpusových cvičení, které nám databáze nabízí, a poukázali na jejich výhody.

Analytická část práce byla zaměřena na analýzu učebnic, dotazníkové šetření a tvorbu praktických cvičení, které lze využít ve výuce českého jazyka na SŠ v rámci tematiky přejímání slov.

V první části analytické práce bylo naším úkolem zjistit, zda se učebnice tématu přejímání slov dostatečně věnují. Nejprve jsme si stanovili hypotézy, podle nichž jsme prováděli analýzu učebnic. Hypotézy předpokládaly, že:

1. Většina uvedených příkladů přejatých slov bude z anglického jazyka.
2. Tematický výběr příkladových slov bude zastaralý a nebude obsahovat aktuální výrazy z oblasti internetu, informačních technologií, módy apod.

První hypotéza se nepotvrdila, jelikož všechny učebnice uvádí stále mnoho příkladů, které byly do češtiny přejaty již dávno např. slova z latiny, němčiny či exotických jazyků, která na studenty v dnešní době již nepůsobí jako slova přejatá. Pokud se v učebnicích objevily anglicismy, jednalo se povětšinou o ty, které byly do češtiny přejaty v období mezi dvěma světovými válkami a kterým studenti nemají problém porozumět např. *tenis, svetr, víkend*. Z celkového počtu 228 přejatých slov bylo 67 slov anglického původu, tzn. celkový počet anglických přejímek tvořil pouze 29, 4 %.

Druhá hypotéza se potvrdila, tematický výběr slov v učebnicích byl převážně zastaralý. Příkladová slova se nedotýkala současného světa, aktuálních přejímek z angličtiny ani nezasahovala do současného slovníku studentů SŠ, který používají pro každodenní komunikaci. Je třeba pracovat s přejatými slovy, která jsou spojena např. s mobilními telefony, sociálními sítěmi apod. a jsou pro studenty aktuální.

Po analýze čtyř výše vybraných učebnic jsme dospěli k závěru, že učebnice používají pro vysvětlení látky přejatých slov spíše starší přejímky, u nichž studenti mnohokrát nepoznají prvek cizosti, protože jsou v češtině již dlouho adaptovaná.

V dotazníkovém šetření jsme zjišťovali také schopnost porozumění vybraným přejatým slovům ze strany studentů a dospěli jsme k závěru, že studenti mají s přejatými slovy a jejich použitím či vysvětlením značný problém. Před započetím dotazníkového šetření jsme si stanovili následující hypotézy:

1. Předpokládáme, že studenti čtvrtého ročníku dosáhnou lepších výsledků než studenti třetího ročníku.
2. Předpokládáme, že muži dosáhnou lepších výsledků než ženy.
3. Předpokládáme, že studenti, kteří se věnují anglickému jazyku více hodin týdně, dosáhnou v otázkách zaměřených na přejatá slova z anglického jazyka lepších výsledků než studenti, kteří se věnují anglickému jazyku méně hodin týdně.
4. Předpokládáme, že nejvíce špatných odpovědí bude u otázky č.9.
5. Předpokládáme, že nejvyšší úspěšnost správných odpovědí bude u otázky č.11.

První hypotéza se nepotvrdila, jelikož mezi studenty třetího a čtvrtého ročníku nevznikl výrazný rozdíl v poměru správných odpovědí. Jednalo se pouze o rozdíl 4 %, přičemž studenti třetího ročníku dosáhli 60% správných odpovědí a studenti čtvrtého ročníku 64% správných odpovědí.

Druhá hypotéza přinesla očekávaný výsledek. Potvrdilo se, že muži dosáhli lepšího výsledku než ženy, a to v poměru 68 % správných odpovědí u mužů a 59 % u žen.

Třetí hypotéza se potvrdila. Studenti, kteří vybrali možnost, že se věnují AJ více jak 10 hodin týdně, což byl v dotazníku nejvyšší možný výběr hodin týdně, se umístili u každé otázky v počtu správných odpovědí na prvním místě.

Čtvrtá hypotéza s nejvyšším počtem špatných odpovědí u otázky č. 9 se týkala otázky, která se zaměřovala na anglicismy. Tato hypotéza se potvrdila. Studenti měli největší problém vymyslet pro přejatá slova z angličtiny české ekvivalenty a některým slovům zřejmě vůbec nerozuměli. Např. slovo *booklet* v otázce č. 9 dosáhlo 85 % špatných odpovědí.

Pátá hypotéza se potvrdila. Nejvyšší procento správných odpovědí dosáhla otázka č. 11, avšak současně s ní i otázka č. 6 (viz příloha), která testovala schopnost studentů vytvořit větu, která obsahuje slova s dvěma cizími příponami, a to anti- a mini-. Jedenáctá otázka zjišťovala,

zda studenti znají české slovo, které se nejvíce rozšířilo do cizích jazyků. Studenti dosáhli v obou otázkách nejvyššího počtu správných odpovědí, a to 87,5 %.

Nejproblémovějšími cvičeními byla pro studenty ta, jež se zaměřovala na anglicismy. Především se jednalo o typy cvičení, v nichž studenti museli slova vysvětlit nebo je přetransformovat do češtiny. Problematické bylo také odvodit význam cizího slova z kontextu věty. S tímto cvičením měla potíže téměř polovina studentů. Čtvrtina studentů chybovala v rozlišení významu paronym a jejich použití.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že bychom se měli tématem přejatých slov během hodin českého jazyka hlouběji zabývat, a to především s důrazem na anglicismy. I když čeští žáci mají od 3. třídy povinné studium anglického jazyka, dotazník ukázal, že i středoškolští studenti mají problém některé anglicismy vysvětlit či je správně a smysluplně použít ve větách tak, aby byl zřejmý jejich význam. Je možné, že výsledky ovlivnil i náš výběr slov, avšak ve výběru jsme se snažili o rozmanitost v tematické oblasti slov. V dotazníku jsme se taktéž nezaměřovali pouze na anglicismy, zahrnuli jsme do něj například i latinská či řecká slova, přesněji předpony, se kterými měli studenti aktivně pracovat. Nemyslíme si tedy, že by bylo rozvržení našich slov v dotazníku jednostranné či nevyvážené. Zároveň jsme se snažili i o to, abychom pracovali s různými typy úkolů a otázek a aby nešlo pouze o pasivní či teoretické znalosti studentů.

Na stejném principu jsme poté stavěli různorodé pracovní listy a aktivity v poslední části diplomové práce. Navrhli a vytvořili jsme několik cvičení, která by měla přispět ke zlepšení práce s přejatými slovy ve výuce českého jazyka na SŠ. Tato tematika se nám po analýze učebnic a výsledcích dotazníkového šetření jeví jako opomíjená. Tyto aktivity a pracovní listy byly částečně založeny na výsledcích dotazníkového šetření. Některé aktivity odpovídají konkrétním typům cvičení, v nichž měli studenti při vyplňování dotazníku nejvyšší procento špatných odpovědí. Několik pracovních listů bylo inspirováno cvičeními, jež jsou dostupná na stránkách ČNK. Snažili jsme se, aby se do výuky začala zařazovat cvičení, která obsahují aktuální jazyk, jenž poskytuje databáze ČNK. Do cvičení jsme zahrnuli i práci s internetovou databází ČNK. Další cvičení kombinovala rozličné didaktické metody, např. alfabox, brainstorming či mluvní cvičení. Jeden typ cvičení zahrnoval také inspiraci ze cvičení, která nalezneme u testování z anglického jazyka.

Učitelé by měli dbát na to, aby detailněji zahrnuli problematiku přejatých slov do svého vyučování a pomohli tak studentům v rozšíření slovní zásoby, která se kolem nás v poslední

době vyskytuje v různých oblastech, ať už se jedná o publicistiku, sport, sociální sítě, oblast kultury nebo cestování. Nemělo by se však jednat pouze o výuku izolovaných slov a jejich významu. Učitelé by měli slova vždy spojovat s kontextem, aby studenti slovům nejen rozuměli, ale byli schopni je také vhodně používat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ADÁMKOVÁ, P. *Český jazyk a komunikace pro střední školy*. Brno: Didaktis, 2011. ISBN 978-80-7358-172-5.

BLATNÁ, R, ČERMÁK, F. *Jak využívat český národní korpus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 179 s. ISBN 80-7106-736-9.

BRABCOVÁ, R., MARTINCOVÁ, O. *Současný český jazyk: Slovník lingvistické terminologie*. Dotisk. Praha: UK, 1992, 114 s. ISBN 80-7066-061-9. In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

ČAPEK, R. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3450-7.

DANEŠ, F. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

DUDÁK, V. *Skryto ve slovech, aneb, Co nám slova vlastně říkají*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Cattacan, 2018, 337 s. Maličkosti. ISBN 978-80-88349-00-6.

FILIPEC, J., ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, 281 s. In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

GREPL, M., KARLÍK, P. a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [sic?]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

HLADÍK, P. *111 her pro atraktivní výuku angličtiny.* Praha: Grada, 2013, 141 s. ISBN 978-80-247-4763-7.

HRADILOVÁ, D. Funkce stratifikace češtiny z lexikologického hlediska. In: ADÁMKOVÁ, P., a kol. *Studie k moderní mluvnici češtiny 4: Dynamika českého lexika a lexikografie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 200 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3622-7.

KOCEK, J. a kol., *Český národní korpus: úvod a příručka uživatele*. Praha: Filozofická fakulta UK, 2000, 156 s. ISBN 80-85899-94-9.

KRAUS, J. *Nový akademický slovník cizích slov*: [A-Ž: studentské vydání]. Vyd. 1., dotisk [i.e. 1. brož. vyd.]. Praha: Academia, 2006. 879 s. ISBN 80-200-1415-2.

MARTINEC, I. a kol. *Učebnice českého jazyka pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2010, 3 sv. ISBN 978-80-7238-779-3.

MARTINEC, I. *Český jazyk pro SOŠ a SOU UČ.* Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-875-2.

SCHMIEDTOVÁ, V. *Čeština, jak ji neznáte*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 205 s. ISBN 978-80-7106-990-4.

SOCHROVÁ, M. *Český jazyk v kostce: pro střední školy*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2008, 224 s. V kostce. ISBN 978-80-253-0189-0.

SUCHÁ, J. *Trénink slovní zásoby pro každý věk*. Praha: Portál, 2014, 175 s. ISBN 978-80-262-0594-4.

SVOBODOVÁ, D. *Průvodce českou slovní zásobou*. Opava: Vade mecum Bohemiae, 2006, 121 s. ISBN 80-86041-34-4. In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

SVOBODOVÁ, D. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, 141 s. Spisy Ostravské univerzity, 127/2007. ISBN 978-80-7368-308-5. In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

Elektronické zdroje

BÍLÁ, K. *Čeština se mění rychleji než dřív. Nová slova přejímá z angličtiny i slovenštiny* [online]. iRozhlas. 2013 [cit 29. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/nepouzivat_-_veda/cestina-se-meni-rychleji-nez-driv-nova-slova-prejima-z-anglictiny-i-slovenstiny_201302211812_mkaspar

BOZDĚCHOVÁ, I. *Anglicismy v českém lexiku* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. 2017 [cit. 23.1. 2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/ANGLICISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

BOZDĚCHOVÁ, I., WAGNER R. *Kompozitum* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. 2017 [cit. 8. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/KOMPOZITUM

FILIPEC, J. *Naše současná společnost, slovní zásoba a slovníky* [online]. Naše řeč, 1992, r. 75, č. 1, s. 1–11 [cit. 10.2.2020]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7045

LUKEŠOVÁ, L. (ed.) (2017). *Pro školy – repozitář korpusových cvičení* [online]. FF UK, Praha [cit. 28. 1. 2020]. Dostupný z: https://korpus.cz/proskoly

Online Etymology dictionary. [online]. Dostupné z: https://www.etymonline.com

SOTONA, J. *Čeština už není cool* [online]. Novinky.cz. 2017 [cit. 09.02.2020]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/cestina-uz-neni-cool-40045392

SKURKA, T. *Budget, draft, deal. Výrazy, bez kterých se v práci neobejdete* [online]. iDNES.cz. 2017 [cit. 19. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/prace-a-podnikani/anglicismy-nahrazujici-ceske-vyrazy.A170810_344279_podnikani_kho

SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015 [cit. 4. 2. 2020]. Dostupné z: http://www.korpus.cz

ŠVIDRNOCHOVÁ, K. *Jste upracovaní, nebo spíš „byzy"?* [online]. iDNES.cz. 2005 [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/prace-a-podnikani/jste-upracovani-nebo-spis-byzy.A_2005M121z01C

ULIČNÝ, O. *Dynamika současné spisovné češtiny: stav, problémy, axiologické problémy*. In: Wiener Slavistisches Jahrbuch, 46, 2000, s. 129-136. Dostupné také z: https://kcl.fp.tul.cz/cs/student/studijni-materialy/item/vyvojove tendence?category_id=35.
In: SOLAROVÁ, H. *Neologismy v současných tištěných médiích: lexikon, frazeologie, syntax.* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, 2018. 78 s. Bakalářská práce

Wiki Český národní korpus [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2019 [cit. 3. 2. 2020]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Dotazník k diplomové práci

na téma obohacování slovní zásoby (se zaměřením na přejatá slova)

Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který bude součástí mé diplomové práce. Dotazník je anonymní. Děkuji Vám za Vaši ochotu a čas.

Bc. Hana Solarová

1. Pohlaví: a) žena b) muž

2. Vzdělání: a) studuji 3. ročník SŠ b) studuji 4. ročník SŠ

3. Zkuste odhadnout, kolik týdně se věnujete angličtině (včetně výuky ve škole):

a) méně než 5 hodin b) 5–10 hodin c) více jak 10 hodin

4. Jakým způsobem se angličtině věnuji (zakroužkujte všechny možnosti, které se vás týkají):
a) ve škole v rámci výuky b) jazykové tábory c) jazykové kurzy/školy
d) seriály/filmy /pořady v AJ e) komunikace s anglicky mluvícím kamarádem
f) používání mobilních aplikací na AJ g) PC hry v AJ
h) jiné (uveďte)…….

5. Popište svými slovy, co znamená slovo lobbing?
……

6. Sestavte větu, v níž bude použito slovo s předponou anti- a druhé slovo s předponou mini- (slova nemusí být řazena za sebou!)

……

7. Podle ukázkové věty níže napište význam zvýrazněného slova:

……

*Sám byl opravdový **polyhistor**, dokázal odříkat kteroukoli sloku z Evžena Oněgina, plynně hovořil francouzsky a anglicky a v teoretické fyzice se vyznal tak dobře, že když se rozhodl pro poezii, jeho profesoři na univerzitě to pokládali za malou tragédii. (David Benioff, Město zlodějů)*

8. Slovo **budget/badžet** použijte v libovolné větě tak, aby bylo použito významově správně.

……

9. Napište český výraz k uvedeným přejatým slovům:

developer =

booklet =

label =

10. Rozlište význam uvedených slov tak, že je použijete ve větě – reprezentační x reprezentativní

……

……

11. Jaké je ve světě nejznámější slovo českého původu, které bylo přejaté do mnoha světových jazyků?

12. Doplňte slovo jednou vhodnou cizí předponou, která se hodí do všech tří následujících vět:

*Spolužák z gymnázia, co se zabývá pohádkou, mi přinesl ……**frázi** na Hrnečku vař. O lidské přežranosti.*

*Zdravotnická a důchodová reforma může v praxi představovat hned několik zákonů, v nichž ale po roce po dvou bude třeba provést například drobné ……**metrické** změny.*

*Ras al Khaimah je ideální lokalitou pro vodní sporty, jako je jachtaření, ……**sailing** nebo jízda na nafukovacím banánu (banana ride).*